

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Protagonisté Hrabalových próz

Markéta Suková

Bakalářská práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta SUKOVÁ**
Osobní číslo: **H07362**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Název tématu: **Protagonisté Hrabalových próz**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude zaměřena na fenomén, jakým jsou v díle Bohumila Hrabala pábitelé a strýc Pepin. Nejprve se autorka pokusí charakterizovat pojem "pábení", poté se bude věnovat samotným postavám - pábitelům. Především se bude soustředit na charakteristické rysy těchto postav, na jazyk a prostředí. Dále se bude podrobněji zabývat postavou strýce Pepina. V následující části se pak pokusí typologicky charakterizovat a rozlišit ženské postavy, následně pak tragické postavy v díle Bohumila Hrabala. V poslední části práce bude věnovat pozornost protagonistům tzv. pedagogických textů, jakými jsou Vladimír Boudník či Egon Bondy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PYTLÍK, Radko. Bohumil Hrabal. Praha. Československý spisovatel 1990. PELÁN, Jiří. Bohumil Hrabal: pokus o portrét. Praha, Torst 2002. MAZAL, Tomáš. Spisovatel Bohumil Hrabal. Praha, Torst 2004. SLAVÍČKOVÁ, Miloslava. Hrabalovy literární koláže. Praha. Akropolis 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D.
Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uveřejnění licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla dle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o jejím užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne považovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 22. 6. 2011

Markéta Suková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala doc. PhDr. Vladimíru Novotnému, PhD., za cenné rady a připomínky, které mi byly značným přínosem.

Souhrn

Tato práce se zaměřuje na typologické a charakteristické rozlišení protagonistů próz Bohumila Hrabala. Samotnému rozlišení předchází kapitola, která je zaměřena na problém postavy jako předmětu literárně-teoretického zkoumání. Poté i část přibližující některé skutečnosti, které v souvislosti s tvorbou tohoto autora nelze opomenout. Dosažené poznatky z těchto počátečních kapitol pak poskytují jakési odrazové body pro ústřední analýzy jednotlivých vybraných protagonistů, kterým je věnována převážná část práce.

Klíčová slova

Hrabal, Bohumil; poetika; protagonista; vitalita

Title

Characters of Bohumil Hrabal's Novels

Abstract

This thesis focuses on typological and characteristic differences among characters of Bohumil Hrabal novels. Firstly I focused on a character as an important part of literary theory. Then I wanted to point out some specifics of Bohumil Hrabal work. These points serve as a background for analysis of some particular Hrabal's characters, which is also a main part of my thesis.

Keywords

Hrabal, Bohumil; poetics; character; vitality

Obsah

Úvod	1
1. VÝVOJ A DEFINICE LITERÁRNÍ POSTAVY	3
1. 1. Vývoj literární postavy	3
1. 2. Definice literární postavy	7
2. K PODSTATÁM HRABALOVA PÁBENÍ	12
2. 1. Kdo jsem?	12
2. 2. Pábení	16
2. 3. Pábitelé	18
2. 4. Styl a jazyk	20
3. ROZLIČNOST POSTAV V JEDNOM JEDINÉM SVĚTĚ BOHUMILA HRABALA	26
3. 1. Hrabalova mužská přesila	27
3. 1. 2. Rakouský vítěz	38
3. 2. 2. Dvě podoby Haňti	41
3. 2. Prostá krása krásek	47
3. 2. 1. Jarmilka	49
3. 2. 2. Maminka	51
3. 3. Tragické postavy Hrabalova světa	54
3. 3. 1. Miloš Hrma	56
3. 3. 2. Jan Dítě	58
3. 4. Něžný barbar	61
Závěr	64
Bibliografie	66
Resumé	69

Úvod

Ústředním tématem předkládané práce jsou protagonisté próz Bohumila Hrabala. Vzhledem k množství postav, které tento spisovatel za své dlouhé tvůrčí období vytvořil, nelze se v rámci rozsahu práce zabývat všemi. Práce se tak zaměřuje pouze na vybrané protagonisty autorovy tvorby. V ohledu na zvolené téma je zde věnován prostor také teoreticky zaměřeným otázkám. Vedle toho se předmětem zkoumání stává i samotná osobnost Bohumila Hrabala.

Hned v úvodu je práce zaměřena teoretickým směrem, zaobírá se otázkami literární postavy, coby předmětu literárně-teoretického zkoumání. Vzhledem k rozsáhlosti problému se nejprve věnuje historickému vývoji literární postavy. Poté se za pomoci studií nejružnějších odborných teoretiků pokouší literární postavu definovat. V tomto ohledu se opírá především o publikace Bohumila Fořta (*Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*) a Seymoura Chatmana (*Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*). Zcela z kraje tak klade nejdůležitější otázky, spojené s literární postavou. Získané poznatky jsou v rámci práce velmi podstatné, jelikož právě z nich se snaží vycházet v jednotlivých analýzách vybraných protagonistů. Už proto se práce otázkami literární postavy zaobírá právě v úvodu.

V následující kapitole se práce věnuje osobnosti Bohumila Hrabala. Nesnaží se ale o přiblížení autobiografických faktů, spíše se pokouší nastínit jisté skutečnosti, které měly podstatný vliv na autorovu tvůrčí literární práci. Zaměřuje pozornost především na inspirační zdroje, jakými byla spisovateli filozofie, literatura a výtvarné umění. Pokouší se tak o přiblížení vlastního autorova myšlení. V jeho osobnosti spatřuje mnoho podstatného pro pochopení jeho protagonistů. Nadále se v této kapitole snaží osvětlit pojem pábení, jehož podstaty se snaží dobrat především skrze vlastní autorovy definice. Poté se pokouší o obecnější charakterizaci pábitelů. Pátrá především po společných rysech, na základě kterých lze postavy – pábitelé odlišovat. Ke konci této kapitoly zkoumá styl a jazyk Bohumila Hrabala, a i v této oblasti poté přibližuje skutečnosti, které ovlivňují vnímání jeho protagonistů.

V ústřední kapitole se práce zaměřuje již pouze na jednotlivé protagonisty. V rámci jejího rozsahu jsou předmětem zkoumání pouze některé vybrané autorovy postavy, a to z období jeho tvorby, které se zdá být nejvýraznější. Jedná se o postavy, které vytvořil v letech 1945 až 1979. Jejich následný výběr byl podmíněn především jejich osobitou výrazností. Práce tak zmiňuje i postavy, jejichž prostor v Hrabalově fikčním světě není nijak rozsáhlý, nemají tedy možnost většího působení na čtenáře. Přesto i v takto „malých“

postavách nachází jisté rysy, díky kterým považuje za důležité je alespoň zmínit. Vybrané protagonisty v ohledu na přehlednost rozčleňuje do podkapitol, a to dle různých parametrů. Přistupuje k jejich analýzám pouze v rámci jedné kapitoly, a to z toho důvodu, že se snaží nahlížet na ně, jako na obyvatele jednoho jediného společného světa, ve kterém „žijí“ a tedy působí.

Ve všech třech kapitolách se práce opírá o nejrůznější odbornou literaturu, jakož i o literární tvorbu Bohumila Hrabala. V části zaměřené na vybrané protagonisty, se poté snaží více pracovat pouze se samotnými autorovými texty. V tomto ohledu byla skutečně velkou výhodou práce se *Sebranými spisy Bohumila Hrabala*, které v rozmezí let 1991 až 1997 postupně vydala Pražská imaginace. Jejich význam pro studium Hrabalovy tvorby je velmi zásadní, jelikož umožňují především přehlednou práci s veškerými jeho texty.

„Umělecký výtvor je situován mezi dvěma subjekty, subjektem autora a subjektem vnímatele, takže se zdá, že není ničím jiným než zprostředkováním mezi oběma. Z toho dojmu vyplývá běžná otázka: co chtěl autor říci?“¹ Prostřednictvím zvoleného tématu se pak tato práce pokouší přiblížit smysl Hrabalova díla, který je nejlépe zobrazen právě v charakterech jeho postav. V autorově rozsáhlé tvorbě lze najít skutečně mnoho rozličných postav, které pak svým projevem odpovídají tomu, jak Hrabal v danou dobu myslel a cítil. Jeho dílo je tak věrným odrazem jeho pohledu na svět a člověka, skrze kterého je nejvíce patrné, na co chtěl Hrabal svoji tvorbou poukázat.

¹ JANKOVIČ, Milan. *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum, 2005, str. 15. ISBN 80-246-1013-2.

1. VÝVOJ A DEFINICE LITERÁRNÍ POSTAVY

Vývoj literární postavy je od nejstarších literárních počínů až po dnešní literární díla více než značný, proto považuji za důležité, věnovat pozornost nejprve právě vývoji a až poté samotné definici literární postavy. V první části této kapitoly se tak zaměřím na to, jak se literární postava vyvíjela vlivem doby, a to od dob starověku až po 21. století.

1. 1. Vývoj literární postavy

Nejstarší literární památky pocházejí z dob starověku, kdy literaturu představovala především poezie, pro přesnost epická poezie. Jedním z nejslavnějších literárních děl této doby je pak *Epos o Gilgamešovi*. Dále bychom mohli jmenovat i mnohem známější eposy, kterými jsou například *Ilias a Odysseia* za jejichž autora je považován básník Homér. Logicky se tak už u tohoto epického žánru setkáváme s určitým typem literární postavy, i když v souvislosti s literaturou této doby by bylo příznačnější použít označení hrdina, jak nám ostatně správně napovídá *Slovník literární teorie*: „*ve starším pojetí se často užívalo termínu hrdina ve smyslu klíčová p. literárního díla, tj. postava, která se objevuje v ohnisku fabulačního utváření a aktivně se v epických i dramatických žánrech podílí na jeho vývoji. Různá historická období, různé umělecké epochy a směry vytvářely vlastní pojetí hrdiny (např. antický a středověký → epos, → pikareskní román, → socialistický realismus atp.)*“² Hrdinové tohoto žánru-eposu pak byli především stateční a udatní bojovníci, kteří na jedné straně nejsou schopni slitování a dokážou se krutě mstít, avšak na straně druhé jsou věrni přátelství a velmi emotivně prožívají bolestné ztráty (Achilleus, Hektor). Dále zde vystupují postavy králů (Agamemnón) a nalezneme zde i postavy bohů. Co se pak týče ženských postav, ty se zde objevují nejenom v podobě krásných žen (Helena), nymf (Kalypsó), ale i čarodějek.

Po eposu se pozornost upíná na jiný žánr, a sice na drama. V souvislosti s tímto žánrem je pak přinejmenším vhodné zmínit jména Aischylos, který je autorem hned několika tragédií (*Peršané*) a Sofoklés (*Elektra, Antigona, Král Oidipus* atd.). I zde se, podobně jako v eposu, setkáváme především s postavami mocných králů a statečných bojovníků, kteří prožívají slavná vítězství (*Peršané*) a rovněž i s postavami krásných žen. V souvislosti s ženskými hrdinkami je vhodné zmínit i dílo dalšího významného dramatika Euripida,

² VLAŠÍN, Štěpán et al. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 290. ISBN neuvedeno.

tragédii *Médeia*. Co se pak týče označení hrdina v souvislosti s dramatem, měli bychom užít spíše označení osoba: „→ *dramatická p., která představuje většinou také určitý → dramatický charakter, počítá na rozdíl od p. epického literárního díla potencionálně s vizuální jevištní představou, jež se skládá z masky, kostýmu, vnějšího chování, hlasového projevu (tj. barvy hlasu, způsobu mluvy, intonace atd.). Označuje se jako osoba, tj. fiktivní p. dramatického literárního díla,*“³ na což nás opět správně upozorňuje Václav Königsmark ve *Slovníku literární teorie*. Pakliže se ale setkáváme s dramatem coby divák a ne čtenář, je správné užívat označení herecká postava: „*Herecká p. je na rozdíl od „statické přímé charakteristiky“ osoby (pohlaví, věk, tělesný zjev, fyziognomie, jednání v zobrazovaných situacích atp.) určována dynamickou nepřímou charakteristikou, která je dána proměnlivým jevištním vjemovým komplexem: podílí se na něm vjemy sluchové (mluva, hlasový projev aj.) a zrakové (jednání, pohyb, gesta, mimika atd.).*“⁴ Jelikož my se však zaměřujeme na drama pouze v té literární podobě a ne té jevištní, není pro nás tato informace zas až tak důležitá.

Dramatická tvorba to však nebyly pouze tragédie, ale také komedie, které byly doménou především dramatika Aristofana. Pro úplnost bychom měli ještě zmínit dvě významná jména, která sehrála v antické literatuře nemalou roli. Prvním jmenovaným je Platón, žák Sokratův a také jeho „obránce“, jehož nejvýznamnějším dílem je vedle díla *Obrana Sókratova* také *Faidros*. Druhým jmenovaným je pak Platónův žák Aristoteles, jehož práce zasahovaly do více oborů (např: přírodní vědy – *Fysika*, řečnické umění – *Rétorika* atd.). V neposlední řadě by pak bylo vhodné, v souvislosti se starověkou literaturou, zmínit i Senecu, který zasáhl do vývoje literární postavy tím, že zakomponoval do svých tragédií i nový typ postavy, a to postavu tyрана.⁵

I nadále bychom mohli jmenovat básníky (Ovidius), dramatiky (Plautus), filozofy (Cicero), historiky (Tacitus) atd. - doba starověku byla, co se týče psaných děl, skutečně dobou bohatou (významnou skutečností je i nejstarší literatura, literatura Předního východu – sumerská, akkadská, staroegyptská a především hebrejská, jejímž nejznámějším literárním počinem je hebrejská *Bible*. Dále bychom se mohli zabývat i literaturou Orientu – Indie, Číny atd.), avšak zaměřme se nyní na vývoj literární postavy v době středověku.

Co se týče literatury doby středověku, její značnou část tvoří náboženské texty, což zcela logicky souvisí s rozmáhajícím se křesťanstvím. Pro nás je však tato doba velmi

³ VLAŠÍN, Štěpán et al. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 290-291. ISBN neuvedeno.

⁴ Tamtéž, str. 291.

⁵ VODIČKA, Felix et al. *Svět literatury I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, str. 78. ISBN neuvedeno.

významná, jelikož právě ve středověku vznikaly první literární počiny českých zemí – staroslověnského písemnictví. Vedle náboženských legend (panonské legendy atd.) vznikaly také historické letopisy a kroniky (*Kronika česká*). Avšak z hlediska sledování vývoje literární postavy jsou pro nás podstatné především hrdinské eposy (*Beowulf*, *Píseň o Rolandovi*, *Alexandreis* atd.), dramata (*Mastičkář*), prozaická díla (*Tkadleček*) a veršovaná díla (satiry, bajky). V rytířských eposech se setkáváme s postavami rytířů a vládců, kteří zastávají pevné morální zásady. Právě zde si tak můžeme povšimnout důležitého faktu, a sice toho, do jaké míry literaturu ovlivňovala samotná doba. Rozmáhající se křesťanství se pak promítlo přímo do podoby hlavních hrdinů – hrdiny jsou zde stateční rytíři bojující proti nekřesťanskému způsobu života, proti pohanství. Naopak v dramatické, prozaické a veršované tvorbě se pak hrdiny stávají „obyčejní“ lidé (lékař, sluha, podkoní atd.), nadpřirozené jevy (Neštěstí, Smrt, Duše atd.) a zvířata (bajky).

Po literárních dílech doby středověku se u nás promítly do literatury skutky husitského revolučního hnutí. Literární tvorba je zde pak zastoupena především spisy Mistra Jana Husa.

Po této historické etapě přichází doba renesance a humanismu, doba přinášející mnoho nového do všech uměleckých oblastí. Vedle například výtvarného umění tak zasáhla i do literatury. Zaměříme-li se pak přímo na vývoj literární postavy, zjistíme, že významnou roli zde sehrál španělský spisovatel Miguel de Cervantes Saavedra, který nám ve svém nejslavnějším díle, dvoudílném románu *Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha*, představil nový typ literárního hrdiny, tzv. *picara*. Vedle pastýřského a rytířského románu se tak objevuje pikareskní román. Jeho atributy nám pak ve *Slovníku literární teorie* osvětluje Jiřina Táborská: „*Ústřední postavou p. r. je šibal „picaro“, zosobňující ideál lidové podnikavosti a chytrosti, vykázaný společenskými podmínkami na okraj života; jeho dobrodružství, řazená lineárně jako sled chytře aranžovaných úskoků a podvodů, tvoří jádro úspěšného nebo méně úspěšného putování od jednoho pána k druhému; vypravěčem je zpravidla sám hrdina, jeho vyprávění, podané technikou „autobiografie“ a zachycující osudy od narození až do pozdního stáří, nastavuje satirické zrcadlo „zdola“ nejružnějším společenským prostředím a celé době.*“⁶ Avšak vedle dvou výrazných postav ze zmiňovaného Cervantesova románu, Dona Quijota a Sancho Panzy, se v této době setkáváme i s dalšími významnými typy literárních postav, objevuje se například Don Juan a nesmíme zapomenout ani na Hamleta, Othella či Makbetha.

⁶ VLAŠÍN, Štěpán et al. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 276-277. ISBN neuvedeno.

Po velmi obohacující době renesance se zdá, že v následujících obdobích se s tolika přínosy v umění již nesetkáme, a i přesto, že doba baroka následující po renesanci, nám nepředstavuje nic tak výrazného, jako jsou postavy Cervantese či Shakespeara, tvrdit, že baroko nepřináší nic nového, by bylo velmi povrchní. I v této době si totiž literatura hledá nové ideály a hodnoty: „*Literatura se otevřela podnětům filosofické spekulace a subjektivismu uvolňujícímu obraznost a fantazii. Vzrostla znovu váha víry. Spisovatelé hledali jistotu, obraceli se do věčnosti, k nadosobním a často nadpozemským silám a hodnotám,*“⁷ jak se můžeme dočíst ve *Světě literatury I*. Dokladem tohoto tvrzení nám pak mohou být například postavy z Miltonova *Ztraceného ráje*. Zaměříme-li se na českou tvorbu, pak i zde nalezneme významné literární počiny, jako například Komenského *Labyrint světa a ráj srdce*.

I v následujícím období klasicismu a osvícenství najdeme výrazná literární díla a postavy. V klasicistickém dramatu se setkáváme s postavami francouzského spisovatele Moliéra. Neméně významné postavy nám představuje i tvorba osvícence Voltaira. Výraznou postavou tohoto období je i Robinson Crusoe, hlavní hrdina stejnojmenného románu anglického spisovatele Daniela Defoa.

Na přelomu 18. a 19. století pak na období klasicismu a osvícenství velmi úzce navazuje období preromantismu. Nejvýraznějším spisovatelem tohoto období je vedle Francouze Jeana Jacquesa Rousseaua Němec Johann Wolfgang Goethe, který ve svém díle *Faust* rozehrál (byť podle lidové pověsti) hru se samotným Ďáblem. Avšak zatímco ve světě vládne preromantismus, české země se ubírají jiným směrem. Ke konci 18. století se u nás projevuje snaha obnovit český jazyk a česky psanou literaturu. Vzniká doba českého národního obrození. Obrozeneckou literaturu zprvu tvoří především historické a jazykovědné spisy, později i drama, próza, poezie a nakonec i česky psané noviny a časopisy. V době národního obrození k nám nakonec proniká i tzv. preromantismus, který je zde zastoupen především Jánem Kollárem a F. L. Čelakovským. I v dílech těchto autorů se pak setkáváme s postavami, které jsou pro toto období charakteristické.

Na období preromantismu navazuje doba romantismu. Doba, která staví do středu veškerého dění osamocené jednotlivce a jeho nitro. Rovněž doba, kdy se často v pozici hlavního hrdiny setkáváme s příslušníkem marginální skupiny. To by se dalo označit jako jeden z charakteristických znaků právě romantismu. Z romantických děl je pak patrná i jakási bezedná fantazie, skrze kterou nám spisovatel detailně přibližuje veškeré své představy a sny, stejně jako citové prožitky. Velkou roli v dílech romantiků sehrála i příroda. Vzpomeňme

⁷ VODIČKA, Felix et al. *Svět literatury I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, str. 128. ISBN neuvedeno.

například na román *Cikáni* od K. H. Máchy či na jeho zápisky z cest po českém kraji. Setkáváme se zde nejenom se společenskými vydědenci, ale i s již zmíněnými fantazií propracovanými scénami (*Pout' krkonošská*), ve kterých má i příroda své nepopiratelné místo. Postavy romantických spisovatelů jsou tak jakousi revoltou proti soudobé společnosti, hrdiny se stávají lidé v jistém slova smyslu „záporní“. Vedle toho jsou pak i výrazným mezníkem ve vývoji literární postavy.

Z dnešního pohledu se zdá zcela logické, že po době romantismu přichází doba jakéhosi vystřízlivění, doba realismu. Spisovatelé se více než ke snovým scénám a depresivním hrdinům upínají k holé skutečnosti a k obyčejným lidem. Rovněž by se nám pak mohlo zdát zcela samozřejmé, že tato potřeba skutečnosti vyústila v naturalismus. Směr, který představuje takové „hrdiny“, kteří nejsou ničím jiným než zosobněním lidské lhostejnosti a zloby.

Nakonec i 20. století přináší své umělecké směry a své hrdiny, v zásadě by se dalo říci, že postupem let se představiteli literárních postav stávají všechny typy lidí. Dnes, na počátku 21. století si tak lze už jenom těžko představit, že vývoj literární postavy čeká ještě nějaký výrazný zvrat. Zdá se, že všichni již byli představeni, žádný starověký bojovník, renesanční picaro či romantický vydědělec nás dnes již nepřekvapí. Každý z nich je představitelem své vlastní doby a představitelem dnešní doby je pak, při troše fantazie, každý z nás.

1. 2. Definice literární postavy

Hned v úvodu této části bych zdůraznila skutečnost, na kterou ve své publikaci poukazuje Bohumil Fořt, a sice že: „... česká teorie nejenom že nikterak výrazně nepřispěla k teoretickému průzkumu literárních postav, ale navíc literární postavy téměř netematizovala jako objekt literárněteoretického zkoumání.“⁸ Seymour Chatman pak zmiňuje fakt, že ani ve světě nebylo této tématice věnováno příliš pozornosti.⁹ Zabývat se tedy problémem literární postavy nebude nijak snadné, avšak přesto se, za pomoci obou výše zmiňovaných teoretiků, o stručnou definici alespoň pokusím.

V první části této kapitoly, zaměřené na vývoj literární postavy jsme se setkali s výraznými i méně výraznými typy literárních postav, avšak vždy v ohledu na dobu, ve které se objevily. I přes tuto skutečnost však neudává doba přesné a definitivní chápání postavy,

⁸ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008, str. 81. ISBN 978-80-85778-61-8.

⁹ CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008, str. 112. ISBN 978-80-7294-260-2.

každá doba si dané postavy vykládá po svém. V tomto tvrzení nás potom upevňuje, dle mého názoru, velmi přesné tvrzení Karla Krejčího: „ *Tradiční obraz minulosti se ve svém celku i v podrobnostech mění podle doby a prostředí a zračí se v něm velmi zřetelně stadium sociálního vývoje. Táž postava v různých dobách a prostředích může mít velmi různou tradiční podobu.*“¹⁰ Důležité v tomto tvrzení je pak slovo „tradiční“, upozorňuje na to, jak důležitou roli hrají ve vnímání literárních postav tradice dané doby. Hned na začátku jsme si tak ujasnili důležitost doby, avšak definovat literární postavu pouze v tomto ohledu by bylo značně nedostačující. Posuňme se tedy ve zkoumání tohoto problému k dalším důležitým skutečnostem.

Jednou z těchto skutečností je pak samotný přístup, jaký k samotnému zkoumání literární postavy zvolíme. Bohumil Fořt nám hned v úvodu druhé části své publikace objasňuje dva základní přístupy: „... *strukturalistický (sémiotický) přístup chápe literární postavu jakožto textový fenomén, a jako takový druh fenoménu ji i zkoumá (za požití lingvistických, logických a obecně sémiotických nástrojů), druhý přístup, který bychom mohli pracovně označit za mimetický, nahlíží literární postavu jako entitu, která vykazuje zásadní podobnosti se svými reálně žijícími protějšky, a používá pro její průzkum nástroje z oblasti estetiky, filozofie či psychologie.*“¹¹ Co se pak týče těchto dvou zmíněných přístupů, ještě donedávna bych preferovala přístup mimetický, a to z toho důvodu, že tento přístup je pro mě ve své podstatě daleko přirozenější. Avšak dnes musím přiznat, že stavět se k problému literární postavy pouze z tohoto jednoho úhlu pohledu mi připadá neúplné. Zcela logické se mi tak jeví vzájemné propojování obou přístupů, jak to dokládá i Fořt: „ *V dějinách zkoumání literárních postav se oba přístupy vyskytují vedle sebe, vzájemně se doplňují a někdy i do jisté míry setkávají.*“¹² Ovšem pozastavme se na chvíli u mimetického přístupu, který, jak nám objasnil Bohumil Fořt, zkoumá literární postavy v jejich podobnosti ke skutečným lidem. V této souvislosti se pak nabízí otázka, do jaké míry jsou fikční postavy srovnatelné se skutečnými lidmi. Čtenáři mají samozřejmě tendence srovnávat literární postavy s reálnými lidmi, avšak lze skutečně o literárních postavách přemýšlet jako o skutečných lidech? Formalisté a strukturalisté mají na tuto otázku jasnou odpověď, tvrdí, že: „... *postavy jsou produkty osnov, že mají „funkční“ status, že jsou zkrátka spíše účastníky (neboli actants) než*

¹⁰ KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008, str. 138. ISBN 978-80-247-2623-6.

¹¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008, str. 57. ISBN 978-80-85778-61-8.

¹² Tamtéž, str. 57-58.

personnages, a že je tedy chybné uvažovat o nich jako o skutečných lidech,“¹³ jak se můžeme dočíst v publikaci Seymoura Chatmana. Rovněž i Fořt pak zmiňuje tento strukturalistický pohled na danou věc: „... - strukturalisté, používající lingvistické modely k analýze narativů, chápou postavy především jakožto jisté narativní funkce. Takto pojímané postavy jsou čistě textovými konstrukty, existují pouze skrze text a v textu.“¹⁴ Nechci se tu stavět proti těmto tvrzením, avšak nemohu s nimi zcela souhlasit. Pokud bych sama měla odpovědět na otázku, zdali lze o literárních postavách uvažovat jako o skutečných lidech, řekla bych, že do jisté míry ano. I přesto, že je poznáváme pouze skrze slova a věty a tudíž pro nás nemají žádnou skutečnou podobu, jejich vlastnosti a charakteristické rysy jim pak dávají podobu reálných lidí: nevíme sice s přesností takové věci, jako je barva očí dané postavy, avšak známe její myšlenky, touhy a sny, skrze které poznáváme (při troše představivosti) její „skutečnou“ tvář. Zdá se mi poněkud strnulý strukturalistický pohled okrádající postavu o její „duši“, samozřejmě ale netvrdím, že lze literární postavu považovat za něco skutečného – uchopitelného. Ve svém pohledu na danou věc se tak přikláním spíše k Chatmanově uchopení tohoto problému. Stavím tak mimetický přístup zkoumání problému literární postavy přinejmenším do roviny s přístupem strukturalistickým. Teď, když jsme se tedy seznámili s oběma způsoby zkoumání literární postavy, můžeme přistoupit k dalším skutečnostem, které si rovněž, v souvislosti s literární postavou, žádají pozornost.

V souvislosti s definicí literárních postav se nabízí otázka, jak jednotlivé typy postav rozlišit, a tím je i charakterizovat. Typologie postav je velmi důležitá, avšak než se jí budeme podrobně zabývat, myslím, že by bylo vhodné zaměřit se nejprve na rysy, díky kterým postava získává jistou konkrétnější podobu. Rovněž i Seymour Chatman klade důraz na rozlišení postav. V souvislosti s tímto problémem říká, že: „*Termíny, jež vyžadují zvláštní zkoumání, jsou totalita, duševní rysy a jedinečnost [...] vedoucí k rozlišení jednotlivých osob.*“¹⁵ Snad by bylo dobré vysvětlit, jak pojem rys přesněji chápat. I zde bych se pak odvolala na Chatmana: „*Pro narativní účely pak můžeme o rysu mluvit jako o narativním adjektivu (převzatém z lidového označování osobních vlastností), jež trvá v jedné fázi či celku příběhu (tedy ve svém „poli působnosti“).*“¹⁶ Dále pak dodává i fakt, že: „*Skutečné adjektivum se však samozřejmě nemusí v textu objevit (a v modernistických narativech se ani*

¹³ CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008, str. 116. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹⁴ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008, str. 56. ISBN 978-80-85778-61-8.

¹⁵ CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008, str. 126. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹⁶ Tamtéž, str. 130.

neobjeví). *At' už však je či není vyvozeno, zůstává imanentní hloubkové struktury textu.*¹⁷ V zásadě zde tak říká, že při rozlišování narativních postav se coby čtenáři řídíme nejenom tím, co je nám zde vyobrazeno „černé na bílém“, ale i tím, co nám napoví naše vlastní zkušenosti a intuice. Na to, jak chápeme rysy dané postavy, má pak velký vliv i prostředí, ze kterého pocházíme. Až teprve při odkrytí všech zásadních rysů narativní postavy můžeme pochopit její jedinečnost, díky které nám utkví v hlavě.

Nyní se můžeme podrobněji zaměřit na typologii postav. I o tomto pojednávají ve svých publikacích výše zmínění teoretikové. Fořt i Chatman pak vedou na toto téma zajímavá pojednání: například jejich nazírání na Foresterovo rozlišení postav na „ploché“ a „plastické“, kde o „plochých“ postavách mluví jako o ukončených (statických) a „plastických“ jako o neuzavřených (dynamických) atd. Avšak jak přesně definovat literární typ, to by nám mohlo objasnit spíše tvrzení Karla Krejčího, které se mi zdá nejlogičtější a také nejsrozumitelnější: *„Typem v literatuře rozumíme obvykle postavu, která celým svým charakterem nebo některým svým význačným rysem v nás asociativně vyžaduje představu celé skupiny osob, zdůrazňujíc v sobě právě ty vlastnosti, které tuto skupinu odlišují od skupin jiných, a tím z ní vlastně tvoří zvláštní sociální jednotku.*¹⁸ I některé jeho další postřehy by nás mohli zajímat, například tvrzení, že: *„V literatuře se s typy shledáváme v dvojí podobě: Jednak jsou záměrným způsobem spisovatelské techniky, charakteristickým pro některé autory, žánry a směry, kde v kresbě postav jsou zdůrazňovány spíše rysy společné kolektivním celkům, na rozdíl od tzv. charakterů, zdůrazňujících naopak vlastnosti, jimiž se postava od kolektiva liší. V nejhrubších rysech možno říci, že období klasicistická dávají přednost typům, romantická charakterům.*¹⁹ Znovu se tak i u typologie postav střetáváme s vlivem prostředí. Zdá se tedy, že doba hraje daleko větší roli, než by se původně mohlo zdát. I když je to vlastně zcela logické. Vždyť kdo jiný utváří charakter a typy než právě vlivy působící z dané společnosti, z daného prostředí. Přesné vysvětlení tohoto problému nám pak nabízí i *Slovník literární teorie*, který nás mimo jiné upozorňuje i na to, jak velkou roli hrají v utváření typu vlastní autorovi zkušenosti. Doslova se zde píše, že: *„Při vytváření uměleckého t. má velký význam autorova životní i umělecká zkušenost, vztah k realitě, způsob výběru a ztvárnění a zároveň vliv reality na autora, jeho historická a společenská určenost. Pro t. je nutná jednota a vyváženost individuální a obecné stránky. T. není mechanickým sloučením již známých obecných a*

¹⁷ CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008, str. 130. ISBN 978-80-7294-260-2.

¹⁸ KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008, str. 140. ISBN 978-80-247-2623-6.

¹⁹ Tamtéž, str. 140.

*individuálních kvalit, ale je novou kvalitou, směřující k uměleckému poznání zákonů reality, k přiblížení se k objektivní pravdě. T. nezobrazuje vždy jevy nejběžnější, nýbrž takové, které zachycují hlavní tendence společenského vývoje a jeho nejcharakterističtější projevy. Pojetí t. je rozdílné v různých historických obdobích, národních literaturách i literárních směrech.*²⁰

Tento problém je pak obsažen i v jednom konkrétním postřehu Bohumila Fořta, a sice: „... - postavy jsou typologizovány jednak v souvislostech s kontexty reálného světa a jednak ve spojení s kontexty literární tradice.“²¹

V závěru této kapitoly bych se ráda odvolala na skutečnost, kterou zmiňuje ve své publikaci *Krátký úvod do literární teorie* Jonathan Culler: „*Literatura se od počátku zabývá otázkami identity a literární díla, ať už implicitně či explicitně, poskytují v nástinu na tyto otázky odpovědi.*“²² Myslím, že tato citace pak velmi jednoduše a stručně odpovídá na otázku postavy v literárním díle. Každý z nás nahlíží na problém postavy ze svého vlastního úhlu pohledu, stejně tak jako odborní teoretici. I oni se ve svých teoriích scházejí a rozcházejí. Avšak díky jejich teoriím si můžeme vytvořit přesnější vlastní názor na otázku problému literární postavy: můžeme souhlasit s Aristotelem, strukturalisty či zaujmout mimetický přístup apod. Pravdou přesto zůstává, že každý chápeme danou literární postavu jinak, každý si všímáme a jsou pro nás zajímavé jiné aspekty dané postavy. Myslím, že pak možná právě proto bylo k teorii literární postavy řečeno tak málo, že je to totiž tak obsáhlý problém, který (dle mého názoru) nelze ukotvit do jedné jediné správné teorie.

²⁰ VLAŠÍN, Štěpán et al. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 400. ISBN neuvedeno.

²¹ FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008, str. 76. ISBN 978-80-85778-61-8.

²² CULLER, Jonathan: *Krátký úvod do literární teorie*. Brno: Host, 2002, str. 120. ISBN 80-7294-070-8.

2. K PODSTATÁM HRABALOVA PÁBENÍ

Zabývat se tvorbou takového spisovatele, jakým je v české literatuře Bohumil Hrabal, je jako zabývat se rovnicí, jejíž výsledek lze jen stěží vměstnat do rozsahu této práce. Z tohoto důvodu je nutno vynechat jisté skutečnosti, které nejsou pro pochopení Hrabalova díla více či méně důležité. Nebude zde tak věnována téměř žádná pozornost vlastnímu životu tohoto autora, i když jisté skutečnosti budou v následujících úvahách alespoň nastíněny.

2. 1. Kdo jsem?

Bohumil Hrabal se nikdy nepovažoval za spisovatele, jak sám mnohokrát zdůrazňoval: „... *neříkám, že jsem spisovatel, ale zapisovatel.*“²³ Hned v úvodu této práce se tak vnučuje otázka: Kdo byl Bohumil Hrabal? Proto, abychom si na ni dokázali odpovědět, se však musíme zaměřit nejenom na jeho životní peripetie, ale předně na předměty jeho zájmu. Domnívám se totiž, že právě zde se skrývají mnohé indicie, které nám dopomohou dobrat se jak odpovědi na výše položenou otázku, tak i odpovědi na onu spoustu malých a velkých otázek, kterými oplývají právě protagonisté jeho textů.

Jednou z prvních věcí, které si coby čtenáři nemůžeme nepovšimnout, je autorova enormní fantazie a detailní představitivost. Tuto svoji fantazii jakoby Bohumil Hrabal přižívoval svým zájmem o vše, co se před ním už od útlého věku rozprostíralo. Přestože období dětství sehrálo v tomto ohledu skutečně velkou úlohu, zaměříme se v této úvaze především na ty předměty jeho zájmu, na které se soustředil až coby student Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Předně tedy na jeho zájem o filozofii, literaturu a výtvarné umění.

Díky svému umění vnímat vše intenzivněji, si začal studiem těchto předmětů formovat vlastní pohled na život a svět. Filozofie, zvláště pak konkrétní filozofové (A. Schopenhauer, L. Klíma, Lao-c', atd.) se mu stali jakýmsi pilíři, a to nejenom v životě, ale i v tvorbě. V tomto ohledu je nám více než dobrým příkladem jeho stěžejní text *Příliš hlučná samota*. V souvislosti s jeho inspirací filozofií však musíme dodat i velmi podstatný fakt, a sice že: „... *Hrabal nepřebíral žádné estetické ani filozofické koncepce v jejich celistvosti, ale vybíral si z nich jednotlivé prvky a ideje (někdy i jednotlivé formulace), které pak po svém přetvářel.*“²⁴ Filozofie mu tak nebyla pouze zdrojem inspirace, ale rovněž možností tvůrčího

²³ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 189. ISBN 80-7110-164-8.

²⁴ SLAVÍČKOVÁ, Miloslava. *Hrabalovy literární koláže*. Praha: Akropolis, 2004, str. 8. ISBN 80-7304-051-4.

přemýšlení nad nejrůznějšími otázkami. Velmi podobně bychom mohli definovat i jeho vztah k literatuře, výtvarnému umění či hudbě.

V souvislosti s inspirací byl u Hrabala důležitý také jeho obdiv, o kterém sám říká, že je to taková: „... *zvláštní věc [...] takový obdiv k viditelnému světu. Obdiv k tomu, co je kolem vás, obdiv k sobě samému, který si najde čas, aby se podíval kolem sebe, aby viděl, že ta příroda, lidi, lidský události a všechen ten viditelný svět je v jistém smyslu krásnej a jedinečnej, i kdyby byl banální.*“²⁵

Svůj obdiv směřoval Hrabal také k literatuře. Zabýval se tvorbou mnoha významných světových spisovatelů (F. M. Dostojevskij, A. P. Čechov, I. Babel, T. S. Eliot, F. Rabelais, E. Hemingway, E. Zola, J. Joyce, atd.). Co se týče domácí literatury, Hrabal sám k tomu dodával: „... *představa mých vlivů z domácích geniálních autorů je pěticipá hvězda [...]: pan Jaroslav Hašek, pan doktor Franz Kafka, pan Richard Weiner, pan Ladislav Klíma a pan Jakub Deml.*“²⁶ Vedle těchto pěti bychom však mohli jmenovat i další, o jejichž dílo se Hrabal velmi zajímal.²⁷ Že se tolik obdivoval literárním dílům velkých spisovatelů, mělo patrně za následek i to, že sám začal psát. Toto tvrzení by se dalo podložit i jeho vlastními slovy: „... *byl to Giuseppe Ungaretti, který mne v těch dvaceti letech inspiroval, a pod jeho dojmem jsem začal psát verše...*“²⁸ Hrabal začínal psát verše v roce 1937.²⁹ Spolu s přítelem Karlem Maryskem si vymysleli vlastní směr, který nazvali neopoetismus, a pod jehož dojmem psali své básně. Ovšem úspěchu se za své lyrické začátky nedočkali. Kamil Bednář a Karel Teige označili jejich básně za „opožděný měkký surrealismus.“³⁰ Kdybychom se měli soustředit na umělecké směry, se kterými je jméno tohoto autora dáváno do spojitosti, pak bychom vedle dvou výše zmíněných mohli zařadit i poetismus, existencialismus s či totální realismus, kterým Egon Bondy překonal právě surrealismus.³¹ Avšak zabývat se zde přesnější analýzou Hrabalova vztahu k jednotlivým uměleckým směrům by bylo, s ohledem na rozsah

²⁵ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 268. ISBN 80-7110-164-8.

²⁶ Tamtéž, str. 304.

²⁷ V ohledu na své vzory české literatury vydal Bohumil Hrabal publikaci: *Bohumil Hrabal uvádí...* (Mladá fronta, 1967). V této knize jsou obsaženy povídky jeho oblíbených autorů. Vedle oné „pěticipé hvězdy“ zde mají své místo i K. J. Erben, J. Neruda, I. Herrmann a Vladimír Holan.

²⁸ HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 274. ISBN 80-7110-154-0.

²⁹ Bohumil Hrabal se na samém začátku své literární činnosti skutečně zabýval poezií. (Myslím, že by stálo za to věnovat této jeho básnické tvorbě více pozornosti, než se jí doposud dostalo.) Svá první prozaická díla napsal až v polovině 40. let. Jedná se o *Zápisník snů* (1944) a *Sliční střelci* (1945-1946). Původní verze obou těchto textů jsou obsaženy v 1. svazku Sebraných spisů Bohumila Hrabala, vydaném Pražskou imaginací v roce 1992.

³⁰ ČERNÝ, Václav. Za hádankami Bohumila Hrabala, pokus interpretační. In V. Č. *Eseje o české a slovenské próze*. Praha: Torst, 1994, str. 92. ISBN 80-85639-21-1.

³¹ HRABAL, Bohumil. *Ze zápisníku zapisovatele*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 18. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 314. ISBN 80-7110-165-6.

práce, příliš zdlouhavé. Přesto bychom měli, v souvislosti s tímto tématem, vyslovit přesnější stanovisko, které by alespoň naznačilo, jak by bylo možné Hrabalův vztah k uměleckým směrům definovat. V tomto ohledu bych se pak odvolala na slova Josefa Zumra, který vystihl tento problém více než jednoznačně, když ve své studii *Ideová inspirace Bohumila Hrabala* napsal: „*Hrabal byl vždy osamělý chodec na poli umění. Nikdy organizovaně nepatřil k žádné skupině ani směru.*“³²

Dalším inspiračním zdrojem bylo Hrabalovi výtvarné umění. Obdivoval díla mnoha výtvarných umělců (H. Bosch, S. Dalí, J. Pollock, A. Warhol, atd.). Pochopit jeho vztah k umění je, myslím, velmi složité. Jak sám říkal: „*V umění jest podstata lidskosti, a proto bylo by chybou odstraňovati umění do obrazáren a muzejí, používati je jenom jako osvěžení a zábavy.*“³³ Jakoby se Hrabal chtěl stát jeho součástí, součástí každého obrazu. Probourat se skrze barvy až k podstatě, která je mnohým tak vzdálená, avšak jemu jako by byla nadosah ruky. Ve svém vztahu k výtvarnému umění si byl velmi blízký s přítelem Vladimírem Boudníkem, skrze jehož aktivní grafiku si můžeme přesněji přiblížit to, jak si Hrabal představoval umění a jeho tvorbu. Vedle toho, jak byl fascinován filozofií či literaturou, bychom jeho vnímání výtvarného umění mohli považovat za dokonalé dívání se „diamantovým očkem“ až za hranice skutečně viditelného. Ovšem k jeho inspiraci výtvarným uměním se opět vrátíme v části, ve které se budeme podrobněji zabývat Hrabalovým stylem.

V rámci Hrabalových inspiračních zdrojů bychom se nadále mohli zabývat i jeho vztahem k hudbě či sportu. Stejně tak i mnoha jiným věcem, které byly součástí jeho života. Život a svět mu poskytovaly prostor, který živil jeho vnímavou duši a plachý vše-pohlcující pohled. Byl stejně tak fascinován obrazy velkých mistrů jako lidmi z míst, kde pracoval³⁴ nebo kam chodil na pivo. Coby eidetik si při psaní dokázal vybavit vše tak živě a jasně, jako by se mu to právě odehrávalo před očima. Psaní bylo Hrabalovi přímo životní nutností: „*..., jež musila vskutku kypět, když ji tolikerá škrtivá marnost neodradila, ani beznaděj prachu uléhajícího na rukopisy jeho plnicích se zásuvek, ani ta horší beznaděj úřední kulturní politiky, jež této literatury sice vskutku nepotřebovala, což byla její věc a škoda, ale nadto ji*

³² ZUMR, Josef. *Ideová inspirace Bohumila Hrabala*. In JANKOVIČ, Milan - ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 132. ISBN 80-85190-04-4.

³³ HRABAL, Bohumil. *Básněni*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 1. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 205. ISBN 80-7110-063-3.

³⁴ JUDr. Bohumil Hrabal prošel mnohými profesemi. Téměř všechny mu byly zdrojem velké inspirace a objevily se v jeho textech (*Krásna Poldi, Ostře sledované vlaky, Příliš hlučná samota* atd.). Nikdy se však neživil povoláním, jež vystudoval. Což souvisí i s jeho teorií „umělého osudu“, která ho vždy dostala přesně tam, kde nikdy nechtěl být. Takto tuto teorii vysvětluje sám Hrabal v textu *Doslov k Poupatům*, obsaženém ve 12. svazku Sebraných spisů Bohumila Hrabala, vydaném Pražskou imaginací v roce 1995. Podrobnější informace o jeho životě a tedy i o jeho zaměstnáních lze čerpat mimo jiné i z publikace Tomáše Mazala nazvané *Spisovatel Bohumil Hrabal*, vydané v Praze roku 2004.

potlačovala, což bylo už násilí a zločin na duchu.“³⁵ Černý zde vystihl velmi přesně Hrabalovu potřebu psát, ovšem přivedl nás i k otázkám jedné ze stinných stránek Hrabalova tvůrčího života. K otázkám spojeným s cenzurou jeho textů a jejich vydáváním v normalizačních 70. a 80. letech. Toto je myslím předmětem mnoha diskuzí i dnes. Pelán v souvislosti s tímto poznamenává i jednu velmi zajímavou věc: „*Hrabal ve skutečnosti ani při vyžádaných autocenzurních škrtech nemohl pociťovat žádné příliš velké dilema:[...] vytvořil poetiku, již cenzorské či autocenzorské škrty nemohly zásadně ublížit.*“³⁶ Na to, zda mohly či nemohly zásadně ublížit, si každý může vytvořit vlastní názor. Více už bych zde toto téma nerozebírala, předně z důvodu, že není předmětem této práce.

Hrabalův život skýtal mnohé situace, které více či méně ovlivňovaly jeho tvorbu. Ke konci života, kdy pro něho začínalo být čím dál těžší dostat se do stavu „nulté situace“, kterou se dobral onoho „... vrcholu prázdnoty, [...], ve kterém se dostaví inspirace...“³⁷ si začínal motivaci ke psaní hledat v jiných oblastech. Tak vznikaly například *Dopisy Dubence* či *Večerníčky pro Cassia*. Realita mu byla vždy první múzou³⁸, ale co s realitou, která pozbyla pestrosti a radosti života?³⁹ Z posledních Hrabalových textů je už skutečně cítit „únava“ životem a osamělost starého muže. I přesto psal dál. Jeho pozdní „literární žurnalistika“ podává zprávu o tom, jak vnímal toto období svého života v kontextech se společenskými událostmi. Právě v této době je pak v jeho životě snad až příliš mnoho prostoru pro onu již tolikrát zmiňovanou otázku: Kdo jsem?⁴⁰

Může se zdát, že této otázce přikládáme až neoprávněný důraz. Osobně si ale myslím, že celoživotním hledáním její odpovědi se Hrabal dobral nejenom filozofických rozměrů svých textů, ale předně svého pábení a svých pábitelů. Díky neobyčejně citlivé vnímavosti „kulového filka“ jsou jeho pábitelé onou „perličkou na dně“ české literatury. A sám Hrabal je

³⁵ ČERNÝ, Václav. Za hádankami Bohumila Hrabala, pokus interpretační. In V. Č. *Eseje o české a slovenské próze*. Praha: Torst, 1994, str. 90. ISBN 80-85639-21-1.

³⁶ PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Praha: Torst, 2002, str. 49. ISBN 80-7215-177-0.

³⁷ HRABAL, Bohumil. *Rukověť pábitelského učně*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 8. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 192. ISBN 80-7110-109-5.

³⁸ ROTH, Susanne. *Hlučná samota a hořké štěstí Bohumila Hrabala*. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 93. ISBN 80-7110-094-3.

³⁹ Ke konci osmdesátých let, tedy v období, kdy vznikaly *Dopisy Dubence*, prožíval Hrabal skutečně těžké období. Jeho život zasáhly velmi bolestné ztráty. Nejprve zemřel jeho bratr Slávek Hrabal, později jeho žena Eliška Hrabalová, zvaná Pipsi. Zanedlouho poté i jeho dlouholetý přítel Karel Marysko. Podrobněji se těmto smutným událostem Hrabalova života věnuje ve své publikaci opět Tomáš Mazal. Velmi zajímavým svědectvím o Hrabalově manželství s Pipsi jsou Hrabalovy texty *Svatby v domě*, *Vita nuova* a *Proluky*, obsažené v 11. svazku jeho Sebraných spisů. Ovšem zde je nutno vzít v potaz, že jde o zpracovaná literární díla a ne o dokumentární texty.

⁴⁰ JANKOVIČ, Milan. *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum, 2005, str. 262. ISBN 80-246-1013-2.

díky svým „obyčejným“ hrdinům spisovatelem, kterému je slůvko „zapisovatel“ pouhým útočištěm pro jeho bázlivost.

2. 2. Pábení

V dnešní době si každý zákonitě spojí pojem pábení se jménem Bohumila Hrabala, což je zcela pochopitelné, jelikož právě s tímto pojmem souvisí podstaty literární tvorby tohoto spisovatele. Než však přistoupíme k samotné definici pábení, měli bychom přinejmenším alespoň zmínit, kde k tomuto slovu Hrabal přišel. Sám to nejlépe vysvětluje v rozhovoru se Zdeňkem Janíkem z roku 1965: „... mistr Jaroslav Vrchlický chodil kouřit doutníček do zahrady a říkal tomu, že jde pábit. Lhoták to přinesl do společnosti v kavárně Slavia, a když se básníci a výtvarníci vynasmáli, začali po čase nazývat své jisté experimentování: pábení. Já jsem to prvně slyšel od básníka Jirky Koláře.“⁴¹ Hrabal tedy nebyl tím, kdo toto slovo vymyslel, ovšem byl tím, kdo z něho vytvořil pojem, který je tak výrazný, že by si zasloužil více uznání na poli literární teorie.

Hrabal několikrát sám definuje pojem pábení, zejména pak v rozhovorech z pozdější doby. V ohledu na samotného autora tak bude nejlepší definovat zde tento pojem jeho vlastními slovy. Víme už, že poprvé slyšel tento výraz od básníka Jiřího Koláře, a jak k tomu sám Hrabal dodává: „*Hned tenkrát jsem vycítil, že pábení je jistý druh básnické činnosti, který se odchyluje od dosavadních zvyklostí, že spíš bude usilovat o zakázané, nejisté a neuchopitelné a na co nelze jít s pravidly a jehož význam se objeví až pak.*“⁴² Z tohoto tvrzení je zcela patrné, že u Hrabala vzbudilo toto slovo více než pouhý zájem. Stalo se mu šifrou, ve které se odráželo vše, co pro něho bylo podstatné a neměnné. Je jisté, že tomu nemohl odolat. Pábení mu umožňovalo jak progressus ad futurum, tak i regressus ad originem.

Další jeho definice pojmu pábení nám pak odkrývá ještě jiné podstatné skutečnosti: „... *moje pábení splývá s tagtrojmováním i s psychopatologií všedního dne, je to hravé tajemství, kterak lehkou lží dosáhnout pravdy, která je vždycky k neuchopení, je to zábava, která přechází ve vážnou hru, je to nejen způsob života, ale i styl, kterak břemena života se nesou lehčeji, je to přitakání žití sub specie aeternitatis, protože i řečtí bohové se rádi smáli nad tím, že lidé se trápí dialektikou pozemšťanů. Pábení je i to dharmovsky vandrácké býtí na*

⁴¹ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 134. ISBN 80-7110-164-8.

⁴² HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 294. ISBN 80-7110-154-0.

*dně, a přesto hleděti vzhůru, ...*⁴³ První podstatnou skutečností je onen styl, kterak „břemena života se nesou lehčeji“, druhou pak ono přitakání žití „sub specie aeternitatis“. Právě tato přirovnání jsou pro nás velmi důležitá, je v nich totiž obsažena podstata Hrabalových pábitelů. Zajímavá je v této citaci i ta fáze, která se týká onoho tajemství, kterak „lehkou lží dosáhnout pravdy, která je vždycky k neuchopení“. Patrně má Hrabal na mysli onu „pravdu, která vítězí“⁴⁴, a která je podstatou pravdy jako takové. V souvislosti s jeho vztahem k pravdě a tedy i ke skutečnosti, se rovněž nabízí otázka mystifikace. Z některých autorových textů, které se jeví zcela jednoznačně jako autentické výpovědi, nelze přesně odhadnout, co je ještě skutečnost a co už autorova stylizace. Víme, že Hrabalovi byla realita předním místem, ze kterého čerpal, víme ale také, že dané skutečnosti si upravoval dle vlastních literárních potřeb.⁴⁵ I když tak jeho texty působí velmi hodnověrným dojmem, nesmíme se nechat zmást jeho uměním mystifikovat.

V závěru bych si nadále, v zájmu úplnosti, dovolila uvést ještě jednu z dalších Hrabalových definicí pojmu pábení. Jedná se o tu, kde říká, že: „..., *pábení je [...] usilování o zakázané a to, co souvisí s pražskou ironií a humorem.*“⁴⁶ Tato definice sice není tak výmluvná jako ta předešlá, avšak obsahuje jednu z podstatných indicií, které jsou pro pochopení samotného pábení klíčové. Onou indicií je pražská ironie. Na Hrabalovu tvorbu měl jeho šibeniční humor a ironie zcela zásadní vliv. Radko Pytlík, který se ve své studii *Bohumil Hrabal* věnuje podrobněji tomuto fenoménu, k Hrabalově ironii podotýká, že: „... *stojí mimo klad a zápor, mimo optimistické nebo pesimistické pojetí převratných proměn doby. Snaží se vystihnout rysy naděje, jež jsou v proměnách skryty, aniž zastírá pravý stav věcí,*“⁴⁷ nakonec ještě dodává: „*Jeho výsměch absurditě je současně sebeobžalobou. Dialektikou Hrabalova nadhledu je naprosto upřímný pohled, bezelstný cit, láska, v níž i krutost je vlastně zraněnou něhou.*“⁴⁸ Z těchto slov je pak spojitost pražské ironie s pábením, jak ji připouští i sám Hrabal, naprosto zjevná.

⁴³ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 206. ISBN 80-7110-164-8.

⁴⁴ Bohumil Hrabal napsal velmi zajímavou úvahu o pravdě, která je myslím přesným dokladem toho, co si pod ní představoval. Tím, že ji zde stylizoval do podoby krásné ženy, dal pak zřetelně najevo význam, který pro něho pravda měla. Tato úvaha je pod názvem *Hra o pravdu* obsažena v *Domácích úkolech*. Nalezneme ji v 15. svazku Sebraných spisů Bohumila Hrabala vydaném Pražskou imaginací roku 1995.

⁴⁵ KROUTVOR, Josef. Hrabal, Mácha a surrealisté. In JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 37. ISBN 80-85190-04-4.

⁴⁶ HRABAL, Bohumil. *Domácí úkoly*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 15. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 225. ISBN 80-7110-155-9.

⁴⁷ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 156. ISBN 80-202-0239-0.

⁴⁸ Tamtéž, str. 156.

Pábení znamenalo pro Hrabala přímou návaznost na jeho pábitele. Sám jistou dobu svého života přitakával žití „sub specie aeternitatis“. Avšak lze Bohumila Hrabala skutečně považovat za pábitele? V již zmiňovaném rozhovoru z roku 1965 na tuto otázku sám odpovídá: „*Ted' už nejsem takový průvan jako před lety. Ale dříve jsem určitě pábitelem býval, ...*“⁴⁹

2. 3. Pábitelé

Bohumil Hrabal přešel z poezie na prózu v první polovině 40. let. Tímto svým krokem zapříčinil mnohé, předně získal neomezený prostor pro působení svých pábitelů, kteří tak mohli naplno projevit svůj literární potenciál. A i když se může zdát, že jeho „obyčejní“ hrdinové nepotřebují pro své působení mnoho místa, opak je pravdou. Každý z jeho pábitelů je sám o sobě velmi výrazným charakterově propracovaným jedincem. S ostatními pábiteli ho pak pojí několik společných charakteristických rysů.

Nejvýraznějším společným prvkem, jakýmsi puncem, je pábitelům jejich vitalita, která je za každých okolností nutí „hleděti vzhůru“. Namísto toho abychom zde vyjmenovávali další jejich společné rysy, bude patrně lepší, definovat je v poněkud obecnějším měřítku: „*Jsou lidé, kteří chodí v příkopech zlatých středních cest, jsou lidé, kteří si pořád osvěžují své rozpalené hlavy v tříšti vln, [...]. Jsou lidé, jejichž kaděř je sežehnutá jiskrou předstihu zapalování, jsou lidé, kteří pořád spěchají za velkou šancí uloženou na obzoru. Jsou to pábitelé. A pábitelé jsou lidé pábíci, a kdo pábí, je pábítel [...] pábitelé voní člověčinou [...] dokazují, že život stojí za to, aby byl žit.*“⁵⁰ Takto vystihuje pábitele sám Bohumil Hrabal. Přesto, že jsme si skrze tuto jeho definici pábitele značně přiblížili, k jejich přesnějšimu pochopení je nutné zaměřit se ještě na další více či méně podstatné skutečnosti. Například i na to, kde a jak Hrabal nacházel jejich reálné protějšky. V tomto ohledu pak sehrála velký význam jeho dovednost dívat se skrze viditelné až na samé dno, kde je mnohdy ukryta podstata všeho. Tento Hrabalův um bychom mohli přisuzovat jeho již zmíněné fantazii, která zostrčila jeho pohled zcela zvláštním a ojedinělým úhlem.

Jak už víme, Bohumil Hrabal nacházel předobrazy svých pábitelů mezi obyčejnými lidmi, mnohdy v místech, kde pracoval. Vyhledával ty, ve kterých: „... z hlediska společnosti, do

⁴⁹ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 134. ISBN 80-7110-164-8.

⁵⁰ HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 293-294. ISBN 80-7110-154-0.

níž jsou ponořeni, přece jen lze zaregistrovat nějaký cenný rys, ...⁵¹ Ty, u nichž nalézal onu „perličku na dně“, která jim umožňovala: „*Umět si dělat legraci ze všeho, vidět život jako tragikomedii, ale zároveň ho milovat, mít všechny smysly otevřené pro vnímání jeho krás, vést nerovný boj lidskosti s nepřátelskou realitou zmechanizovaného a zautomatizovaného světa.*“⁵² Nesmíme ale zapomínat, že pábitelé se na svět nedívali nějakým zastřeným pohledem, který by z nich činil pomatence. Naopak i oni vnímali smutné stránky života a možná, že i intenzivněji než ostatní. Ovšem pábitelé, a v tom je právě jejich půvab, nikdy žádnému smutku ani zoufalství nepodléhali. Pábitelé „voní člověčinou“, jak zmínil Hrabal, a proto jsou předně lidmi v pravém slova smyslu. Na to bychom v následujících kapitolách skutečně neměli zapomínat.

Vedle toho, kde a jak Hrabal své pábitelé nacházel je důležité i to, kam je umisťoval, což je v tomto případě většinou jedno a to samé. Ovšem to, v jakém milieu se jeho protagonisté nacházejí, nám o nich opět něco napovídá. Nejenom, že se dovídáme, kam patří, kde žijí či jaké je jejich postavení ve společnosti, ale poznáváme i jejich vlastnosti. Vlastnosti, které jsou tak důležité k samotnému poznání a pochopení jejich charakterů, jejich skutečných podob. Prostředí, kde se Hrabalovi pábitelé vyskytují, nejsou povětšinou nijak přitažlivá, spíše naopak. Vesměs se jedná o místa, kde není příliš krásy (s výjimkou Hrabalových autobiografických textů *Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas*; apod.), avšak pábitelé mají tu krásnou vlastnost, že čas, který jim byl dán, je jim: „... *drahocenný a dovedou jej naplnit a využít,*“⁵³ a to na kterémkoli místě. Takto jimi chápáný čas nás mimo to znovu upozorňuje na jejich ničím neohroženou životaschopnost a nevyčerpatelnou psychickou energii. energii, která se neztratí ani v prostředí kladenských hutí či sběrně starého papíru. Více se budeme jednotlivými místy zabývat až v souvislosti s konkrétními postavami.

Doposud jsme používali pouze označení pábitelé, což by mohlo být dosti zavádějící. Mohli bychom totiž nabýt dojmu, že Hrabalovými hrdiny jsou pouze muži. Ovšem i ženy – pábitelky mají v tvorbě tohoto autora své pevné místo. Platí pro ně stejné charakteristické rysy (vitalita, apod.) jako pro muže – pábitelé. Avšak velkým omylem by bylo, brát je jako jedno a to samé! Přesto, že se řadí do stejné typologické kategorie, platí pro ně shoda pouze v těch vlastnostech, kterými se vyznačuje samotné pábení. Až na tohoto společného jmenovatele je mezi nimi mnoho rozdílů, které dělí jejich společný svět na svět ryze ženský a

⁵¹ PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Praha: Torst, 2002, str. 33. ISBN 80-7215-177-0.

⁵² KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 40. ISBN 80-85787-93-8.

⁵³ HRABAL, Bohumil. *Domácí úkoly*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 15. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 50. ISBN 80-7110-155-9.

svět ryze mužský. Tak jak je tomu i v běžném životě. Pro přesnost dodávám, že nemám na mysli fyzické rozdíly mezi mužem a ženou, ale jejich odlišnosti psychické. Těmto odlišnostem se budeme opět věnovat v analýzách jednotlivých vybraných protagonistů.

Z předešlých řádků vyplývá, že pokusit se analyzovat jednotlivé Hrabalovy postavy, nebude nijak snadné. Pábitelé jsou hlavolamem, jehož rozluštění se sice může jevit zdánlivě jako jednoduché, osobně si ale myslím, že při podrobném studiu Hrabalových protagonistů se vyskytne mnoho otázek, na které bude velmi složité nalézt odpovědi. Avšak dříve, než se budeme zabývat onou spoustou doposud nám neodkrytých otázek, je nutné zaměřit pozornost ještě jiným směrem. Směrem, k němuž nás upíná sám Hrabal, když v souvislosti se svými pábitely dodává: „*Pábitel je nástrojem jazyka, který obohacuje sebe sama o všechny něžnosti a finty, o něž má zájem jazykověda.*“⁵⁴ Do popředí našeho nynějšího zájmu se tak staví otázky Hrabalova stylu a jazyka.

2. 4. Styl a jazyk

V části zabývající se pábením jsme zmínili Hrabalovu inspiraci realitou. Následně i jeho dovednost mystifikovat. Nastínili jsme, že jeho díla, která působí velmi hodnověrným dojmem nelze přisuzovat pouhému záznamu skutečnosti. Až s nebývalou lehkostí lze sice uvěřit dojmu, že jeho texty jsou naprosto autentickými záznamy určitých situací, avšak onu lehkost můžeme přisuzovat pouze a jenom Hrabalově propracovanému stylu. Stylu, jehož zdánlivá jednoduchost je dokonale skryta pod autorovou uměleckou dovedností „zapisovat“ vše tak, jakoby holá realita nakonec nebyla ničím jiným než fikcí a samotná fikce jedinou možnou skutečností. Jak ale prohlédnout tuto autorovu dovednost, když uvěřit je tak snadné? K tomu abychom rozluštili hádanku Hrabalova stylu, musíme věnovat pozornost ještě mnoha okolnostem.

Už v samotných počátcích své tvůrčí činnosti si Hrabal začal vytvářet vlastní styl. Jeho počáteční básnická tvorba vykryštovala v přechod do prózy. Právě tento přechod je pro nás nyní velice důležitý. Jelikož v tuto chvíli se ukazuje, jak byly Hrabalovy lyrické začátky důležité, z nich si totiž: „... *přenáší do zralé tvorby vizuálně lyrický a poetický způsob vidění světa, básnickou schopnost vidět krásu i na smetišti života, ve věcech a lidech často ukrytou*

⁵⁴ HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 293. ISBN 80-7110-154-0.

pod povrchem, kde je umí objevit a sdělit jen básnická imaginace.“⁵⁵ Právě díky tomuto dovedl Hrabal udržet i ve své próze onu neochvějnou poetiku, která je pro něho tak typická.

Vedle oné poetiky si Hrabal ze svých básnických počátků přenesl do prózy ještě jeden důležitý faktor, rytmus: „*Hrabal-prozaik podléhal zprvu Hrabalovi básníkovi natolik, že jeho převody z veršů do prózy vlastně jen opakovaly veršové členění, zapsané teď in continuo.*“⁵⁶ Vliv jeho lyrických počátků je tedy v tomto ohledu zcela jasný, alespoň v souvislosti s jeho prvními prozaickými texty. Ovšem i v následujících textech můžeme pozorovat společné jevy: „... *rytmizující členění na promluvvé úseky. [...] bylo úzce svázáno s formou simili-veršů [...] a nejednou se k ní znovu varcelo. Najdeme je [...] rovněž v základu jeho epicky založeného vyprávění. Vyrůstalo z přirozeně cítěného rytmizovaného proudu řeči, ...*“⁵⁷ Nejvěrnějším příkladem onoho rytmizovaného proudu řeči je nám text *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Z hlediska rytmičnosti jsou přinejmenším zajímavé i jiné Hrabalovy texty, ovšem za jakýsi vrchol jeho dovednosti rytmizovat lze považovat jeho trilogii *Svatby v domě*. V tomto textu se setkáváme s problémem samotného členění textu na promluvvé úseky, což je způsobeno hlavně nedostačující interpunkcí. Hojně používané znaménko tří teček zde sice mnohdy nahrazuje rozdělovací znaménka (čárky, tečky), ale především jím Hrabalova stylizace: „... *zdůrazňuje, [...] - rozpor, který je charakteristický pro živou mluvu.*“⁵⁸ Ona živá mluva je pak patrně to, čemu by se zde chtěl autor co nejvíce přiblížit. V tomto ohledu využíval svůj ojedinělý styl „psaní proudem“. Souvislost má tento styl i s výrazem „alla prima“, jehož podstata spočívá ve zcela spontánním zaznamenání všech různorodých myšlenek na papír.⁵⁹ Znovu se nám v tuto chvíli připomíná důležitost rytmu, který je při čtení takto napsaných textů patrně právě tím, co dává větám potřebný řád. Díky němu je nám samotný text srozumitelný. František Daneš v této souvislosti poznamenává, že: „... *členění, založené v podstatě na rytmu, probíhá v rovině výstavby výpovědi, má však svůj dosah stylistický a v jistých případech zasahuje i do roviny syntaktické.*“⁶⁰ V ohledu na Hrabalovy texty „psané proudem“ je pak, myslím, tento výrok přesný.

⁵⁵ KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 41. ISBN 80-85787-93-8.

⁵⁶ JANKOVIČ, Milan. Poznámky k rytmičnosti prózy. In *Česká literatura*, č. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998, str. 31. ISSN 0009-0468.

⁵⁷ Tamtéž, str. 32.

⁵⁸ JANKOVIČ, Milan. Tři tečky v Prolukách Bohumila Hrabala. In JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 170. ISBN 80-85190-04-4.

⁵⁹ JANKOVIČ, Milan. *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum, 2005, str. 255. ISBN 80-246-1013-2.

⁶⁰ DANEŠ, František. *Intonace a věta ve spisovné češtině*. Praha: Československá akademie věd, 1957, str. 114. ISBN neuvedeno.

V rámci rytmičtější bychom se ještě měli zaměřit na samotné čtení takto naspaných textů. Hrabal sám mnohokrát zdůrazňuje snahu zapojit čtenáře do tvůrčího procesu, snahu probudit v něm aktivní účast při samotném čtení. V ohledu na svoji trilogii nás pak přímo odkazuje k tzv. diagonálnímu čtení. Jde mu v podstatě o to, aby si čtenář sám našel v daném textu detaily, které jsou pro něho zajímavé. Takové detaily, které díky oné „nerozlišující pozornosti“ vyvstanou pouze pro něho. Mohli bychom v tomto procesu spatřovat i jistý náznak hravosti, kterou lze vnímat jako takové ozvláštnění, jenž dodává samotnému textu něco navíc.

Na začátku této kapitoly jsme zmínili vliv výtvarného umění na Hrabalův styl. Nyní je velmi příhodná chvíle tento vliv patřičně osvětlit. Navázat zde můžeme na už zmiňovaný styl „alla prima“, jelikož jemu byla jakousi předlohou metoda „líti“ Jacksona Pollocka⁶¹. Nadále bychom mohli pokračovat impresionistou Manetem, od něhož Hrabal pochytil, že není potřeba ani symbolů ani alegorií, že stačí zaznamenat to, co člověk vidí⁶². Avšak i mezi českými výtvarníky nacházel určitou inspiraci. Člen Skupiny 42 Jiří Kolář mu představil svými uměleckými postupy kouzlo koláže⁶³. A právě koláž sehrála významnou roli, poskytla totiž Hrabalovi tak: „... *velkou tvůrčí svobodu jako žádný jiný žánr.*“⁶⁴ V souvislosti s koláží je důležité rozlišovat mezi koláží coby literárním žánrem a mezi koláží coby literární metodou.⁶⁵ Zatímco v koláží – žánru se cizí prameny neskrývají, v koláží – metodě jsou: „*Přejaté prvky [...] sjednoceny perspektivou vypravěče a stávají se nerozlišitelnou částí kontextu.*“⁶⁶ Hrabal využitím koláže (ať už jako žánru, tak jako metody) získal neomezený prostor, ve kterém mohl volně tvořit a využívat přitom jak svých vlastních myšlenkových a fantazijních „pramenů“, tak i pramenů zcela cizích. Záleželo pouze na něm, jak využije svoji hravost a všechen tento „materiál“ začlení do jednoho jediného souvislého textu. Představili jsme si jeho styl „psaní proudem“ a i jeho vyjadřování se pomocí výtvarných technik. Sám Hrabal nás pak v tomto dvojím rozlišení utvrzuje: „... *já jsem míval a mám dva způsoby vyjadřování se. [...] způsob neustále obnovované kompozice, [...] potom [...] ten druhý způsob, spontánní, proud a tok vět.*“⁶⁷

⁶¹ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 265. ISBN 80-7110-164-8.

⁶² Tamtéž, str. 265.

⁶³ HRABAL, Bohumil. *Ze zápisníku zapisovatele*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 18. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 301 – 302. ISBN 80-7110-165-6.

⁶⁴ SLAVÍČKOVÁ, Miloslava. *Hrabalovy literární koláže*. Praha: Akropolis, 2004, str. 34. ISBN 80-7304-051-4.

⁶⁵ Tamtéž, str. 12.

⁶⁶ Tamtéž, str. 12.

⁶⁷ HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 306. ISBN 80-7110-154-0.

V neposlední řadě bychom měli zmínit také Hrabalovo přepracovávání již hotových textů. Jednotlivé variace vytvářel buď z vlastní tvůrčí potřeby, anebo proto, aby mohly dané texty oficiálně vycházet. Následné cenzurní a autocenzurní zásahy měly na jeho styl také jistý vliv: Zatímco: „ *Původní texty jsou obrazně řečeno hustší, na menší ploše soustřeďující více motivů, nápadů, záznamů. Mají dále do očí bijící míru hazardu, brutální velkorysost, bezelstnost [...] orální základ původních textů je daleko silnější, a nejen to, je tu silnější zakotvení tvorby v jazyce.*“⁶⁸ Zejména z posledních slov jasně plyne, že zásahy nebyly nijak malé. Texty publikované byly oproti těm původním: „... *řidší, prostupnější [...] ohebnější, více šikovné, rutinované, to ovšem sotva vyvažuje původní rozmanitost. Obscenní materiál je cenzurován, zmírněn, a uvážlivě vybrán.*“⁶⁹ Tyto cenzurní variace měly za následek také: „... *ústup od jedinečných a nikterak ne zanedbatelných dokumentů dobových k povrchně estetizovanému „bezčasí“.*“⁷⁰ Bylo pak skutečně něco, čím ono „bezčasí“ obohatilo styl tohoto autora? Patrně ano, ať už byly důvody Hrabalova variování jakékoli, jeho styl to vždy nějak „obohatilo“. Bohumil Hrabal dokázal vše zužitkovat a využít, díky svému mnohostrannému stylu vytvořil prostor, kde: „... *je možné vše, každá exaltace může nabýt kteréhokoliv směru od sentimentality až k chladné analýze, od smavé poetizace až k drásavé tragice.*“⁷¹ Prostor, kde je: „*Také v jazyce [...] možné vše.*“⁷²

Hrabalův jazyk poznáváme skrze promluvy a vyprávění jeho postav, což nás upozorňuje na to, že bychom se měli zabývat významem, jaký měla pro Hrabalovu tvorbu hospodská historka. Její význam je zcela zásadní hlavně proto, že: „...*, její metodou je živelná posedlost vyprávěním, snaha ohromit posluchače originalitou výmyslu a absurditou nonsensu.*“⁷³ Zcela zřetelně v těchto slovech poznáváme pábitelské vypravěčství. Hrabal čerpal z prostředí „hlučných samot“ nejenom historky, ale nacházel zde i jazykové výrazy, které pouze v tomto prostředí měly své místo. V tomto ohledu by pak bylo příhodnější užít spíše označení hospodský kec⁷⁴. V zásadě jde ale o jedno a to samé, o žánr, který se stal Hrabalovy předním v jeho tvorbě. Zdůrazněme ale také, že se Hrabal: „...*, neomezuje na včleňování hospodských historek do vlastního textu, nýbrž právě i tento vlastní text rozehrává*

⁶⁸ LOPATKA, Jan. *Nebývalé problémy textologické*. In J. L. *Předpoklady tvorby*. Praha: Československý spisovatel, 1991, str. 43. ISBN 80-202-0258-7.

⁶⁹ Tamtéž, str. 43.

⁷⁰ Tamtéž, str. 45.

⁷¹ KOŽMÍN, Zdeněk. *Umění stylu: Úloha jazyka v současné próze*. Praha: Československý spisovatel, 1967, str. 59. ISBN nevedeno.

⁷² Tamtéž, str. 59.

⁷³ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 21. ISBN 80-202-0239-0.

⁷⁴ ČERNÝ, Václav. *Za hádankami Bohumila Hrabala, pokus interpretační*. In V. Č. *Eseje o české a slovenské próze*. Praha: Torst, 1994, str. 102 - 103. ISBN 80-85639-21-1.

na jejich způsob,“⁷⁵ což nám pak přibližuje i jazyk, kterým jeho postavy promlouvají. Jazyk plný slangu a argotů, vulgarismů, neologismů a slov, která mnohdy ani neznáme. Neotřelá rozmanitost jejich jazyka, která nás tolik udivuje, je de facto pouhým odrazem mluvy lidí, jež žijí na smetišti epoch, kde lze nalézt perličky na dně stejně tak mezi lidmi jako v oblasti jazyka. Jak hospodská historka, tak hospodský kec je pak možné chápat jako synonymická výraziva k pábitelským promluvám, které mnohdy působí dojmem, že je v nich všechna moudrost světa, a přitom jsou v zásadě o ničem. A právě v tom tkví jejich kouzlo, to je to čím nás uchvacují. Pábitelé nepoužívají jazyka pro představení sebe sama, ale: „*Jsou nositeli tvůrčí aktivity jazykového projevu, již útočí na skutečnost.*“⁷⁶ Ona tvůrčí aktivita je pak tím, co je nutí mluvit ovšem s takovou vášní a s takovým zaujetím, že to může někdy působit až přehnaně. Onen dojem přehnanosti však může souviset i s tím, že Hrabal skrze promluvy svých pábitelů: „*..., soustřeďuje maximum smyslové, citové a myšlenkové energie a podává jim jakousi kolektivní anamnézu. V podvědomí jazyka je ještě uchováno neporušené, plné vědomí člověka.*“⁷⁷ Nespisovné výrazy (zvláště vulgarismy), kterých Hrabal tak hojně užívá, pak prostřednictvím oné smyslové a citové energie nepůsobí nikterak urážlivě, ba ani hanlivě. Jejich podtón je naopak milý, snad proto, že všechna slova jsou u pábitelů zcela upřímná. Vzpomeňme například Jarmilku: „*Jděte, pacholci, jděte! Každý ze sebe dělá, že je svobodnej, a když mu dobrák ženská podrží, tak se pak na ni vyserete a ještě posíláte domů anonymní dopisy, že se tady kurvím s ženatejma chlapama...*“⁷⁸ Užití vulgarismy dodávají textu živost, která pak ještě více přibližuje přímou řeč postavy (v tomto případě Jarmilky) tolik žádanému mluvenému projevu.

V souvislosti s Hrabalovým jazykem bychom měli zmínit také význam hyperboly v jeho textech, která je zde: „*... motivována nikoli destrukcí děje či „reálné situace“, ale vnitřní aktivitou jazyka a vyprávění.*“⁷⁹ Užívání hyperboly umožňuje Hrabalovy promítnout do textu svůj černý humor. Stejně tak bychom mohli uvažovat i o jeho vytváření nejrůznějších konfrontací. Při vytváření kontrastů se Hrabal: „*Opírá [...] o parataxi mluvené věty, již lze*

⁷⁵ FRYNTA, Emanuel. Náčrt základů Hrabalovy prózy. In HRABAL, Bohumil. *Automat svět*. Praha: Mladá fronta, 1966, str. 324. ISBN neuvedeno.

⁷⁶ PYTLÍK, Radko. Pábitelé jazyka. In ČERVENKA, Miroslav (ed.). *Struktura a smysl literárního díla*. Praha: Československý spisovatel, 1966, str. 199. ISBN neuvedeno.

⁷⁷ RICHTEROVÁ, Sylvie. Totožnost člověka ve světě znaků. In S. R. *Slova a ticho*. Praha: Československý spisovatel, 1991, str. 77. ISBN 80-202-0333-8.

⁷⁸ HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 89. ISBN 80-7110-049-8.

⁷⁹ PYTLÍK, Radko. Pábitelé jazyka. In ČERVENKA, Miroslav (ed.). *Struktura a smysl literárního díla*. Praha: Československý spisovatel, 1966, str. 199. ISBN neuvedeno.

*pojmut navzájem protilehlé jevy a postavit je souřadně vedle sebe.*⁸⁰ Vytvářením konfrontací obohacuje děje o komickou někdy až groteskní rovinu, která je rovněž důležitou součástí jeho stylu.

V textech Bohumila Hrabala má jazyk zcela výjimečnou důležitost, jeho postavy jsou totiž: „... *více nositeli řeči než nositeli jednání.*“⁸¹ Jejich vlastnosti poznáváme především skrze jejich přímé řeči, nikoli z toho, co nám o nich řekne vypravěč. Jeho význam je v tomto ohledu jakoby druhotný. Jazyk, kterým promlouvá, je sice totožný s jazykem samotných postav, ovšem není tak expresivní a z textů nijak nevyčnívá, což vypravěče posouvá do pozadí. V některých textech tohoto autora je mnohdy těžké vypravěče vůbec postřehnout, což je způsobeno hlavně tím, že Hrabal sám coby vypravěč vystupuje v textech mnohdy jako jedna z hlavních postav či jako svědek.⁸² Může se tak stát, že občas ztrácíme pojem o tom, kdo nám vlastně příběh vypráví. To se týká zejména tehdy, kdy se jedná o vyprávění er-formou. Naopak pokud je nám příběh vypravován ich-formou, víme přesně, kdo je vypravěčem.

Představili jsme si velmi zevrubně základy Hrabalova stylu a jazyka. V mnoha ohledech se může zdát, že v obou případech se z Hrabalovy strany jedná spíše než o vážnou tvorbu o jakési experimentování. Už jeho snaha přiblížit proces psaní procesu malby. Zdá se, že si rád pohrával s možnostmi jak stylistickými, tak jazykovými, což ale způsobovalo také chyby, které připouští i sám Hrabal: „... *můj způsob psaní velice porušil ty základní syntaxe, vím třeba, když odevzdám knihu, tak že to jazykové oddělení tam najde takových dvě stě padesát chyb, ...*“⁸³ Ovšem zdá se, že i jeho přístup k opravám, je jakousi součástí jeho experimentování: „... *ale protože já píšu hovorem, a teda i proudem, tak nakonec se opraví to nejnmutnější a vždycky zůstane takových padesát, který tvoří můj styl.*“⁸⁴

V závěru už zbývá pouze dodat, že Bohumil Hrabal získal skrze originalitu svého stylu a neomšelost svého jazyka především neomezené možnosti sebevyjádření.

⁸⁰ KOŽMÍN, Zdeněk. *Umění stylu: Úloha jazyka v současné próze*. Praha: Československý spisovatel, 1967, str. 53. ISBN nevedeno.

⁸¹ ROTH, Susanne. *Hlučná samota a hořké štěstí Bohumila Hrabala*. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 94. ISBN 80-7110-094-3.

⁸² PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Praha: Torst, 2002, str. 32. ISBN 80-7215-177-0.

⁸³ HRABAL, Bohumil. *Kličky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 303. ISBN 80-7110-164-8.

⁸⁴ Tamtéž, str. 303.

3. ROZLIČNOST POSTAV V JEDNOM JEDINÉM SVĚTĚ BOHUMILA HRABALA

Zprvu by se mohlo zdát, že zabývat se postavami spisovatele Bohumila Hrabala nebude nijak složité. Mohli bychom je velmi jednoduše shrnout do jedné společné složky, do složky pábitelů. Toto označení, jakož i pojem pábení, jsme si již osvětlili, pokračovat tak analýzami jednotlivých pábitelů, by bylo zcela přirozené. Jisté oprávnění k tomuto celkovému shrnutí veškerých protagonistů pod jednu jedinou kategorii by nám mohlo dát i vědomí, že právě oni pábitelé jsou skutečně fenoménem v tvorbě Bohumila Hrabala. Ovšem právě toto sjednocení postav by bylo, domnívám se, zcela zásadní chybou, která by znamenala naprosté nepochopení jak samotných pábitelů, tak i postav, které za pábitelé zcela jednoznačně označit nemůžeme.

V tvorbě tohoto autora lze skutečně nalézt i naprosto odlišné charaktery, které jsou si navzájem takovými protiklady, že jejich jednotlivé analýzy pro nás budou představovat skutečně mnoho otázek. Pro jejich rozmanitost bude složité zaujmout k nim nějaké jednoznačné stanovisko. Stejně tak bude obtížně začlenit je do jednotlivých podkapitol. Ne všechny Hrabalovy postavy mají totiž zcela jednoznačný charakter. Osobnosti, které budou středobodem našeho bádání, se budeme snažit rozluštit především skrze jejich vlastnosti a schopnosti.

Hrabalovi protagonisté sice žijí ve stejném světě, ovšem jejich jedinečnost nám namísto jednoho nabízí až příliš mnoho pohledů na tento jeden jediný svět. A právě v těchto jedinečných pohledech musíme hledat klíče k pochopení jednotlivých protagonistů.

Následné analýzy postav je nutné, kvůli jisté přehlednosti, rozdělit do několika podkapitol. V první z nich se budeme zabývat zcela výhradně mužskými protagonisty Hrabalových textů. Dva hlavní body v této části pak zaujmou jedny z nejvýraznějších postav oné pábitelské skupiny, a to strýc Pepin a Haňťa (zabývat se budeme oběma dvěma verzemi této postavy, jak Haňťou z povídky *Baron Prášil*, tak i jeho stěžejní verzi z *Příliš hlučné samoty*). Poté se zaměříme na ženské postavy, zde budeme věnovat pozornost, především Jarmilce, coby hlavní ženské postavě pábitelského typu. Vedle Jarmilky se budeme zaobírat také postavou maminky, tedy Marie Hrabalové, která má v tvorbě Bohumila Hrabala velmi silné místo. V následující části se pak naše pozornost upne k postavám, které nemůžeme označit za příliš šťastné. Především se nám bude jednat o představitele existenciálně zaměřených textů tohoto spisovatele a také o hlavního protagonistu románu *Obsluhoval jsem anglického krále*. V závěrečné části se pak pokusíme přiblížit si tzv. něžné barbary, především tedy postavu Vladimíra Boudníka.

3. 1. Hrabalova mužská přesila

Prózám Bohumila Hrabala zcela zřetelně dominují mužské postavy. Pokud vezmeme v potaz skutečnost, že prostředí, kde se jeho příběhy odehrávají, jsou většinou místa, kde se ženy příliš nevyskytují, může se nám tento fakt jevit zcela logickým. Ať už máme na mysli prostředí různých sportovních klání (fotbal, motocyklové závody) či hospody, anebo i taková místa jako jsou například kladenské hutě. Muži mají v jeho tvorbě skutečně převahu.

Hned první povídka Bohumila Hrabala z let 1945 – 1946 nazvaná *Sliční střelci* nám představuje protagonistu, který má pro nás již několik poměrně podstatných skutečností. Mezi tyto skutečnosti by se sice dalo zařadit i to, že je to, pomineme-li protagonisty jeho lyrických začátků, první literární postava, kterou vytvořil, ale to v kontextu není zase až tak důležité. Mnohem podstatnější jsou pro nás jiné indicie spojené s touto postavou. Představme si tedy blíže „sličného střelce“ Jana Hvězdáře.

Povídka nám hned v úvodu naznačuje jistou krásu celé této postavy, kdy Jan kráčí ulicí a vše se nese v nádechu zvláštního optimismu, jako by vše bylo přesně tak, jak má být. Avšak v zápětí nás upoutá věta: „*A Jan Hvězdář se ztrácí sám sobě.*“⁸⁵, která probudí v naší mysli větší zájem o tuto postavu. Napovídá nám, že Jan má svůj vlastní svět, ve kterém se pohybuje a který je mu dosti velkým prostorem pro nejrůznější projevy. Také nás upozorňuje na možnost, že vše není tak, jak by mělo být. Jak nám ostatně nadále napovídá situace hraného slepce, která končí slovy Fricka Milkina: „*V šestadvaceti letech a věčný repetent blbosti...*“⁸⁶ Z následujících řádků pak poznáváme, že Jan je skutečně zvláštní. Vnímáme jeho citlivost, která je úzce spjata s jeho snivou představivostí. Toto spojení vnáší Janovi do života jistý zmatek. Zdá se, že vše, co skutečně vidí, vše reálné, se mu jakoby současně promítá s jeho vlastními pocitovými vizemi a představami. Chvillemi můžeme nabýt i dojmu, že se potácí na oné úzké hranici mezi realitou a snem. Janu Hvězdáři nepomůže lidská lebka na stole, jak doufá Fricek. Nemůže mu pomoci, jelikož Jan neuvidí lebku, neboť: „*Jan to, co stále potlačuje, to neustále vidí.*“⁸⁷ Jeho potlačované představy se mu odehrávají před očima, z čehož je Jan zoufalý, rád by viděl pouze to skutečné. Nakonec se této skutečnosti zdá se dočká, ke konci povídky, kdy se stanou jisté změny, nachází Jan své pevné místo. Z poslední věty je pak více než patrné, že se přenáší přes svoji citlivost, kterou v tuto chvíli až příliš lehce a snadno odhazuje: „*Jan Hvězdář zavřel dveře, otevřel vrátka a vyšel na náměstíčko.*

⁸⁵ HRABAL, Bohumil. *Básněni*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 1. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 173. ISBN 80-7110-063-3.

⁸⁶ Tamtéž, str. 175.

⁸⁷ Tamtéž, str. 181.

*Vrávoraje došel až k lipám a pomníku padlým, kde se černala na asfaltu veliká skvrna. Tupě chvíli hleděl před sebe a pak, jako by se vzpamatoval, ostrým, až vojenským krokem odešel.*⁸⁸

Na asfaltu se černá skvrna po krvi a namísto základní emoce jen ostrý, vojenský krok odcházejícího Jana. Mohli bychom se zabývat i tím, zdali nelze tuto změnu připisovat stavu opilosti. Ovšem již dříve se u Jana projevila snaha o to, vymanit se ze své dřívější identity, a to ve chvíli, kdy ve své mamince spatřil poprvé pouhou bytnou. Nemalou úlohu v tomto jeho přerodu sehrál nakonec i jeho kamarád Fricek, který neustále upomínal Jana k realitě a snažil se zbavit ho jeho citlivosti a snivosti. Ke konci se ale role obracejí. V samotném závěru poznáváme, že Fricek je ve skutečnosti natolik citlivý, že ho smutek ze ztráty blízké osoby připodobňuje původní povaze Jana Hvězdáře. Václav Černý o této výměně povah napsal: „... - *nápad literárně docela dobrý, životně ovšem zcela ve vzduchu,*“⁸⁹ s tímto nelze než souhlasit, takto zásadní změna povahy je u člověka, alespoň dle mého názoru, velmi nepravděpodobná.

V neposlední řadě bychom měli, v souvislosti s touto povídkou, upozornit ještě na dvě postavy, se kterými se zde setkáváme. Jedná se o bratry Ferdinanda a slepého Josefa Milkinovi, otce a strýce Fricka Milkina. Pro nás jsou tyto postavy podstatné v tom, že v jejich postoji k životu můžeme spatřovat jisté vlastnosti typické pro pábitele, na což nás upozorňuje například i to, jak se rozzařují při ochutnávce rybízového vína, které bude celé vypito i se dvěma lahvemi na Vánoce. (Oproti tomu zkoumanou postavu Jan Hvězdáře do škatulky pábitelů zařadit nemůžeme. Jeho pohled na svět je sice ojedinělý, ale není pábitelský.) Bratři Milkinové nejsou sice nijak výrazné postavy, ovšem jejich role v první povídce Bohumila Hrabala se nám nyní, při znalosti jeho díla, může zdát, jako určitá směřovka pro postavy, kterou budou následovat.

Ve třetím svazku spisů Bohumila Hrabala se seznamujeme s další pro nás zajímavou postavou, je jím Emánek ze stejnojmenné povídky z roku 1956. Emánek potkává nejrůznější lidi a má tu krásnou schopnost každého rozmluvit. Nejprve se dá do řeči se starší paní a my zjišťujeme, že Emánek se příliš nedrží nějakých společenských norem, a i když se nám jeho způsob jednání se starší dámou nemusí nijak líbit (hrubé výrazy apod.), nakonec musíme uznat, že i v tomto jeho chování je něco v pozadí, jakási hravost, která platí mezi oběma postavami. Starší dáma nakonec svým pravidelným gestem (posílá mu hubičku) dává najevo nejenom to, že Emánka zná, ale i to, že jeho hru je i nadále ochotna s ním hrát, tedy jakési

⁸⁸ HRABAL, Bohumil. *Básněni*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 1. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 190. ISBN 80-7110-063-3.

⁸⁹ ČERNÝ, Václav. Za hádankami Bohumila Hrabala, pokus interpretační. In V. Č. *Eseje o české a slovenské próze*. Praha: Torst, 1994, str. 94. ISBN 80-85639-21-1.

srozumění s jeho jednáním. Emánek má vskutku vlastní přístup k tomu, co se v jeho prostředí odehrává. Pouze se dívá a se zájmem se zapojuje do okolního světa. Přitom se snaží získat nejrůznější příběhy. Což poznáváme zejména v závěru povídky, kdy se posadí k osamělé stařeně, která i jemu má, co nabídnout. V jejím vyprávění, jako i ve vyprávění všech ostatních, jakoby hledal odpovědi na své otázky. A když se mu nedařilo najít takové odpovědi, které by ho uspokojily, konstatoval trochu dotčeně pouze: „*Kurva fix! Povídky se dneska proti mně spikly.*“⁹⁰

S povídkou *Emánek* se znovu setkáváme ve čtvrtém svazku v povídkovém souboru *Perlička na dně* (1963). V této mírně poupravené verzi se objevuje v souvislosti s postavou Emánek slovní obrat „skřivánek na niti“. Pokud bychom měli být přesní, Emánkovi je zde řečeno: „... někde uvnitř máte uvázaného skřivánka na niti...“⁹¹ Toto tvrzení, ve verzi otištěné ve třetím svazku chybějící, nám o Emánkovi opět něco napovídá. Jde o postavu, která i skrze své hrubé vyjadřování má cit k lidem a schopnost naprosto otevřeného a upřímného jednání. A to už je prvek velmi zásadní pro pábitelé.

Zmiňovaný čtvrtý svazek obsahující mimo hovory *Perlička na dně* ještě povídky uspořádané pod názvem *Pábitelé* (1964) a další povídky do prvních vydání nezařazené, nám předkládá na svých stránkách skutečně velké množství Hrabalových protagonistů. V *Perličce na dně* se seznamujeme s vesměs takovými postavami, které nás pobaví a chvílemi i překvapí či nějak jinak upoutají naši pozornost. Připomeňme si například miláčka Jendu, který se tak rád dívá na hvězdy, či tolik vtipnou a upřímně milou postavu Kudly. Nadále hostinského a doktora, jež na plovárně vzpomínají na staré zlaté časy. Zmiňme postavu rozhněvaného pekaře Beránka: „... , *kteřej má zásadu, jak přijde pojišťovák do baráku, hned mu dát pěstí do rypáku...*“⁹² Ovšem, který to nikdy neudělá, snad pro ty „andělský voči“. A nakonec vzpomeňme ještě zasněného kulisáka Milтона, jenž je vždycky o sezónu pozadu a jeho kamarády, pana Bedara, sběratele hospodských řečí a kulisáka Baďoučka, jenž se trápí pro zlomené srdce vhozené do ohně. V těchto postavách již Hrabal naplno rozvíjí svůj pábitelský typ hrdiny, jakoby se upevňuje ve svém literárním tvůrčím procesu a nabírá jistotu v utváření povah a charakterů svých postav. Jeho tvorba v této době již ubíhá jasným směrem.

To je ostatně patrné i z postav, které poznáváme v již zmiňovaném povídkovém souboru *Pábitelé*. Jak už samotný název napovídá, jedná se zde skutečně o plejádu postav

⁹⁰ HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 251. ISBN 80-7110-049-8.

⁹¹ HRABAL, Bohumil. *Pábení*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 4. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 65. ISBN 80-7110-077-3.

⁹² Tamtéž, str. 72.

výrazně pábitelského typu. Hned z kraje například postava pana notáře (*Pan notář*), jenž by chtěl takový náhrobek: „... , aby ještě za sto let se z něj dalo vyčíst, kdo jsem to byl já.“⁹³ Člověk, který se dlouhými pohledy na plynoucí řeku loučí se životem. Dále například vášnivý sázkaři Jarda a Pepa (*Pohřeb*), postavy skrze název povídky velmi komické, jejichž smyslem života je jejich naprosto iracionální vztah k cifrám. V rozsáhlejší povídce *Bambini di Praga 1947* pak nalézáme větší množství pábitelů. Jakýmiisi průvodci přes všechny části této povídky jsou nám čtyři postavy reprezentantů Opory v stáří, pan Krahulík, neboli dirigent, Viktor Tůma, Antonín Uhde a Bucifal. Přes ně pak poznáváme další zajímavé osobnosti. Například řezníka Hyrmana, jenž má strach, že se jednou v hrobě probudí, škodolibého kloboučníka Kukru, pana Krause: „... jehož ruce jsou navždy uťaty od krásných dívek,“⁹⁴ pana Koťátko, přestárlého bednáře, který má hrůzu z budoucnosti, horlivého holiče Krupičku, libujícího si v brutalitě vlastní představitosti. Přerušíme nyní tento výčet postav, který je zde spíše pro úplnost a pozastavme se u osobnosti pana Nulíčka, kůžičkáře, který má vlastní galerii v domě.

Pan Nulíček je skutečně typickým pábitelem. Jeho zaujetí pro vlastní předmět zájmu a jeho způsob sebevyjádření odpovídá jakémusi typickému projevu pábitelů. V jeho případě nejde pouze o jeho vlastní pohled na svět a na život. On dokáže do svého „přepestrého“ světa vtáhnout i lidi ve své blízkosti. A není to neobvyklostí jeho příbytku, jak bychom si mohli myslet, ale jeho naprosto přirozenou a nenucenou konverzaci s lidmi. Jeho způsob promluvy v nás může vzbuzovat údiv. (Stejně jako i u jiných Hrabalových protagonistů, které můžeme typologicky rovněž zařadit mezi pábitelé. Za všechny postačí příklad strýce Pepina). To s jakým nadšením promlouvá o vlastních nástěnných malbách ve svém domě je skutečně silné, poutavé. A i když se jedná o výjevy velmi morbidní, připadají nám skrze jeho osobitý výklad něžné a nepohoršují nás, jsou dojemné. V jeho umění se neskrývají žádné hluboké myšlenky, jde spíše, jak sám pan Nulíček říká o: „... *variace na snáře a moje snění*.“⁹⁵ Hledat v nich tak, namísto nějakého poselství, lze spíše radost a potěšení. A o radost jde panu Nulíčkově především, třeba i radost z ještě nenamalovaného obrazu.

I po postavě pana Nulíčka poznáváme zajímavé postavy (drogista, adventista Horáček, taneční mistr, klavírista, dozorce z blázince Bloudek), ostatně i postavy oněch čtyř reprezentantů Opory v stáří, jsou zajímavé osoby. Přesuňme se již ale k postavám z povídky, která nese stejný název jako celý soubor *Pábitelé*. Tato povídka, byť o poznání kratší než

⁹³ HRABAL, Bohumil. *Pábení*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 4. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 178. ISBN 80-7110-077-3.

⁹⁴ Tamtéž, str. 213.

⁹⁵ Tamtéž, str. 245.

povídka předešlá, je pro nás ve své podstatě o něco důležitější. A to proto, že možná právě v této povídce: „... *snad by mohl být nejspíše klíč k fenoménu, který je pro Hrabalovu vizi světa signifikantní.*“⁹⁶ V celém jejím rozsahu pak poznáváme postavy, které si žádají vskutku velkou pozornost.

Z prvních řádků této povídky nás zaujme, že lidé jsou zde velmi srostlí se svým krajem. Je jim zde dobře, byť žijí v okolí cementárny a neustále jsou cementem ušpinění. Mnohým by tato skutečnost vadila, ale jim ne, milují tento kraj a vzduch plný cementového prachu je pro ně jediným možným zdravým vzduchem. Vyprávění v první osobě je zde velmi efektivní, neboť nás staví do přímého, více osobnějšího kontaktu s postavami. Poznáváme mužíčka, ze kterého se vyklube pan Burgán, otec vypravěčem hledaného Jirky Burgána. S touto postavou pak vstupuje do naší pozornosti něco, co se nám stane zcela zásadní spojkou se samotným pábením Bohumila Hrabala. Pan Burgán si v jisté komické situaci (rozhání srpen vosy) zabodne srp přímo do hlavy. Po příchodu domů ovšem není nikdo z trčícího srpu z lebky pana Burgána šokován, skoro by si toho ani nevšimli. Reakcí syna Jirky bylo pouze: „*Maminko, jen se podívejte, tatínek jistě zase honil vosy! Tatínku, tatínku!*“⁹⁷ V tuto chvíli se nás zmocňuje velký údiv nad celou situací, a když pak Jirka ještě dodává: „*U nás není nikdy o legraci nouze,*“⁹⁸ nabýváme dojmu, že se setkáváme s lidmi, které by bylo velmi snadné označit za bláznů. Což by ovšem byla chyba. Sami zjišťujeme, že namísto toho, abychom se nad dějem nějak pohoršovali, příjemně se bavíme, a když Jirka vypráví další až neskutečné groteskní příhody svého otce, smějeme se společně s paní Burgánovou. Není v tom bláznovství, spíše upřímná touha po veselosti.

V druhé části povídky, v kuchyni u Burgánů, když jsme seznamováni s obrazy, které namaloval Jirka, je nám představován další zásadní typický pábitelský um. Um propojit mysl se skutečností a pomocí očí spatřovat to, co je odrazem povahy člověka. Umět se dívat do cementem zaprášené šedivé krajiny a vidět paletu barev, to je to, co dokážou pábitelé. Jejich nátura, vitalita a životní optimismus jim stejně tak dobře umožňuje zasmát se srpu v tatínkově hlavě, jako vidět radost ze všeho kolem sebe. Rodina Burgánů je nám skvělým příkladem čistého pábitelství. Povahy jednotlivých členů rodiny a jejich reakce na dané situace pro nás mohou být, a jistě při prvním čtení byly, velkým překvapením, něčím, co bychom neočekávali. Což by mohlo být matoucí, mohlo by to rovněž vzbudit jisté pochybnosti.

⁹⁶ KALIVODA, Robert. Básnický čin Bohumila Hrabala aneb Bohumil Hrabal a český surrealismus. In JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 84. ISBN 80-85190-04-4.

⁹⁷ HRABAL, Bohumil. *Pábení*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 4. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 293. ISBN 80-7110-077-3.

⁹⁸ Tamtéž, str. 293.

Ovšem pochybovat o upřímnosti jednání všech těchto tří postav by nebylo na místě, jelikož: „*Když text čtete, cítíte, že by bylo nehoráznou urážkou rodiny Burgánů, kdybyste měli pocit frašky.*“⁹⁹

Povídka *Pábitelé* však tento soubor povídek nekončí, následují další příběhy kratšího rozsahu. Seznamujeme se tedy s dalšími postavami, za zmínku stojí například postava upovídáného obchodního zástupce v pyrotechnickém zboží, pana Felixe z povídky *Iontoforéza*. Ovšem více se již protagonistům z tohoto souboru povídek věnovat nebudeme.

V knize *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* (1965) vytvořil Bohumil Hrabal mimo jiné také sérii postav, která se sdružuje v prostředí ocelárny. V podstatě zde pokračuje ve svém opěvování obyčejných lidí. Lidé vysokého vzdělání jsou v této knize rovnými kolegy dělníků. Slovo „rovnými“ zde ale není míněno jako slovo utlumující intelektuálnost vzdělaných lidí poníženě pracujících v ocelárně. Vyznačuje spíše vřelost a vztahovou rovnocennost mezi spolupracovníky. Jakýsi vzájemný respekt, který je mnohdy skrytý. Navzájem se zde zcela harmonicky propojují dva naprosto odlišné světy. Jejich propojenost pak nelze přičíst ničemu jinému než charakterům jednotlivých postav. Vzpomeňme například postavy z povídky *Divní lidé*. Mlíkař, jenž je pohoršen nad zacházením s dělníky a dožaduje se slušného jednání ze strany nadřízených. Jaksi má rád, když se dodržují zásady slušného chování. Dále pomocník Vindy, jenž s velkou trpělivostí a za recitování vlastních básní zaučuje soudního radu Hastera atd. Sledujeme všechny postavy na pozadí „Svačiny v našich závodech“ a chvílemi se nemůžeme, i přes absurditu celé situace, ubránit úsměvu. Skrze konstatování postavy tajemníka: „*Tady jsou divní lidé,*“¹⁰⁰ cítíme z jeho úst spíše než opovržení jakousi úctu a snad i obdiv, v čemž nás nakonec utvrzuje i skutečnost, že tajemník jim ve všem vyhoví.

Z prostředí ocelárny je i postava strážného trestankyň, jemuž: „... *nic už nemůže zabránit, aby dál špatně a proti předpisům hlídal svěřené ženské a tak sám u sebe byl spasen.*“¹⁰¹ Takovéto postavy nás nutí k přemýšlení nad nejrozličnějšími aspekty jejich chování. Stejně jako i další protagonisté povídek z *Inzerátu na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Připomeňme optimistického pomocníka Veřejné bezpečnosti pana Mířánka a asketického umělce pana Valeriána z povídky *Zrada zrcadel*. Dále postavu biletáře a

⁹⁹ KALIVODA, Robert. Básnický čin Bohumila Hrabala aneb Bohumil Hrabal a český surrealismus. In JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 84. ISBN 80-85190-04-4.

¹⁰⁰ HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 146. ISBN 80-7110-139-7.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 154.

pořadatele, jenž: „..., *prokopl [...] buben někam na druhou stranu*,“¹⁰² a proměnil se natolik zásadním způsobem, až vzbudil ve své rodině hrůzu a strach. Proměna této postavy nám zpětně připomíná proměnu postavy Jana Hvězdáře z Hrabalovy prozaické prvotiny *Sliční střelci*. Oba dva protagonisté jakoby se touto neočekávanou proměnou zbavili jisté tíhy, jakoby se odpoutali od toho, co jim zabraňovalo v tom prostě jenom být.

V souvislosti s tímto souborem povídek nesmíme rovněž zapomenout na postavu pana Kafky, která se zde objevuje hned v úvodní povídce *Kafkárna*, poté v závěrečné povídce *Krásná Poldi*. Jedná se o postavu, u které je obzvláště silně cítit autobiografický původ. S postavou, coby Bohumilem Hrabalem, mnohdy ukrytou v samotném vypravěči (většinou ve vyprávění v ich-formě) se setkáváme poměrně často (*Městečko, kde se zastavil čas; Slavnosti sněženek* atd.). V tomto případě je ovšem dle Václava Kadlece: „..., *původně Bohoušek, později v definitivních verzích symbolicky Kafka*, ...“¹⁰³ Odpoutat se zde ale od autobiografických prvků je poměrně těžké. Obzvláště, když máme pocit, že jediným společným prvkem mezi osobnostmi Franze Kafky a touto postavou je jméno a místo bydliště. Pakliže ale vezmeme v potaz, že: „*Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet je konstatováním jisté situace, která se nazývá „obdobím kultu osobnosti*,“¹⁰⁴ můžeme v této postavě spatřovat jistou upomínku na Franze Kafku.

Doposud jsem se, i skrze již značný počet postav, zabývali jen těmi, o kterých nebylo možné napsat nějakou vyloženě špatnou až zlou vlastnost. Jakoby se v Hrabalově tvorbě vyskytovali jen kladní hrdinové. I když to je trochu přehnané. Osobně myslím, že ve spojitosti s Hrabalovými postavami nelze užívat formulací kladný či záporný hrdina. V tuto chvíli ale narážíme na skutečnost, že ne všechny postavy, se kterými se v Hrabalově tvorbě setkáváme, jsou lidé s jistými a trvalými hodnotami. Lidé, jejichž charakter a lidskost někdy Hrabal, patrně zcela záměrně, schovává za hrubost a vulgárnost chování či neupravenost zjevu apod., nejsou jedinými obyvateli fikčního světa Hrabalových textů. Naopak, vedle těchto „zamaskovaných“ osobností, můžeme v Hrabalově tvorbě nalézt i takové postavy, které v nás svým chováním probouzejí spíše než radost a smích, pocit nenávisti, zloby a znechucení. V souvislosti s *Inzerátem na dům, ve kterém už nechci bydlet* jsou nám pak dobrým příkladem této kategorie postavy arogantního a sebestředného hasiče Karla, jenž nehledí na nic a na nikoho, pouze na sebe, zejména pak na to, jak mu sluší uniforma. Vedle hasiče Karla

¹⁰² HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 197. ISBN 80-7110-139-7.

¹⁰³ KADLEC, Václav. Bázlivý hrdina Bohumil Hrabal. In JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 23. ISBN 80-85190-04-4.

¹⁰⁴ HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 302. ISBN 80-7110-154-0.

poznáváme i postavu Prince, všeho schopného opilce, u kterého postrádáme jakékoli známky svědomí a morálky. Nejlépe nám pak jeho charakter přibližují slova amorálního hasiče Karla: „*Já jsem byl nějaký pes, všem to může říct ředitel morálky, ale Princi, ty jseš pes psů.*“¹⁰⁵ Skrze tyto dva protagonisty z povídky *Ingot a ingoti* tak poznáváme další skupinu postav z tvorby Bohumila Hrabala.

V tuto chvíli tedy zjišťujeme velmi podstatnou skutečnost, že Hrabalovy postavy nelze nijak kategorizovat, nelze o nich mluvit jako o jedné jediné sortě lidí, s nepatrnými odlišnostmi. Skutečně ne. Hrabalovy postavy jsou velmi různorodé. Utvrzujeme se tedy v tom, co jsme zdůraznili již na začátku této kapitoly, a sice že by bylo zcela zásadní chybou shrnovat veškeré Hrabalovy protagonisty pod jednu kategorii. Ostatně i mezi tolik projednávanými pábiteli jsou, někdy i poměrně zásadní rozdíly. Zatímco jsou tací, kteří se aktivizují u piva v hospodě, a už tím získávají status pábitel. Jiní se aktivizují prostřednictvím nějaké velmi neobvyklé činnosti, nebo naopak činnosti naprosto obyčejné, a přitom je za pábitel můžeme také označit. Důležitý je v přístupu k Hrabalovým protagonistům skutečně otevřený pohled bez jakýchkoli předčasných závěrů.

V tvorbě Bohumila Hrabala nacházíme poměrně zřetelně jisté vývojové tendence. Jakési posuny, kdy Hrabal sám se dostává jinam, a i když nám tyto kroky nemusí připadat nijak radikální, mají pro nás jistý význam. V tuto chvíli bychom tedy měli zmínit knihu *Moritáty a legendy* (1968), kde se: „... *aplikují postupy středověké a barokní ústní slovesnosti a literatury na současná témata.*“¹⁰⁶ Tato kniha je pro Hrabalovu tvorbu podstatná i v tom, že zde poprvé začal pracovat s texty cizích lidí (*Morytát o královně noci*). Vrcholem tohoto jeho způsobu práce je pak text *Naivní fuga*. To jsme ale trochu odbočili. Z pohledu našeho nynějšího zkoumání, které je zaměřeno na mužské protagonisty próz tohoto autora, je těžištěm skutečnost, že zde: „... *vypráví legendy o svých přátelích a figurkách ze svého okolí [...], protože v každém lidském životě je kus světce a každá legenda je směsí pravdy a dikce.*“¹⁰⁷ Jednou z takovýchto figurek, kterou nám představil v *Legendě o Lamertzových jehlách* je holič pan Zámečník. Figurka velmi upoutávající pozornost, a to nejenom pro své řemeslo, které profesionálně vykonává i skrze svůj pokročilý věk, ale také tím, že vše, co je moderní a nové ve světě, on nachází doma, ve svém nejbližším okolí. Dalším postavám vybraným z této Hrabalovy tvorby se ale budeme věnovat až v jiných částech této kapitoly.

¹⁰⁵ HRABAL, Bohumil. *Kaškárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 167. ISBN 80-7110-139-7.

¹⁰⁶ KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 48. ISBN 80-85787-93-8.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 49.

V tuto chvíli obrátíme svoji pozornost k dílu, ve kterém nalezneme: „... *podobenky lidí, kteří zůstávají pořád hrajícími si dětmi, ...*“¹⁰⁸ Jedná se o soubor povídek pod názvem *Slavnosti sněženek* (1975). Zde Bohumil Hrabal: „...*, načrtl [...] texty skutečných událostí se skutečnými jmény skutečných lidí.*“¹⁰⁹ Postavy, jimž se v souvislosti s těmito povídkami z kerského polesí budeme věnovat, nám opět přiblíží svět Bohumila Hrabala, který má v tuto chvíli příchut' stárnoucího muže, který ještě nechce zapomenout na všechny krásy světa. Spíše naopak, chce nadále vidět a obdivovat a možná, že i více než kdykoli předtím. Bohumil Hrabal, coby vypravěč, nám zde představuje hrdiny všedních dní v jejich zcela vlastním prostředí. V prostředí, kde fungují svým naprosto přirozeným způsobem. Tyto postavy pak: „... *rozšiřují dávno založenou galerii typicky hrabalovských hrdinů: potvrzují i odstiňují jejich rodokmen, jsou výrazem Hrabalova pojetí člověka a také výrazem jeho osobního životního rozpoložení, občas nyní zbarveného do nostalgie.*“¹¹⁰

Slavnosti sněženek začínají snem, snem o vlastní restauraci Hájenka, který sní bratr vypravěče spolu se svojí ženou. Snem, ze kterého zůstane pouze neochvějná vidina bernardýna na terase. A tak je to v těchto povídkách neustále dokola. Za velkou vidinou je zde ukryta holá a ne vždy právě přívětivá pravda. Ostatně nejlépe nám to dokládá postava pana Metka. Tento podivuhodný člověk, jemuž činí největší radost v životě výhodná koupě prakticky čehokoli. Povětšinou naprosté zbytečnosti pochybné kvality, a to v co možná největším množství. Chování a smysl pro obchod tohoto nenasytného sběrače je nám jen těžko k pochopení. Jeho vlastní slova: „*Pochopte to! Nekupte to, když je to tak výhodná koupě! [...] nekupte to, když je to tak laciný...*“¹¹¹ nás poté upozorňují na prapodivnou ani ne tak zálibu, jako spíše závislost, která udržuje pana Metka v permanentním stavu radosti. Každá jeho výhodná koupě ho přivádí přímo do stavu blaženosti. Ovšem jeho život běží pořád dokola, stejně jako kazová deska *The Fascination*. Nakonec tak dojdeme poznání, že „profesionální plánovač“ pan Metek je ve skutečnosti: „... *zbědovaný muž, který, aby nemusel myslet nad nesmyslem nejen svého, ale i celého života, tak jako letní listí, které milosrdně zakrývá na parcelách v lese domečky a kůlny a zmatek, tak i pan Metek každou výhodnou koupí zakrývá výhled na sebe sama, pohled sám sobě do tváře, pohled, kterého se nakonec*

¹⁰⁸ HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995, str. 309. ISBN 80-7110-154-0.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 309.

¹¹⁰ SVOZIL, Bohumil. Bohumil Hrabal a jeho nymburská trilogie. In B. S. *Próza obrazná i věcná*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1995, str. 50. ISBN 80-85778-13-0.

¹¹¹ HRABAL, Bohumil. *Rukověť pábitelského učně*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 8. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 29. ISBN 80-7110-109-5.

každý člověk leká a děsí.“¹¹² A to je ta nostalgie. Bohumil Hrabal zde přesně vystihl pocity stárnoucího člověka, který se velmi snadno uchýlí k něčemu třeba i absurdnímu, jenom a pouze proto, aby nemusel přemýšlet nad svým vlastním životem a nad tím, že radost a pocit štěstí není samozřejmostí v každém věku: „*Ale tak to má asi být...*“¹¹³

Poznáváme i další obyvatele kerského polesí. Pana Bělohávka (*Jumbo*), plachého, nesmělého a rozpačitého, jenž je po šesti pivech a šesti rumech geniální. Pana France (*Mazánkův zázrak*), kterému by bylo tak krásně, kdyby... Pana Limana (*Slavnosti sněženek*) ukrytého ve starci, který je spokojený přesně tam, kde je a je rád za jakoukoli krásu, kterou mu dokáže poskytnout příroda v jeho okolí, a který si možná pod staletými duby zatančí: „...*na počest sněženkové slavnosti [...], s kozou a kozly jako starý faun, ...*“¹¹⁴ Dále pak postavy dvou přátel, vozičkářů, Lothara a Pavla (*Přátelé*), kteří si skrze nejtemnější pocity dokázali najít cestu k docela obyčejnému životu a přijali svůj osud takový, jaký je. A navíc svým úsměvem dokazovali: „...*, že beznohý může žít na světě, možná v pocitu života víc, než všichni ti, co běhají.*“¹¹⁵ Zajímavou postavou je i pan Svoboda (*Školení*), ten, který: „...*upřímně říkal všechno to, za co se člověk spíš stydí než se tím chlubí, ...*“¹¹⁶ Upovídaný „školitel salámů“, skrze kterého poznáváme jednu z dalších vlastností, kterou Hrabal rád některým svým postavám přisuzuje. A tím je láska k dobrému jídlu. V případě pana Svobody spíše ke všemu, co se dá pozřít. Když se dočítáme, co všechno a v jakém množství dokázal pan Svoboda s prominutím sežrat, nabízí se nám slovo obžerství. Nejde o pouhou radost a potěšení z dobrého jídla, panu Svobodovi bere jídlo jeho důstojnost a činí z něj člověka ovládaného jeho závislostí. Vskutku ne příliš obdivuhodná postava. Stejně tak je tomu v případě většiny postav z povídky *Hostina*. Ani u nich nelze mluvit o příliš velkých charakterech. Naopak jsou zde ale i takové postavy, které lze označit za morální a zásadové, jako například protagonista Leli (*Leli*). „Těžkej pard“, který nikdy neztrácí optimismus, a to ani ve chvílích, kdy se setkává s „technickou závadou“ a vše se mu kazí přímo pod rukama. Poznáváme v této postavě skutečně velkou schopnost jakékoli pomoci. Leli všemu rozumí a vždy dokáže každému poradit. Ovšem, jakousi zvláštnost dodává této postavě fakt, že jeho

¹¹² HRABAL, Bohumil. *Rukověť pábitelského učně*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 8. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 37. ISBN 80-7110-109-5.

¹¹³ Tamtéž, str. 37.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 91.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 96.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 103.

pomoc mnohdy končí naprostým debaklem. Přesto ale je velmi oblíben, aby taky ne, vždyť nakonec: „... *umřel pro svoje kamarády, aby zachránil pro ně dršťkovou polívku, ...*“¹¹⁷

V tuto chvíli nám zbývá zmínit postavu pana Iontka, jehož řečnické umění a chuť s jakou vypráví jsou jedním z podstatných znaků pábitelství. Stejně jako mnohé z předešlých postav i pan Iontek si našel neobvyklý terč, k němuž směřoval veškerý svůj zájem. Namísto sběratelství či obžerství je to ale v jeho případě pohřební řeč. A jelikož je pan Iontek ve svém zájmu velmi svědomitý, chodí v noci namísto spánku raději po hřbitově a vše do detailu promýšlí. Nakonec ale pan Iontek umírá dříve, než stačí komukoli nad otevřeným hrobem pronést řeč. Zajímavým prvkem je v souvislosti s charakterem této postavy i onen tolik zmiňovaný bílý klobouk, který zde symbolizuje: „... *svatozář, [...], která se vznáší nad člověkem, který má moc podobnou síle Duchu svatého... jsoucno.*“¹¹⁸ Bohumil Hrabal zde pak tímto, na první pohled zcela nepodstatným prvkem, vyvýšil tuto postavu nad ostatní.

Soubor povídek *Slavnosti sněženek* je zařazen v osmém svazku *Sebraných spisů Bohumila Hrabala*. Ovšem mimo tento soubor jsou zde zařazeny i texty do původní sbírky nezařazené. Jedná se povětšinou o variace na předešlé povídky. Přesto je zde jedna povídka, jejíhož hlavního protagonistu nelze v rámci probíraným postav opomenout. Jedná se o Pana Kakru (*Pan Kakra*), postavičku zvláštním způsobem zapadající do kolektivu protagonistů ze souboru povídek *Slavnosti sněženek*. Pan Kakra, usměvavý chodec, jehož skromnost je až zarážející. K životu mu stačí vlastní představitivost, která mu umožňuje vidět na bílém plátně *Nejlepší léta našeho života* stejně jako jumbo před Hájenkou. Někomu by se mohlo zdát, že pan Kakra není víc než pouhý blázen, ovšem nutné je si uvědomit, že: „... *vyhlížet docela normálně může být tolik, co dokonale se přizpůsobit nenormálnosti světa,*“¹¹⁹ což je velmi přesné právě pro Hrabalův fikční svět a jeho obyvatele.

V díle *Slavnosti sněženek* a přilehlých povídkách představil Bohumil Hrabal několik figurek, které zcela zásadním způsobem zasáhly do vývoje jeho protagonistů a které přispěly svými vlastními osudy k pestrosti Hrabalova světa. Hrabal v tomto díle objevil: „... *zázrak nejvšednějších okamžiků nikoliv cestou subjektivního „zvnitřnění“, ale pozorným zahleděním, průhledem do vnitřního světa druhých lidí.*“¹²⁰ Z čehož je stále patrný Hrabalův zájem o svět kolem sebe. Jak jsme řekli na začátku, Hrabal je možná stárnoucím člověkem, ovšem stále chce vidět a obdivovat.

¹¹⁷ HRABAL, Bohumil. *Rukověť pábitelského učně*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 8. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 118. ISBN 80-7110-109-5.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 169.

¹¹⁹ SUCHOMEL, Milan. O potřebě mýtů a klaunů. In M. S. *Literatura z času krize: Šest pohledů na českou prózu 1958-1967*. Brno: Atlantis, 1992, str. 65. ISBN 80-7108-051-9.

¹²⁰ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 218. ISBN 80-202-0239-0.

I nadále bychom mohli jmenovat nejrozličnější postavy, které mají v Hrabalově tvorbě své místo. Ovšem v tuto chvíli se zaměříme na dvě mužské postavy, které zasáhly do tvorby tohoto autora daleko podstatněji než ty, kterým jsme se doposud věnovali. Prvním z těchto dvou protagonistů je strýc Pepin, druhým Haňťa, který pak uzavře část této kapitoly zaměřenou na mužské protagonisty v díle Bohumila Hrabala.

3. 1. 1. Rakouský vítěz

Postava strýce Pepina má v Hrabalově tvorbě naprosto nezastupitelné místo. A nejenom v jeho tvorbě. Skutečný Josef Hrabal byl Bohumilu Hrabalovi více než strýcem otcem, na něhož nedal dopustit. Nelze opomenout ani jeho vliv inspirační, který byl zcela zásadní. Žádnou jinou postavu nepotkáváme v Hrabalově tvorbě tak hojně. Skrze menší setkání v kratších počátečních povídkách (*Schizofrenické evangelium*, *Lednová povídka*, *Únorová povídka*, *Smrt pana Baltisberga*, *Perlička na dně*, *Fragment* atd.), přes rozsáhlejší *Utrpení starého Werthera* (1949) a *Taneční hodiny pro starší a pokročilé* (1964) až po Hrabalovu vzpomínkovou rodinnou trilogii jednoho jediného času (*Postřižiny*; *Městečko, kde se zastavil čas*; *Harlekýnovy miliony*), jedné etapy, v jejímž závěru se s postavou strýce Pepina loučíme.

Snažit se definovat strýce Pepina jedním slovem by bylo patrně nemožné. Ovšem, mohli bychom všechna potenciální přídavná jména shrnout pod jeden jediný výraz – pábítel. Jistě bychom se nemýlili, strýc Pepin platí přímo za krále pábítelů, který tím jaký byl, de facto položil základy k pábítelství, jak to přiznává i sám Hrabal: „..., *dík Pepinovi jsem vytvořil mýtus pábítelů, ...*“¹²¹ Avšak to by bylo trochu jednostranné, pokusme se o nalezení takových přídavných jmen, která nám přiblíží postavu strýce Pepina trochu konkrétněji.

Jedna z prvních adjektiv, která nás napadla, jsou jistě výřečný či upovídáný, snad bychom mohli použít i nespisovného výrazu ukecaný. To byl, to jistě. Nejvěrnějším dokladem této jeho upovídánosti jsou nám již zmiňované *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*: „*Tak jako za vámi, slečno, tak jsem nejraději chodíval za krásnejma slečnama ke kostelu, ne že bych holdoval církvi, ale tam vedle fary byl takovej krámek a v tom obchůdku prodával nějakaj Altman obnošený šicí stroje, americký dvoupérový gramofony a hasicí přístroje značka Minimax, a ten Altman jako vedlejší zaměstnání sháněl pro celej okres krasavice do*

¹²¹ HRABAL, Bohumil. *Ze zápisníku zapisovatele*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 18. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 191. ISBN 80-7110-165-6.

hospod a barů... ¹²² A už je k nezastavení, spád jeho monologu je přímo zběsilý, a stejně tak čte i čtenář, neboť celá tato jedna předlouhá věta strhává veškerou pozornost a zvědavost a nedovoluje vydechnutí. Strýc Pepin dokázal zaujmout svým monologem pro nejružnější témata, příhody a neobvyklé situace, stejně jako pro onen spád a dikci. Každé jeho vyprávění, každá jeho věta nám přibližuje nejenom jeho zápal pro řečnění, ale také pro život. Byl vášnivým milovníkem života, který si užíval, aniž by řešil jakékoli problémy. Nic mu nečinilo život těžkým, naopak strýc Pepin jakoby se vznášel nad všemi těmi starostmi celého okolního světa. Nic mu nedokázalo vzít dobrou náladu, natož ho umlčet v jeho zvučném, jásavém ba přímo hřmícím hlasovém projevu, rezonujícím všemi světovými stranami. Čímž se dostáváme k dalšímu příhodnému adjektivu, zajímavý či pozoruhodný. A to pro všechny ve své blízkosti, strýc Pepin na sebe strhával pozornost nejenom svým vypravěčským talentem, ale i jinými faktory (tanec atd.). I když celá jeho osobnost byla velkým poutačem už sama o sobě, a to pro ono absolutně neuchopitelné „já“. Od chvíle, kdy se objeví na chodníku s oválným kloboučkem na hlavě, v károvaných rajtkách zastrčených do zelených tyrolských punčoch a s vojenským ruksakem na zádech, od té chvíle je veškerá pozornost upřena právě na něj, na strýce Pepina. A čím to je, že tak dokáže zaujmout naši pozornost? Jistě jeho neochvějným kouzlem osobnosti. Nikdo není jako strýc Pepin, nikdo není tak spontánní, nezávislý, veselý a vždy nad věcí. Nikdo se tak nedovede nadchnout pro řeč, pro mluvu a nikomu není řeč tak přirozeným způsobem sebevyjádření. Jistě každý promlouvá, avšak nikdo nevnáší do svých monologů tolik pestrosti a půvabu z obyčejného života. A že to dokáže strýc Pepin je možná tím, že pro něho byl: „... *celý jeho život zázrakem toho, čeho byl svědkem a do čeho navíc vkládal i svoji fantazii...*“ ¹²³ Připomeneme-li v této souvislosti pak jeho nepopíratelný vypravěčský talent a jazyk, kterým se prezentuje, je nám přitažlivost jeho osobnosti jasná.

Mimo to nám postava strýce Pepina imponuje i svým životním nábojem, onou pábitelskou vitalitou, která nikomu nedovolí ani na chvíli polevit v běhu života, natož se zastavit na místě bez naděje. V osobnosti strýce Pepina poznáváme onu: „... *věchnou touhu člověka fantazií se zbavit pout, které jej svazují v životě, jsme vděční básnickově imaginaci, která nám pomáhá překonat omezení reality.*“ ¹²⁴ Jeho nadšení, plynoucí z touhy po radostech

¹²² HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 9. ISBN 80-7110-139-7.

¹²³ HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996, str. 205. ISBN 80-7110-164-8.

¹²⁴ KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 45. ISBN 80-85787-93-8.

života, nás pak uvádí v úžas a pobavení, stejně jako novinový inzerát: „*Nudíte se? Kupte si medvídku mývala.*“¹²⁵

Charakter a povahu strýce Pepina nám nejvíce odkrývají prózy rodinného charakteru, zejména tedy *Postřižiny* (1970) a *Městečko, kde se zastavil čas* (1973). A to právě proto, že zde ho vnímáme v přímém kontaktu s postavou krásné švagrové a nervózního Francina. Naplno zde tak vynikne jeho pábitelský přístup k životu, který je tak milý švagrové a tolik nesnesitelný Francinovi. Postava Francina (Hrabalova nevlastního otce) zde svoji zcela kontrastní povahou dává zesílit Pepinově živelnosti. Ve chvíli, kdy nakonec Francin ztrácí nervy a posílá dva nezbedné rušitele na komín, ukáže se nám i to, že i strýc Pepin může cítit strach. Ovšem jeho povaha mu nedovolí zaleknout se jakékoli výzvy a nakonec dokáže i tento, byť nepatrný strach, ukrýt za slova pravého gentlemana: „*Až po vás.*“¹²⁶ A že krásné švagrové odvahy nechybí, ocitnou se nakonec až na vrcholu pivovarského komína, kde by dle Pepina bylo: „... *pěkný beobachtungštele neboli pozorovatelna.*“¹²⁷ Ono pro nás velmi prapodivné slůvko je označení pro vojenskou pozorovatelnu. Toto Pepinovo uvažování v souvislosti na jeho vojenské začátky (a nyní už je jedno, zda za války pásł kozy či cokoli jiného) je potom jakousi upomínkou nejenom na „nejkrásnější armádu na světě,“ ale také na staré zlaté časy Rakouska-Uherska, ve kterých strýc Pepin žije po celý svůj život, i když už jsou dávno pryč.

Jeho fantazie a představivost umocněná velmi dobrou pamětí je pak jakýmsi prostředníkem mezi minulostí a tedy mladostí strýce Pepina a jeho životem v městečku, kde se nakonec začíná zastavovat i jeho čas. Ovšem strýc Pepin se ještě velmi dlouho drží svého životního postoje a neztrácí nic ze svého půvabu ani rozjařenosti. Se stejným nadšením a radostí pracuje v pivovaře, jako chodí za krásnými slečnami do barů. Nevzdává se ani jedině ze svých radostí a naopak stále vynalézá a účastní se všech bláznivín, které přináší každý další den. Stále se usmívá, stále se rád předvádí a my máme pocit, že ho stáří nikdy nedožene.

Po čase se ovšem i ze strýce Pepina začne vytrácen ona vitalita a my začínáme stejně jako on chápat, že se blíží konec. Konec radosti, smíchu a nadšení. Čtrnáctidenní návštěva strýce Pepina již dávno přešla svůj stanovený čas a je pouhou vzpomínkou na to, jak to všechno kdysi začalo. Namísto neuchopitelné a pro mnohé nepochopitelné osobnosti se setkáváme s postavou, která jakoby neměla se strýcem Pepinem pranic společného. Ovšem má stejné jméno a i tak jako strýc Pepin, má námořnickou čepici. A stejně jako symbol

¹²⁵ HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar.* Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 28. ISBN 80-7110-147-8.

¹²⁶ Tamtéž, str. 43.

¹²⁷ Tamtéž, str. 44.

minulosti, který tato čepice nesla celým Pepinovým životem, se začal definitivně vytrácet i Pepin sám. Sám od sebe: „... přestával křičet, přestával se zlobit, už neměl důvod vyřvávat na celé městečko [...], a když Francin se zlobil a křičival, tak strýc Pepin jej mírnil, ...“¹²⁸ Nastává tak jedno z nejsmutnějších a zároveň neotevřenějších míst v celé Hrabalově tvorbě. Strýce Pepina dohonil čas a vnesl do jeho tváře smutek a melancholii, zatímco Francin procitl k živočišnosti a radosti. Role se, jako už tolikrát u Hrabala, obrátily. Z tváře strýce Pepina se navždy vytratila rozjařená grimasa, nahrazena teď výrazem rezignace a smíření se s osudem. Tato nepochopitelná proměna strýce Pepina nám do kontextu této postavy nezapadá. Nechceme takového strýce Pepina, ale je nám jasné, že žádný jiný konec by nebyl lepší. Loučíme se nedobrovolně s vitalitou a elánem tohoto pábitele a jsme možná i trochu zklamáni, že jeho postoj ke stáří a ke smrti byl naprosto v rozporu s tím, jak žil. Když se pak v úplném konci *Městečka, kde se zastavil čas* dovídáme, že rakouský voják, tak jako už mnohokrát, opět vítězí, máme pocit, že tentokrát vítězí už bez jakékoli i sebemenší slávy. Závěr této prózy je nekonečně smutným odrazem jednoho konce, ovšem: „*Hloubka jeho beznaděje [...] by byla nelogická, kdyby se jednalo jen o smrt jedince; je to smutek nad koncem celé jedné epochy.*“¹²⁹ Všechno nakonec pohltí čas, tak jako vody Labe námořnickou čepici i se starými zlatými časy. Takto emocionálně těžký závěr se ovšem netýká osoby strýce Pepina, jenž prostě umřel na stáří, jako spíše samotného Hrabala, který v době sepisování této prózy sám prožíval období, kdy jej ohrožovala nemoc a tedy i potencionální smrt, patrně tedy sám pociťoval možnost konce.

3. 1. 2. Dvě podoby Haňti

S postavou Haňti se v Hrabalově tvorbě setkáváme hned v několika zásadních dílech. Zcela jednoznačně těmi nejvýznamnějšími jsou tři verze *Hlučné samoty* (*Hlučná samota I, II* a *Příliš hlučná samota*), všechny z července roku 1976. Ovšem postava Haňti se vyskytla v tvorbě tohoto autora již mnohem dříve. A to v povídce *Baron Prášil*, která je součástí sboru *Perlička na dně* z roku 1963, její původ tak sahá až do samotných začátků Hrabalovy tvorby. Tato skutečnost nutně vyvolává hned několik otázek. Například: je, či není Haňť a z *Barona Prášila* Haňťou z *Hlučné samoty*? Nakolik a v čem si jsou obě tyto postavy stejného jména podobné? Nebo je jméno to jediné, co je spojuje. Atd. Dříve, než ale přistoupíme

¹²⁸ HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 171. ISBN 80-7110-147-8.

¹²⁹ KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 54. ISBN 80-85787-93-8.

k jednotlivým analýzám obou verzí Haňti, které nám mnohé odkryjí, musíme zdůraznit i jednu zcela zásadní skutečnost. Ta se týká doby vzniku *Hlučné samoty*. V době, kdy Hrabal sepisuje tento text, potažmo všechny jeho verze, se nachází ve velmi nelehkém životním období. Pociťuje stáří, čímž se dostává k velmi těžkým existenciálním otázkám. Což jsme již nastínili v předešlé části věnované postavě strýce Pepina. Jeho postavy se tak začínají přetvářet k obrazu, který je odrazem oněch tíživých otázek, Hrabal tak: „ *Opouští svět pábitelů, jimž zábava je metafyzickou potřebou, [...] opouští svět lidské družnosti, kde lidé svým vyprávěním vytvářeli obrazy sdílené s druhými, zaklínali realitu a proměňovali ji svou fantazií. Pomáhali si tak žít a čerpat sílu ve vzájemném styku a lásce k lidem a životu.*“¹³⁰ Toto tvrzení se pak odrazilo na podobě Haňti z *Hlučné samoty* a jak se ukáže, velmi ho odpoutalo od jeho prvotní verze, kterou si nyní blíže představíme.

Haňťa, coby hlavní představitel povídky *Baron Prášil*, je ve zkratce typický pábitel. Což poznáváme hned z prvních řádků. Začleňuje se tak velmi přirozeně mezi ostatní protagonisty souboru *Perlička na dně*. Co se týče konkrétně jeho osoby, je to člověk šťastný, upřímný, který vášnivě vypráví nejrůznější groteskní příhody a nikdy u něho nepozorujeme žádné známky zklamání či smutku. Dále bychom o něm mohli říci, že si velmi rád vymýšlí, a to nejenom od té doby co je členem „rakouské badatelské společnosti“. Jeho smyšlené příhody jsou velmi dobrým dokladem jeho fantazie, která se snad nikdy nezastaví. Skrze svoji drzost a fantazii se baví a nakonec i ony drobné schválnosti, které tropí svému nadřízenému, jsou důkazem jeho veselé povahy nenasytně toužící po radosti. Se stejnou dávkou optimismu pak vnáší radost i do života jiných lidí, a to například nejrůznějšími radami, které můžou mít třeba i podobu kostlivce, coby školní pomůcky a přesto rozjasnit svět.

V tuto chvíli začínáme chápat, že toho nebude mnoho, čím se přiblíží své o několik let mladší verzi. Dokonce můžeme mít pocit, že si jsou tyto verze jedné osoby natolik diametrálně odlišné, že se ve své podstatě shodují pouze jménem. Avšak i skrze tento původní pocit nakonec musíme uznat, že jisté byt' sebemenší společné prvky mezi těmito dvěma podobami jsou. U obou lze pozorovat velkou dávku fantazie, i když u každé rozvíjí jiné obrazy. Stejně tak můžeme pozorovat totožný vztah k „zasypaným vzpomínkám“ a tedy k minulosti. Vedle těchto podobností jsou pak stejné jméno a stejná práce jenom fakticky strohými údaji, která nejsou nijak podstatná. Avšak stejná práce neznamená stejný přístup. Zatímco Haňťa v *Baronu Prášilovi* z místa svého pracoviště stále kamsi utíká, Haňťa

¹³⁰ KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 55. ISBN 80-85787-93-8.

z *Hlučné samoty* miluje prostor svého zaměstnání, svůj sklep, kde se může zcela svobodně oddávat své „umělecké“ tvorbě. Dostáváme se tak k rozdílům těchto dvou verzí. Namísto toho abychom zde ale vyjmenovávali jednotlivé rozdíly, zaměříme se konkrétněji na druhou podobu Haňti. Z její přesnější analýzy nám nakonec rozdíly sami vyplynou. Nutno ještě zmínit, ze které z verzí budeme pro onu analýzu vycházet. Jde o verzi, která je v 9. svazku autorových sebraných spisů uvedena jako první pod názvem *Příliš hlučná samota*. Z oněch tří verzí, jedné veršované a dvou prozaických, se jedná o prozaickou verzi, která je, jak se můžeme dočíst v ediční poznámce tohoto svazku, nejvíce dotvořená.

Jak už jsme řekli na začátku, *Příliš hlučnou samotu* ovlivnilo Hrabalovo existenciální zaměření mysli. Což samozřejmě zasáhlo i protagonisty jeho textů z celé této doby, nejenom tedy druhou podobu Haňti. Zmínili jsme, že opustil svět pábítelů, ovšem on upustil pouze od jedné z jeho podob. Haňť a s *Příliš hlučné samoty* sice není typickým pábítelem, avšak přesto je za něho považován. Což není chybné, o jeho typicky pábítelských vlastnostech nemůže být pochyb. Jenom už nemá podobu energického a nedšeného vypravěče. Zdá se tak, že i pábítelé stárnou, že i oni se mění vlivem času a dozrávají jistých změn. Změn, které jsou v souladu s během života a které jsou naprosto přirozeným vyústěním jistých životních situací.

Měli bychom ale zmínit, že ona druhá podoba Haňti není stárnoucím odrazem pouze své původní podoby, je s ní sice svázána, ovšem stejně tak je propojena se samotným svým autorem. Všechny společně pak splývají v: „... *postavu jedinou a dodejme hned, v postavu vymykající se empirické pravděpodobnosti, ač mnoha podrobnostmi s reálným prostředím spjatou.*“¹³¹ Onu autobiografickou vazbu pak o to více pocítíme z hlediska vyprávění, které nám postavu velmi otevřeně přibližuje. Jedná se o vyprávění v ich-formě, Hrabal se zde snažil: „... *zachytit identitu člověka způsobem v naší próze poněkud nezvyklým: filozofickou meditací, zповědí, monologem.*“¹³² Volba tohoto neobvyklého způsobu vyprávění se ukázala naprosto geniálním rozhodnutím, které zásadně ovlivnilo chápání celé postavy. Na rozdíl od prvotní podoby Haňti jeho druhá verze: „... *nepotřebuje volit formu prášilovského vyprávění a pitvorné verbální masky, ale poddává se litanické intonaci sebeodhalující zповědi.*“¹³³ Což v důsledku radikálním způsobem zesiluje otevřenost a zranitelnost celého textu. Přístupme tedy již přímo k *Příliš hlučné samotě* a jejímu hlavnímu představiteli.

„Třicet pět let pracuji ve starém papíře a to je moje love story. Třicet pět let lisuji starý papír a knihy, třicet pět let se umazávám literami, takže se podobám naučným

¹³¹ JANKOVIČ, Milan. Bohumil Hrabal: *Příliš hlučná samota*. In *Česká literatura*, č. 5. Praha: Československá akademie věd, 1991, str. 445. ISSN 0009-0468.

¹³² PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 233. ISBN 80-202-0239-0.

¹³³ Tamtéž, str. 238.

slovníkům, [...], jsem džbán plný živé a mrtvé vody, stačí se maličko naklonit a tečou ze mne samé pěkné myšlenky, jsem proti své vůli vzdělán, ...¹³⁴ Tímto nás Haňťa vtahuje do své „love story“, a my jistíme, že se setkáváme s postavou, která je v porovnání s jinými pábiteli velmi ojedinělá. V jeho slovech není ani nadšení ani úsměv. Ovšem o to je v nich více upřímnosti a otevřenosti. Poznáváme, že Haňťa je, byť proti své vůli, vzdělaný. Čímž se dostáváme ke knize a její roli v Haňťově životě. Nelze si totiž nepovšimnout, že kniha je zcela jednoznačným středem jeho zájmu. Je pro něho: „... výrazně euforicky generovanou hodnotou.“¹³⁵ V kontrastu s tímto významem je ovšem skutečnost, že Haňťa se živí ničením takovýchto knih. Což se nám může z počátku zdát nepochopitelné. Ovšem sám Haňťa si našel způsob, jak vyžrát nad destrukci a tím i na dobu, která není k literatuře nijak příznivá. Neustálé přemýšlení nad nejrůznějšími filosofickými větami mu ukázalo, že myšlenka se nedá uzavřít v knize, natož zničit. A tak bez sebemenšího projevu jakékoli emoce vytváří své „umělecké“ artefakty v podobě balíků ze starého, špinavého a páchnoucího papíru, do jehož středu vkládá ty nejuzácnější myšlenky - knihy. A i když ví, že knihu čeká fyzický konec, je si jist, že její význam nezmizí. A to je mu jedním z největších poznání, které mu zároveň ospravedlňuje dobové nespravedlnosti.

Jeho láska k psanému slovu ho svou silou přenáší až do jiného prostoru, v jeho světě: „... je akt čtení aktem konsubstanciace mezi duchem a písmem, takže je možné být až opojen slovem: ...“¹³⁶ Slovem je Haňťa natolik opojen, že si s ním vystačí nejenom ve vlastní hlavě, ale také ve vlastním životě. Ostatně jak už nám sám název textu *Příliš hlučná samota* napovídá, je jeho hlavní protagonista samotářský typ. Nejedná se však v jeho případě o bezmocný stav osamocení, kdy člověk je nedobrovolně odsunut do samoty. Zde se jedná o přirozené vyústění situace, ve které se člověk odcizil společnosti natolik, že se rozhodl, namísto přetvářky, opustit její prostor. Upíná se tak ke zcela dobrovolné samotě, k prostoru, který není nijak a ničím svázán. Haňťova samota, naplněna až po okraj všemožnými existenciálními a filozofickými otázkami, mu totiž poskytuje nejvyšší možnou míru svobody. Prostor svého sklepa, kde se aktivizuje a kde začíná jeho tvůrčí práce, je: „... vystavěn jako

¹³⁴ HRABAL, Bohumil. *Hlučná samota*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 9. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 9. ISBN 80-7110-126-5.

¹³⁵ SLEJŠKA, Dragoslav. Hodnoty, Hrabal a Haňťa. In JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990, str. 95. ISBN 80-85190-04-4.

¹³⁶ FURNICOVÁ, Ioana. Fikční svět jako mundus imaginalis: Vertikální a horizontální osa v Hrabalově novele *Příliš hlučná samota*. In *Česká literatura*, č. 2. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, str. 237. ISSN 0009-0468.

*prostor mezi světem pod a světem nad, interval mezi světy, které Haňťa navštívuje.*¹³⁷ Stává se tak jakýmsi středobodem jeho svobodného světa. Je místem, kde funguje jak Haňťa zaměstnanec Sběrných surovin, tak Haňťa básník a filosof. Koexistenci obou těchto podob nám dokládá nejlépe sám Haňťa, když ve své zpovědi přiznává: „... *když jsem pil čtvrtý džbán piva, zjevil se mi vedle mého presu líbezný mladík a já jsem hned poznal, že to není nikdo jiný než sám Ježíš. A vedle něj pak stál stařec s pomačkaným obličejem a já jsem hned shledal, že to nikdo nemůže být jiný než sám Lao-c‘.*“¹³⁸ Při této scéně naplno poznáváme Haňťův filosofický rozměr. Zdá se, že ve svém sklepe je spolu se živými (cikánečky v červené a tyrkysové sukni) a mrtvými (Ježíš, Lao-c‘) jako ve svém malém ráji.

V návaznosti na jeho spokojenost nám vyvstává na mysli i fakt, že u této postavy se shledáváme s něčím, co je pro Hrabalovy postavy velmi atypické. Jedná se o skutečnost, že Haňťa nedává najevo téměř žádné emoce. Nikdy ho „neslyšíme“ se smát ani nějak intonačně se silněji projevovat. Z jeho zpovědi je cítit jistý klid, jakoby pouze přihlížel světu kolem sebe někdy s až neuvěřitelným odstupem. Ovšem jsou jisté chvíle, kdy můžeme v jeho tváři rozpoznat alespoň mírný emocionální záchvěv. A to v jeho návratech do minulosti. Ve vzpomínkách se probouzejí i jeho city a my se na okamžik setkáváme s Haňťou, který dává najevo emoce a reaguje na své okolí. Připomeňme například vzpomínku na jeho lásku, malou cikánečku, která je velmi citově zdrcující.

Ovšem i mimo jeho návraty do minulosti se nakonec setkáme s jistým emocionálním projevem i v přítomnosti. A to ve chvíli, kdy Haňťovo svobodné pole působnosti (sklep) začíná být ohroženo budoucností, ve které vše pohltí obří hydraulický lis v Bubnech. V tuto chvíli cítíme u hlavního protagonisty náznak strachu a obavy, která je spojena se ztrátou jistoty, kterou pro něho jeho zaměstnání představuje. Když navíc vidí, jak se jeho práce přetvořila v přímo masovou destrukci knih bez jakékoli, pro něho tak důležité, „spojitosti“ se slovem, je si plně vědom nejenom svého konce, ale také konce jedné epochy, které byl součástí a ve které jediné mohl žít. Ve chvíli, kdy se pak dovídá, že by měl lisovat naprosto čistý nepopsaný papír, se vystupňovává existenční otázka a její naléhavost zvyšuje pocit tísně. Ovšem Haňťa z této situace nakonec vychází, mohli bychom říci přímo pábitelsky, jako vítěz: „... *a pak jsem poklekl, stiskl zelený knoflík a stočil se do pelíšku v korytě, uprostřed starého papíru a několika knih, [...], držel jsem se knihy, na její stránce bylo napsáno... Každý*

¹³⁷ FURNICOVÁ, Ioana. Fikční svět jako mundus imaginalis: Vertikální a horizontální osa v Hrabalově novele Příliš hlučná samota. In *Česká literatura*, č. 2. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, str. 241. ISSN 0009-0468.

¹³⁸ HRABAL, Bohumil. *Hlučná samota*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 9. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 30. ISBN 80-7110-126-5.

*milovaný předmět je středem Rajské zahrady.*¹³⁹ I když v této verzi vítězí pouze ve snu. Ovšem ostatní dvě verze se s koncem této trochu rozcházejí. Zatímco tato verze končí probuzením Haňti ze snu, zbylé končí ve chvíli, kdy umírající Haňťa zvolá jméno své lásky Ilonky. „*Zapomenuté jméno zapomenuté lásky se vrací ve chvíli pravdy. Prolnou se nejčistší polohy Haňťova života se situací jeho krajního ohrožení. Nebesa nejsou humánní a ani z knih nepřišlo spásné poselství. Přinesla je však vzpomínka na prožité chvíle prostého lidského štěstí, předchozími variacemi naplněný souzvuk soucitu a lásky.*“¹⁴⁰ Tento velmi přesný postřeh Milana Jankoviče nás pak přivádí k závěru, že Haňťa je možná ještě daleko složitější postavou, než jsme si původně mysleli. Pro nás tak překvapivé upomenutí se na starou lásku přikládá této postavě jistou záhadnost. Můžeme tak pocítit nejistotu v ohledu na to, jaký Haňťa skutečně je a lze-li se mu vůbec nějak přiblížit. Konec tohoto stěžejního Hrabalova textu nám však ponechává jistou možnost podle svého si přiblížit Haňťův konec. A tak zatímco Ježíš jde neustále do kopce a Lao-c’ už stojí na vrcholku,¹⁴¹ Haňťa se ocitá přesně uprostřed své příliš hlučné samoty, i když možná že nyní už ne zcela sám. Nakonec i tak bychom mohli chápat jeho pád, který je vzestupem,¹⁴² jeho únik z nadcházející budoucnosti.

¹³⁹ HRABAL, Bohumil. *Hlučná samota*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 9. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 77. ISBN 80-7110-126-5.

¹⁴⁰ JANKOVIČ, Milan. *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst, 1996, str. 107. ISBN 80-7215-003-0.

¹⁴¹ HRABAL, Bohumil. *Hlučná samota*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 9. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 31. ISBN 80-7110-126-5.

¹⁴² Tamtéž, str. 77.

3. 2. Prostá krása krásek

Přesto, že jsme v úvodu kapitoly zmínili fakt, že prózám spisovatele Bohumila Hrabala dominují muži, neznamená to zároveň, že by se v jeho rozsáhlé tvorbě neobjevovaly žádné ženské postavy. I když v mnohem menší míře, přesto je zde nalézáme. Hrabal vytvořil několik skutečně velmi poutavých ženských postav. Ať už se tak jedná o velmi drobné až okrajové role či o hlavní role v rozsáhlejších prózách, představují pro nás jeho protagonistky neodmyslitelnou součást Hrabalova světa.

Hrabal dal skrze své ženské hrdinky najevo svůj obdiv k ženám a jejich bytostné síle. Zejména pak tím, že vyzdvihl jejich vnitřní krásu, vedle které je ta fyzická poměrně nepodstatná, alespoň tedy ve většině případů. Přibližme si tak blíže Hrabalovy krásky a pokusme se vytyčit jejich jednotlivé rysy.

Mohli bychom začít postavou slepé slečny Lídy z povídky *Setkání a návštěvy*. Je to hned jedna z prvních ženských postav, které Hrabal vytvořil. Její povaha jeví zcela zřetelně známky pábení. Navzdory svému hendikepu je slečna Lída velmi veselá a dost upovídána. S nadšením (pro pábitele tak typickým) vyprávěla své vzpomínky a: „*Usmívajíc se, [...] vychutnávala vzrušující minulost.*“¹⁴³ Natolik je pak ve svém projevu přirozená, že chvílemi nabýváme dojmu, že žádný hendikep nemá. K čemuž přispívá i její veselá povaha, která si nepřipouští žádné omezení. Její slepota je perfektně ukryta za jejím svérázným projevem.

Dále potkáváme zajímavé ženské postavy coby manželky již zmíněných mužský protagonistů. Tak například žena pekaře Beránka (*Andělský voči*), sice je jí zde věnováno velmi málo prostoru, ovšem i z této krátké pasáže poznáváme jisté vlastnosti, které jsou odrazem její poetické duše. Už jenom to, že ráda chodí bosa či s jakou chutí se zakusuje do čerstvého jablka. Seznamujeme se i s ženou řezníka Hyrmana z povídky *Bambini di Praga 1947*. Paní Hyrmanová svým rozverným a laškovným chováním dohání svého manžela k nepřičetnosti a nás upozorňuje na vlastnosti, které jsou pro mnohé z Hrabalových ženských postav typické. V této povídce dále poznáváme postavu Nadji. Mladé ženy, která si dělá, co chce a nesvazuje se žádnými zásadami. Touží si užívat života a radovat se z každé chvíle. Velmi překvapení jsme ve chvíli, kdy se na scéně objeví maminka pana Nulíčka. Stařenka s neobyčejnou náturou a chutí k životu. I skrze svůj věk neustále pozitivně myslící na budoucnost. Velmi záhy tak poznáváme, že ženy v díle tohoto autora oplývají velkou vnitřní silou a nábojem. Jejich veselost, se kterou přistupují k životu, je pak znakem skutečnosti, že

¹⁴³ HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 141. ISBN 80-7110-049-8.

vedle pábitelů potkáváme v díle tohoto autora také pábitelky. Vzpomeňme například paní Burgánovou, o které jsme se již zmínili v souvislosti s povídkou *Pábitelé*. A na jejíž celé rodině jsme si ukázali množství typických znaků pábitelství. V této postavě poznáváme jednu z nejuvěrnějších ženských pábitelek.

V povídce *Dáma s kaméliemi* poznáváme postavu mladé dívky, Rosetky. Tato povídka je poměrně krátká a my nemáme šanci Rosetku blíže poznat. Ovšem její role je důležitá v tom, co zde ztělesňuje, a to je mládí. Ona lehkost, radost a bezstarostnost, která se k mládí přirozeně váže, je zde zesílena přítomností Rosetčiných stárnoucích rodičů. Bohumil Hrabal v mnoha svých ženských postavách poukazoval právě na mládí a jeho krásu, nejvíce pak v postavě své maminky v próze *Postřižiny* (1970). Té se ale budeme podrobněji věnovat až na konci této podkapitoly.

Hned jako první jsme zmínili postavu slepé Lídy (*Setkání a návštěvy*), v Hrabalově tvorbě ovšem potkáváme i slepou Vendulku (*Diamantové očko*), která stejně jako první zmiňovaná nepropadá svému hendikepu a vychutnává si život. Je šťastná a ani sebemenším náznakem nedává najevo smutek. Možná, že by někdo mohl považovat za zbytečné, zmiňovat zde postavu, jejíž starší předlohou už jsme se zabývali. Ovšem mezi těmito postavami je jistý rozdíl. V případě Vendulky se totiž dovídáme, že bude zase vidět, což je něco co by ji mohlo zásadním způsobem odcizit její původní předloze. Nakonec ale přesto shledáváme, že jsou si obě ve svých povahách podobné. Ve chvíli, kdy se dovídáme, že Vendulka bude opět vidět, nemáme pocit, že by radost z této skutečnosti byla zdrojem jejího optimismu. Spíše se nám zdá, že její vlastní pozitivní přístup k životu, ať už je jakkoli složitý, je tím, co způsobuje její vyrovnanost. A tím se nám jeví být věrná své původní předloze.

Rovněž v prostředí kladenských hutí nalézáme ženské protagonistky, i když spíše se zde vyskytují jako jakýsi doprovodný prvek, který zpestřuje ryze mužské prostředí. Více než jako jednotlivé postavy (například Lenka v povídce *Anděl*) zde fungují jako celek vnášející do hrubého prostředí něhu a touhu. Přesto i v postavách těchto žen, trestankyň, můžeme vidět jisté pábitelské rysy, jelikož ony: „... ani na okamžik neztrácejí život, iluzi života, [...], protože se často smějí a často pláčí...“¹⁴⁴ Nutno dodat, že ze stejného prostředí je i jedna z Hrabalových nejsilnějších ženských postav. Na mysl máme Jarmilku, kterou se budeme zabývat v rámci této podkapitoly podrobněji.

V knize *Morytáty a legendy* (1967) poznáváme Julinku (*Legenda o krásné Julince*), která se ostatním ženským postavám Hrabalovy tvorby vzdaluje. Julinka Krimová je stále

¹⁴⁴ HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 91. ISBN 80-7110-049-8.

napůl ve své tragické minulosti. A i když jí smutné vzpomínky neustále drásají mysl, nepodléhá jejich smutku a žije. Její příběh tak: „..., *přerůstá v symbol oslavy ženskosti, vitality v konfrontaci se smrtí.*“¹⁴⁵

I v pozdější Hrabalově tvorbě poznáváme nejrůznější hrdinky. Paní Francovou (*Mazánkův zážrak*), která ač silně křičí, tak je laskavá. Hodnou a milou rehabilitační sestřičku Olinku (*Přátelé*), která je tak krásná: „..., *jako by sama Audrey Hepburnová zabloudila do kerského polesí, ...*“¹⁴⁶ Nesmírně opomenout trpělivou sestřičku Beatrice (*Beatrice*), krasavici plnou vášně a touhy. Nebo i dívku, které vyhovuje práce s mrtvými, ale nesnese milence se jménem Těličko (*Vlasy jako Pivarník*). Jsou to, tak jako i u mužských postav, především detaily, které nám o postavách nejvíce napovídají. Nejrůznější ženské figurky zapadají do Hrabalova světa stejně výrazně jako ty mužské. Vzpomeňme například, jak a čím se do naší paměti vryla postava Mančinky z *Příliš hlučné samoty*. Její trapné příhody, které jí neustále ničily hezké životní okamžiky. Teď si ale představme dvě ženské hrdinky, které upoutaly naši pozornost především krásou. Krásou, kterou zaplnily doslova celý Hrabalův svět.

3. 2. 1. Jarmilka

Hned v úvodu bychom měli zdůraznit, že v postavě Jarmilky lze sledovat jeden z největších uměleckých přerodů Hrabalovy tvorby. V jejím případě poprvé zaznamenal předně holou drsnou skutečnost. Jedná se o vrchol Hrabalova totálního realismu, který svým vznikem patří k jeho rané tvorbě z 50. let. Přesně se jedná o dokument z jara roku 1952. Setkáváme se zde s jeho první velkou ženskou postavou, která je nejpřednější zástupkyní pábitelského typu.

Jarmilka je postavou, která nás udivuje v mnoha ohledech. Výraz její postavy je pak ještě zesílen tím, v jaké době a jakém prostředí se odehrává. V prostředí kladenských hutí, kde pracují vzdělaní lidé spolu s dělníky. A mezi nimi Jarmilka, prostá roznašečka svačin, která se nachází v tíživé životní situaci, kdy ji čeká budoucnost svobodné matky.

Už hned z prvních řádků ale poznáváme, že namísto sebelítosti a zoufalství si Jarmilka udržuje pozitivní pohled a neoslabuje ani ve svém zápalu. Stále sice prezentuje svoji situaci s obavou, co s ní bude a lituje svého jednání, které jí nastolilo nelehký osud. I skrze to ale necítíme v jejím hlase ani obavu, ba ani skutečnou lítost. Možná ji budoucnost netíží tolik

¹⁴⁵ KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K.. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany:H&H, 1996, str. 49. ISBN 80-85787-93-8.

¹⁴⁶ HRABAL, Bohumil. *Rukověť pábitelského učně*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 8. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 93. ISBN 80-7110-109-5.

právě proto, že v prostředí, kde žije, je spousta ne příliš šťastných osudů. Tím ale nechceme zlehčovat její úděl. Spíše upozornit pouze na skutečnost, že Jarmilka je dívka stavějící se ke všem strastem života s obdivuhodnou svéráznou náturou, která jí v žádném případě nedovolí ani sebemenší náznak sebelítosti. Její silný postoj je odrazem toho, na co se zde snažil Hrabal nejvíce poukázat, na nelehký: „... *úděl člověka, který si však navzdory svízelným podmínkám uchovává nejcennější lidské vlastnosti...*“¹⁴⁷ V postavě Jarmilky tak odrazil nejenom víru v dobré lidi, ale i v opravdovost a ušlechtilost jejich chování.

Všeobecně bychom mohli říci, že nám Hrabal své postavy příliš nepopisuje, nevíme přesně, jak fyzicky vypadají, a stejné je to i s jejich vlastnostmi. Vše je nám představeno pouze skrze situace, ve kterých se jednotlivé postavy nacházejí. V postoji Jarmilky pak poznáváme její charakter, který je vyzdvižen v kontrastu jejího vulgárního projevu. Ona vulgarizace zde ale nepůsobí nijak hanlivě, ani z ní není cítit hrubost. Z jejich úst naopak sprostá slova a jiné hrubé výrazy dostávají nádech jemnosti a jsou odrazem pouhé prostoty dívky, která je v jádru naprosto nezkaženým člověkem. (Ostatně o tom jsme se již zmínili v předešlé kapitole v rámci Hrabalova stylu a jazyka.) V její vnitřní čistotě lze poté spatřovat onu krásu, kterou vnesla do strašného prostředí strašné doby. Její osobnost zakryla drsnost onoho světa, její: „... *pouť za skromným štěstím není ani na chvíli překryta tragédií doby.*“¹⁴⁸ Jarmilka nedala šanci ani své situaci a ani době, aby ji vzaly sílu a vitalitu, onu vitalitu, která ji neodmyslitelně řadí mezi Hrabalovy pábitele.

I když jsme zmínili skutečnost, že nám Hrabal nepodává téměř žádná informace o fyzickém vzhledu svých protagonistů, u Jarmilky přeci jenom něco prozradil. Hned ze začátku se dovídáme, že jí chybí celá půlka chrupu. Později nás pak zcela záměrně upozorňuje i na její oděv, který je potrhaný a upravený zavíracími špendlíky, tak aby se přizpůsobil zvětšujícímu se břichu. Dovídáme se z těchto informací, že její podoba je přímo úměrná chudobě, ve které žije. Je patrné, že to Hrabal zmínil proto, aby ještě více vyzdvihl a zesílil jak tíhu celé její situace, tak také, a to předně, její charakter. Což funguje velmi dobře. Ve chvílích, kdy se tato její chudoba ukazuje, jsme zdrceni a pocítujeme soucit a lítost s její postavou. Avšak Jarmilka nás nenechá ji dlouho litovat, vždy nás v takové chvíli ubezpečí svým pozitivním až humorným projevem. Vzápětí tak poznáváme, že tuto statečnou ženu skutečně nemusíme považovat za chudinku, která má v životě smůlu. Čím dál více si uvědomujeme její sílu.

¹⁴⁷ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 105. ISBN 80-202-0239-0.

¹⁴⁸ PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Praha: Torst, 2002, str. 26. ISBN 80-7215-177-0.

Z textu nakonec poznáváme i její dobrotu a nesobeckost. A to zejména v jejím vztahu ke „strejdovi“ – vypravěči (Bohumil Hrabal). I když je na něj někdy hrubá (ústně), tak vždycky mu dá v zápětí najevo svoji laskavost, jakož i vděk za to, že ji nosí kbelíky. I když onen vděk projevuje spíše za to, že „strejda“ je jeden z mála, kdo se o ni zajímá. Jarmilka k němu pociťuje důvěru, což se projevuje tím, že se před ním nestydí dát najevo svůj smutek. Takový smutek, který pociťuje nad tím, že jí patrně není souzeno se vdát a být šťastná. Ke konci se pak obraz její tíhy stupňuje.

V závěru se podoba Jarmilky trochu mění. Vytrácí se její nátura a kuráž. Sledujeme, jak jí už nestačí síly. Je skutečně velmi unavená. A to nejenom vlivem těhotenství, ale také vědomím, že život, který doposud žila, se změní. Ovšem zdá se, že obavy, které pociťuje z budoucnosti, jsou zcela oprávněné. V místě svého pracoviště, coby roznašečka svačin, byla neustále mezi lidmi, kteří ji dávali najevo, že jim není lhostejná, což jí dodávalo sílu i statečnost. A to je možná to, čeho se obává nejvíc, že v budoucnosti se o ni coby o svobodnou matku už nikdo zajímat nebude. Strach, který pociťuje ze změny, z budoucnosti, o které neví, jaká bude, je přirozený. Každá změna přináší obavy. Uvědomujeme si její strach, a tím i její zranitelnost. Nemůžeme se ale ubránit dojmu, že její závěrečný smutek, je sycen spíše onou fyzickou únavou než obavami z toho, co bude. Víme totiž, že ona se díky své povaze dokáže vypořádat s čímkoli.

Ve chvíli, kdy se naposledy loučí se „strejdou“ pak o to víc pociťuje jeho zájem, který tímto končí. Naplno si tak uvědomuje bolest loučení se svým starým životem a naléhavost budoucnosti, která pro ni není nijak lákavá. Avšak ona je s tím již smířena, když odchází, je to pořád ta dívka, která nikdy nepodléhá těžkostem. V její postavě tak spatřujeme sílu jedné holky žít radostný život i navzdory nepříznivému osudu. Je úplně obyčejná a: „... *prostá a tím i kráska krásek*.“¹⁴⁹ V její vnitřní kráse je pak skryto celé kouzlo její osobnosti.

3. 2. 2. Maminka

S postavou Hrabalovy maminky se setkáváme v rámci jeho rodinné trilogie, tedy podobně jako v případě postavy strýce Pepina. Ovšem ve dvou z těchto případů (*Postřižiny* (1970) a *Harlekýnovy milióny* (1981)) je maminka nejenom hlavní postavou, ale také vypravěčem celého příběhu. Prostřednictvím jejího vyprávění pak Hrabal: „... *usiluje o*

¹⁴⁹ HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 88. ISBN 80-7110-049-8.

reevokaci světa, který už neexistuje.“¹⁵⁰ A to se mu daří nejvíce hned v první části trilogie, v *Postřižinách*. Zde rovněž nejsilněji působí i postava jeho maminky, v tuto dobu mladé krásné ženy.

Hned v úvodu poznáváme, že její postava je zdrojem lyrického zabarvení celého textu: „*Ráda mám těch několik minut před sedmou hodinou večerní, dívám se ráda těch několik minut vzhůru, kdy světlo odchází ze žárovky jako krev z podříznutého kohouta, ráda se dívám na ten blednoucí podpis elektrického proudu a trnu, až přijde čas, kdy do pivovaru bude zaveden městský proud...*“¹⁵¹ Pomalu tak rozpoznáváme její osobité vnímání světa, které je odrazem jejího éterického vzezření. Což je patrné z každé její věty, z každého slova. Je pro nás v tomto ohledu naprosto neuchopitelná, jakoby nám neustále proklouzává mezi prsty. Ať už dělá cokoli, máme pocit, že se vznáší nad reálným světem, že po celý život balancuje na špičkách přímo na vrcholu pivovarského komína.

Tuto její nespoutanost vnímáme nejsilněji ve spojitosti s jejími dlouhými vlasy. Nefungují zde pouze jako doklad její fyzické krásy, ale také jako: „... symbol její mladistvé nezkracené bujnosti.“¹⁵² Jak už nám pak i sám název prózy naznačuje, jejich význam je daleko větší. Ale to zatím předbíháme. Hlavní hrdinka *Postřižin* upoutává naši pozornost mnohým. Vesměs jsou to detaily, které ukazují na její poetičnost a bohémskou duši. Tak například její prožívání zabijačky: „..., oběma rukama současně jsem tepala do kouřící krásné krve.“¹⁵³ Každé ženě by nepřišla krev krásná. Ale ona v ní spatřuje živočišnost. Což je přímá návaznost na její živelnou povahu. Se zabijačkou rovněž souvisí i její přístup ke smrti. Nejde ale pouze o to, že: „... jednu smrt jsme dlužni všichni,“¹⁵⁴ ale také o chvějivý pocit možnosti konce. Což jí poskytuje vzruch a udržuje to její touhu po nebezpečných situacích. Vzpomeňme výstup na vrchol pivovarského komína, který uspokojil veškeré stránky její neposedné povahy: „..., bylo to překrásné, a že to bylo překrásné, tak to bylo i nebezpečné, a že to bylo nebezpečné, tak to bylo to pravé, to moje...“¹⁵⁵ Miluje život, a tak ho chce i plně prožívat. To co je pro ni pravé, musí být nebezpečné, a to proto, že vše na hranici, přináší vzrušení, tím i více pocit života.

¹⁵⁰ DIERNA, Giuseppe. Dvě kapitoly o Bohumilu Hrabalovi. In *Česká literatura*, č. 4. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1994, str. 410. ISSN 0009-0468.

¹⁵¹ HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 9. ISBN 80-7110-147-8.

¹⁵² PECHAR, Jiří. *Od příběhu k románu: (K poetice výpravné prózy)*. Praha: Československý spisovatel, 1989, str. 93. ISBN neuvedeno.

¹⁵³ HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 16. ISBN 80-7110-147-8.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 15.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 49.

Touha po všem nevšedním je v její povaze natolik silná, že si dokáže najít vyžití i v prostoru malého města, spíše v prostoru pivovaru. Jiný s takovou nezkrotnou touhou by těžko dokázal žít v uzavřenějším prostředí, těžko by si dokázal sám najít okamžiky vzrušení. Že ona to dokáže je pouze proto, že je sama natolik nevšední a nespoutaná. Není v tom tedy pouhá touha po nevšedním jako spíše životní nutnost, která je přirozeným výsledkem jejího nitra. Dokáže tak sama uspokojit svoji bohémskou duši a přitom být i milující manželkou. Všechno, co činí, dělá ve své přirozenosti s nadšením ji vlastním.

Ve chvíli omezení, kdy je odkázána na péči svého manžela, utichá na chvíli její nátura. Ovšem nemizí úplně. Stále si dokáže najít něco, na co se těšit. Poté, co ale její omezení skončí, naplno se navrácí její nezkrotný poetický potenciál. Když pak v závěru nasedá na bicykl a odjíždí směrem k městu, blíží se chvíle největšího překvapení. V rámci zkracování všeho možného se rozhodla zkrátit i své vlasy, symbol svého nezkrotného mládí. A i když jsme to nemohli zprvu pochopit, v zápětí poznáváme, že toto rozhodnutí je plně v souladu s její povahou. Ona se totiž neváže na nic než na vlastní pocity. A ty jsou jí jedinou pravou směrnicí k nevšedním okamžikům ve všednosti každého dne. Ostříháním vlasů pobouřila sice celé město, jako by jim tím vzala jejich cennost. Avšak dodala odvahy svému muži k tomu, začít nový život. Přestříhla tak především konec jistého období.

V její postavě zaznamenal Hrabal prvotně její krásu. Krásu mládí a také krásu světa, který by neměl nikdy skončit. Který ale jednou, někdy za dlouho, přeci jenom skončí. Uvědomování si této skutečnosti dodává celému příběhu zvláštní nostalgickou příchuť. Stejně jako nechceme zamlklého strýce Pepina, tak nechceme ani starou paní správcovou. Neustále dokola toužíme spatřovat její krásu, a to nejenom tu fyzickou. Potenciální možnost, že zestárne, pak zesiluje její mladistvý náboj, který je nám tolik sympatický.

Tím se ale dostáváme k jejímu druhému vyprávění. V *Harlekýnových miliónech* vystupuje již jako stará dáma, která se sice nevzdává svého elánu, ale jistá změna zde cítit je. Čas se na ní podepsal, tak jako na ostatních. A i když má stále stejně jiskřivý pohled, který vše vidí s mladistvým zájmem, nestojí již na špičkách na vrcholku pivovaru, ale sedí hluboko pod jeho vrcholem s občankou v ruce a čeká, až někdo přijde. A tím že čeká, tím připouští, že již není mladou a krásnou, že vše je pomíjivé a nedá se udržet ve své svěžesti do nekonečna.

3. 3. Tragické postavy Hrabalova světa

V rámci zkoumání protagonistů Hrabalova fikčního světa se nyní dostáváme k oněm postavám, které z jeho tvorby vyčnívají pro něco, co bychom mohli označit jako ne příliš šťastný osud. Takovéto postavy se nevyskytují v Hrabalově fikčním světě tak hojně jako jeho pábitelé a pábitelky, avšak mají zde své místo. A jelikož některé z nich jsou jedněmi z nejvýraznějších autorových postav vůbec, nelze je v rámci tématu práce v žádném případě opomenout. Předně se nám bude jednat o postavy z jeho existenciálních textů (*Kain* (1949), *Ostře sledované vlaky* (1965)), a v úplném závěru pak o protagonistu románu *Obsluhoval jsem anglického krále* (1971). Dříve než se podrobněji zaměříme na tyto výraznější, zmíníme i několik méně zásadních postav, jelikož i ty nám Hrabalův svět dokážou přiblížit.

V souvislosti s tragickými protagonisty próz tohoto autora se nám hned jako první vybaví jistě ty postavy, kterých se více či méně dotkla 2. světová válka. Vzpomeňme například Haňovu lásku, mladičkou cikánečku Ilonku. Našli bychom jich ale mnohem více. Nakonec i postava Miloše Hrma, která je jednou z těch stěžejních a jíž se budeme zabývat podrobněji, je zasažena hrůzou války. Avšak ne všechny tragické osudy, které Hrabal rozehrál ve svém díle, se odehrávají v souvislosti s druhou světovou válkou. V jeho světě je prostor pro nejruznější osudy, malé i velké, ovšem všechny zraňující a tragické. Zaměříme se nejprve na ty menší role.

Začít bychom mohli například bezejmennou dívkou z vlaku (*Trať č. 23a*), která bývala: „... *studentka medicíny, pak redaktorka jedné informační služby, pak čtrnáct měsíců pankrácké věznice, pak překladatelka lékařských knih, pak balička jódových solí a nyní troska.*“¹⁵⁶ Smutná postava pozbývající už jakékoli zbytky naděje a smířena se svým osudem. Dívka, na kterou už nic nečeká. S podobou této bezejmenné dívky se setkáváme i později, a to v povídce *Ingot a ingoti* v rámci *Inzerátu na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Zde je ale tragédie dívky vystupňována do úplného zoufalství, které se odráží pokaždé znovu v jejích slovech: „*Nechte mi žít, nechte mi žít, ...*“¹⁵⁷

Poznáváme i smutnou postavu nešťastně zamilované lékařky Mony (*Zamilovaná*), která jedná pod vlivem falešné naděje, čímž se ztrácí sama sobě. Mohli bychom připomenout postavu velitele policie vyskytujícího se ve *Slavnostech sněženek*, který za měsíčné noci vždy propadne smutku z toho, že jej rodina opustila, a že je tedy úplně sám a jehož dokáže utěšit

¹⁵⁶ HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992, str. 155. ISBN 80-7110-049-8.

¹⁵⁷ HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 169. ISBN 80-7110-139-7.

pouze moc a řády na jeho hrudi. Ze stejného souboru poznáváme i postavu starého pana notáře (*Králičci v křídle*), jenž namísto smíření se s vlastním osudem si krutostí na ubohých zvířátkách zvyšuje pocit spravedlnosti světa, ve kterém pouze silnější přežije. Za touto krutostí však schovává pouze svoji vlastní slabost, která je výrazem jeho sobecké povahy.

Nyní se již zaměříme na první z těch výraznějších, na hlavního představitele existenciální povídky *Kain* (1949). Vypravěč a zároveň hlavní protagonista tohoto textu nás hned v úvodu seznamuje se svým pocitem zbytečného života, který hodlá za chvíli ukončit. Ale proč? Proč by mladý člověk chtěl ukončit svůj život? To je u této postavy poměrně těžké rozpoznat. Není zde přímo vysloven žádný problém či svízel, který by mu činil život nesnesitelným. Poté, co vstoupí do příběhu postava Máši, jeho rozhodnutí vytrvat ve svém úmyslu, nás udivuje ještě více. A když pak skutečně uhasí svoji „touhu po smrti“, stále ještě neznáme důvod, proč tak učinil. Ostatně důvod jeho jednání nám není osvětlen ani za pomoci Dr. Galla, jemuž je jeho pokus o sebevraždu stejnou záhadou. Můžeme se pouze domnívat, co za tím bylo. Snad bychom to mohli přisuzovat smutku z těžké a kruté doby. V souvislosti s jeho apatií k životu se nám ale spíše připomíná jeho vlastní nitro, které se tak dlouho zabývalo otázkou smrti, až se s ní zkrátka muselo přímo setkat, aby mohlo „žít“ dál. Nejspíše se ale, podvědomě, promítly do jeho nitra i hrůzy dané doby. Ve chvíli kdy se pak probouzí znovu k životu, tato jeho niterná touha ho opouští a jeho smutný skutek se mu zdá být nesmyslný a nepochopitelný. Jako by se teprve onou sebevraždou probudil k životu. V tuto chvíli pak začíná toužit po obyčejném lidském štěstí. Plánuje spokojenou budoucnost s Mášou a jejich ještě nenarozeným potomkem, kterého bude muset chránit. Jeho proměna, kterou již připomíná pouze jizva na zápěstí, je v tuto chvíli velmi znatelná. Když je pak znovu ohrožena jeho existence, už plně vnímá cenu života, jak je patrné z jeho vlastních slov: „*Bál jsem se o život a tiše jsem o něj bojoval.*“¹⁵⁸ Ve chvíli, kdy jeho strach opět pomine a život už se zdá být ničím neohrožen (ani vlastními pocity, ani Němci), přichází zcela nečekaně smrt ve své definitivní podobě. Tragédie osudu tohoto protagonisty vrcholí zbloudilou kulkou. Smrt, k níž měl zprvu tak blízko, je mu v závěru koncem, který si nepřál. Její fatální podoba uzavírá tento tragický příběh.

Hlavní protagonista povídky *Kain* je i jakousi předlohou k postavě Miloše Hrmy z povídky *Ostře sledované vlaky*. Jejich totožné osudy by nám mohly poskytnout důvod, zabývat se pouze protagonistou *Ostře sledovaných vlaků* a představitele povídky *Kain* pouze zmínit v jeho úloze předlohy. Ovšem v detailech jsou si tyto verze v mnohém rozdílné. Je tak

¹⁵⁸ HRABAL, Bohumil. *Židovský svícen*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 2. Praha: Pražská imaginace, 1991, str. 28. ISBN 80-7110-022-6.

možné přistupovat k nim i jako k samostatným postavám. Ony rozdíly mezi těmito představiteli pak sami vyvstanou v rámci podrobnějšího zaměření na hlavního protagonistu *Ostře sledovaných vlaků*.

3. 3. 1. Miloš Hrma

Povídka *Ostře sledované vlaky* (1965) je tím nejvíce zraňujícím textem Hrabalovy tvorby vůbec. Její hlavní představitel Miloš Hrma je pak jednou z nesložitějších postav. V rámci povídky je nám představen (podobně jako představitel *Kaina*) ve dvou podobách. Nejprve jako sklíčený a zoufalý člověk přející si smrt, poté jako člověk prahnoucí po životě. Zaměříme se nejprve na jeho první podobu.

Miloše Hrmu poznáváme jako mladého muže a dříve než cokoli jiného nám prozrazuje: „*Před třemi měsíci jsem si přeřízl ruce v zápěstí, a jako bych k tomu neměl důvod. Ale já jsem ten důvod měl a znal jsem jej...*“¹⁵⁹ Posléze nám jej i přímo prozrazuje (na rozdíl od hlavního představitel *Kaina*). Důvodem k dobrovolné smrti mu byl jeho psychicko-sexuální problém. Tím, že nám ho zcela otevřeně prozrazuje, zvyšuje svoji vlastní zranitelnost. Přímo z textu cítíme, nakolik je mu jeho problém zátěží, nakolik mu zaměstnává mysl a činí jej doslova zoufalým. Jeho úzkost pak ještě zesiluje v kontrastu postavy výpravčího Hubičky, erotomana, který: „... *o noční službě vyhrnul telegrafistce sukně a natiskl jí kolem zadnice staniční razítka.*“¹⁶⁰ Čímž probudil závist ve všech mužích v okolí a ve sklíčeném Hrmovi skrytý obdiv. Tak rád by byl jako on, ovšem neví si rady s tím, jak by mohl svůj problém vyřešit. A tak dál chodí do práce a dál sleduje hrůznosti doby. Dál žije, a když je pak jeho život ohrožen, necítíme z jeho chování takový strach, který zmiňoval představitel *Kaina*. Spíše jakoby zvláštní smířenost s danou situací. V souvislosti s hrůznostmi doby se nám odkrývají i další jeho vlastnosti. Připomeňme například vagony s trpícím dobyt看kem, v jejichž souvislosti nám Hrma odkrývá svůj neskonalý soucit, který se projeví i v úplném závěru povídky, kdy ještě zesílí zranitelnost textu.

Když pak opět přichází na scénu Máša, znovu vyvstává jeho tak „špatná zkušenost“, která mu způsobuje obavy a strach. Ty ale mizí ve chvíli, kdy se v příběhu objevuje ilegální pracovnice německé národnosti Viktoria Freie. Žena, která ho zbaví jeho problému, čímž mu vlije život do jeho zpřetřhaných žil. Miloš Hrma tak dostává novou podobu. Namísto

¹⁵⁹ HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 62. ISBN 80-7110-139-7.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 82.

sklíčenosti a zoufalství je prosycen touhou po životě a sebevědomím, které mu nakonec umožní být statečným a převýšit tak postavu výpravčího Hubičky. Ten se jeho klidu v oné riskantní situaci (chystají si vyhodit do povětří německý ostře sledovaný transport) podivuje, na to mu pak Hrma jasně odpovídá: „..., *nikdy jsem nebyl tak klidnej [...] já jsem mužskej, já jsem mužskej zrovna tak jako vy, pane výpravčí, mužskej jsem, a to je krásný, všechno už ze mne spadlo.*“¹⁶¹ Možná, že ono opojení z radosti způsobené jeho milostným procitnutím mu dodalo pocit jakési síly, která je nyní neohrožena strachem, který je přirozené v takových situacích pociťovat. Což je mu zdrojem jeho statečnosti, stejně jako neohroženosti. Jeho rozhodnutí a následné jednání je natolik prosyceno jeho jistotou, že nabýváme dojem, že vše je pod kontrolou, že se nemůže nic stát. Samozřejmost, se kterou přistupuje k dané situaci, je poté i odrazem jeho prosté lidskosti, je: „... *projevem toho, jak život miluje a ctí sám sebe, je důkazem nekonečné míry, v níž život sám sobě a v sebe věří.*“¹⁶² Poznáváme v této chvíli v postavě Miloše Hrmy velmi ryzí vlastnosti, které představují jeho skutečný charakter.

V závěru se ale (tak jako v *Kainovi*) navrácí na scénu smrt. I zde je pak nechtěná. Uvědomujeme se naprosto zřetelně, že tato smrt nemá už nic společného s jejich prvotním setkáním se smrtí. V tom, jak oba představitelé na konci války umírají, je zachycena podstata obou textů. V obou případech se jedná o naprosto fatální smrt, která umocňuje tragiku textů a dodává jim trpce hořkou příchut'. V postavě Miloše Hrmy pak ještě zesiluje onu tragiku jeho soucit: „, *Do poslední chvíle, než jsem začal ztrácet z dohledu sebe sama, držel jsem se s tím mrtvým za ruku,*“¹⁶³ a zraňuje o to více i svým smířlivým ironickým konstatováním: „, *Měli jste sedět doma, na prdeli.*“¹⁶⁴ Je pak tolik zdrcující, že namísto soucitu s cizí ztrátou života nenaznačuje ani sebemenší lítost nad svým vlastním koncem.

Miloš Hrma je postava, která je ve svém rozměru velice obsáhlá. V jeho otevřenosti vnímáme velmi silně všechny jeho pocity. V rámci prózy, ve které je nám představen, postupně odkrýváme nejenom jeho psychologickou stránku, ale také jeho schopnost být neustále za každé situace především člověkem. Jeho osobitá síla, která je zpočátku uschována za jeho traumatem, je skutečně obdivuhodná a činí z představitel *Ostře sledovaných vlaků* jednu z nejkrásnějších Hrabalových postav, ne-li vůbec tu nejkrásnější.

¹⁶¹ HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 105. ISBN 80-7110-139-7.

¹⁶² ČERNÝ, Václav. Za hádankami Bohumila Hrabala, pokus interpretační. In V. Č. *Eseje o české a slovenské próze*. Praha: Torst, 1994, str. 120. ISBN 80-85639-21-1.

¹⁶³ HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 113. ISBN 80-7110-139-7.

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 113.

3. 3. 2. Jan Dítě

Představitel románu *Obsluhoval jsem anglického krále* (1971) poznáváme v rámci pěti povídek (*Sklenice grenadiny, Hotel Tichota, Obsluhoval jsem anglického krále, A hlavu jsem už nenašel, Kterak jsem se stal milionářem*), a to v chronologickém sledu událostí od jeho mladých let až po stáří. Jeho vyprávění v první osobě je tak jakýmsi uceleným příběhem jednoho života. Skrze jednotlivé kapitoly je nám přibližována jeho povaha a charakter a my zjišťujeme, že tak jako osud postavy, tak i sama postava je zvláštní a tím i zajímavá.

Vše začíná v hotelu Praha, kdy mladý Jan Dítě je školen šéfem: „*Jseš tady pikolík, tak si pamatuj! Nic jsi neviděl, nic jsi neslyšel! [...] A pamatuj si ale taky, že všechno musíš vidět a všechno slyšet!*“¹⁶⁵ A jakoby si to Dítě vzal k srdci a začal nám tak vyprávět, co kde viděl a slyšel, co se kde neuvěřitelného stalo skutkem. Avšak vše z pohledu pouhého pozorovatele, nikdy nic nijak nehodnotí, pouze sděluje. A mezi všemi těmi příhodami lze pozorovat i jisté skutečnosti, které nám napoví něco i o samotném vypravěči. Hned jako první vyvstává na světlo jeho komplex z malého vzrůstu, který ho často staví do ponižujících situací a ubírá mu tak sebevědomí. V oněch chvílích si pak uvědomuje ještě více svoji touhu po moci, po uznání. Tato touha vzrůstá celým jeho životem. A i když se všemožně snaží zvýšit svůj vzrůst (nosí vysoký kaučukový límec, boty s vyšší podrážkou), stále silně pociťuje tento svůj komplex. V zápětí se nám odkrývá jeho vztah k penězům. Což můžeme spatřovat už v jeho promyšleném, hraném prodávání párku na nádraží. Peníze představují pro Jana Dítě jakýsi symbol moci, tedy i uznání, kterého se mu nedostává. Jejich vliv na jeho mysl je až zarážející. Co mu chybí do tělesné výšky, jakoby se snažil uschovat za finanční svobodou. Ovšem to je pouze falešná zástěrka, která je nehodna jakéhokoli uznání. A i když si pak za pomoci peněz užívá jistých vymožeností, při kterých získává sebevědomí (návštěvy domu U Rajských apod.), je jeho získané sebevědomí a pocit štěstí stejně falešný jako význam, který penězům připisuje. Tato jeho představa je utvrzena za jeho působení v hotelu Tichota, kde sleduje bohaté průmyslníky a továrníky v jejich radostném opojení. Jakoby si ale neuvědomoval, že tato jejich radost je pomíjivá.

Poté, co v nově ušitém fraku přichází pracovat do hotelu Paříž, nabýváme dojmu, že jeho spokojenost se sebou samým narůstá. Obdivuje vrchního pana Skřivánka a je velice šťasten, že se od něho může učit. Sebevědomí mu zvyšuje i dokončování toho, co každý čtvrtek začali staří „burziáni“ v *chambre séparé* s krásnými slečnami. Díky čemu si pak, i

¹⁶⁵ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 7. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 9. ISBN 80-7110-121-4.

když jenom na krátkou chvíli, připadal jako: „... *krásný a vysoký a kučeravý [...] král těch krásných slečen.*“¹⁶⁶ Nabýval tak sebejistotu, která utlumovala jeho pocit malosti a méněcennosti. Ve chvíli, kdy pak obsluhuje habešského císaře a je jím vyznamenán, dostává se mu konečně uznání, po kterém toužil. V zápětí je však jeho radost sražena velmi nešťastným obviněním, které se sice ukáže jako nepravdivé, avšak má jisté důsledky. Jan Dítě si začíná uvědomovat, že pro všechny bude vždy pochybným člověkem nehodným jakéhokoli obdivu. Probouzí se v něm pak poprvé myšlenka na vlastní hotel, coby hoteliér by byl jistě uznávaným mužem.

V tuto chvíli mu vstupuje do života Líza, malá německá učitelka tělocviku z Chebu. Jeho postava se mění k nepochopení. Touha po uznání ho svede ke kolaborantství. Ve chvíli, kdy pak navštěvuje s Lízou restauraci hotelu Paříž, projevuje se jeho arogance, která je naprosto upřímná, snad nevědomky se tak mstí za ono falešné obvinění či pouze podléhá vlastnímu pocitu nadřazenosti, který v něm Líza probudila.

V této chvíli se do popředí dostávají nejděsivější absurdnosti doby (například evropská stanice ušlechtilého chovu lidí atd.). Nyní Johan Dítě tak ztrácí podobu nevinně naivního pikolíka a stává se manželem německé ženy a otcem jejich, jak se později ukáže, dementního dítěte. V rámci svého nynějšího života pocituje nakonec jistou ztrátu sebe sama, jakési odcizení se svému vlastnímu já: „... , a tak jsem se na sebe podíval, a úhlem toho pronikavého pohledu jsem viděl sám sebe přesně tak, jak jsem sebe neviděl, jako Sokola, který – když popravovali české vlastence, tak se dával prohlížet nacistickými doktory, zda budu schopen obcovat s německou učitelkou tělocviku.“¹⁶⁷ Z této jeho „cizí“ podoby se mu dělá špatně, spatřuje v ní až příliš mnoho chyb, které mu již nedovolí vrátit se do Prahy a stát se hoteliérem. Jeho sen se mu vytrácí. Avšak osud mu vyšel vstříc. Ke konci války je omylem zatčen jako odbojář a vyslýchán. V čemž spatřuje svoji šanci, jelikož mu to umožní vrátit se do Prahy a pokusit se uskutečnit si svůj sen: „... *být v grémiu hoteliérů a dotáhnout to na tajemníka všech pražských hotelů, to už by mne museli uznat – nemilovat, ale respektovat, a mně o nic jiného do budoucna nešlo.*“¹⁶⁸ Touha po uznání tak převažuje touhu po tom být pouze milionářem. V závěrečné kapitole se mu pak jeho sen plní, stává se hoteliérem a následně i milionářem. Veškeré jeho snažení a úsilí vyvýšit se na úroveň všech těch bohatých hoteliérů, dosáhlo svého cíle. Avšak dosáhl pouze poloviny toho, po čem toužil, je sice bohatým majitelem překrásného hotelu, avšak uznání ani obdivu se mu od „kolegů“

¹⁶⁶ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 7. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 81. ISBN 80-7110-121-4.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 122.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 130 - 131.

nedostává. A to ani v jejich společném uvěznění po roce 1948. Hořké zklamání a uvědomění si pravdy, že nikdy ho mezi sebe nepřijmou, přešlo nakonec v celkem poklidné přijetí této skutečnosti. Vše dochází až k takovému konci, že už se nechce nikomu rovnat, ani být vyšší. Když se pak propuštění milionáři rozcházejí z vězení do svých domovů, jediní s kým se nyní už zase Jan Dítě loučí jsou holubi, o které se staral a kteří osvobodili jeho mysl od nesmyslných a pošetilých snů. V této chvíli Jan Dítě odchází do ústraní, kde mu dělá společnost starý profesor a mladá dívka a kde může v poklidu přihlížet všem okolním krásám.

V úplném závěru se pak odebírá do samoty v horách, kde konečně nalézá sám sebe. Ke konci života si tak uvědomuje celou nesmyslnost své honby za uznáním, která byla povrchní, nesmyslná a tolik zbytečná. Nejsilněji pak právě v této chvíli pociťujeme tragickou příchuť jeho osudu, který řízen osudovými náhodami, dospěl svého štěstí v nejnepravděpodobnější chvíli, ve chvíli samoty. Osamocený v horách nalézá Jan Dítě klid a vyrovnanost. A nakonec i lidi, kteří jsou schopni přijmout ho mezi sebe takového jaký je a projevit mu zájem o jeho osobu. O jeho neskutečně vnímavý pohled na svět, který se jediný nezměnil: „... *neuvěřitelné, které se stávalo skutkem, mne neopustilo, a já jsem v to neuvěřitelně věřil, v překvapující to překvapení, v ten úžas, ...*“¹⁶⁹ Došel tak uznání, které je nyní opravdové a upřímné. Ve spokojenosti života cestáře našel i zájem ve svých vzpomínkách. V jejichž zaznamenávání pak dokázal věrně odrazit tragiku a absurdnost nejenom historických období, ale také svých vlastních životních cílů. Dochází tak životního poznání a stává se svobodným. Nechce pak už nic jiného, než splynout s přírodou a proniknout do její celistvosti.

¹⁶⁹ HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 7. Praha: Pražská imaginace, 1993, str. 161. ISBN 80-7110-121-4.

3. 4. Něžný barbar

V rámci pedagogických textů (*Deník psaný v noci, Něžný barbar, Dopis účastníkům vernisáže*) pod názvem *Něžný barbar* (1973) se setkáváme s postavami tří přátel. Jedná se o Doktora (Bohumil Hrabal), Egona Bondyho a Vladimíra Boudníka. Ovšem role všech tří protagonistů jsou značně odlišné. Postava Doktora, který je vypravěčem celého příběhu, funguje jako představitel Vladimíra Boudníka. Postava Egona Bondyho je zase v textu jakýmsi prvkem zesilujícím význam Boudníkova uměleckého ducha. Je tak více než jasné, kdo je oním „nežným barbaram“ a kým se tedy budeme zabývat.

Již ve chvíli, kdy Vladimír Boudník vyhodil s naprostým klidem svůj milovaný prsten z okna jedoucího vlaku, přitahuje naši pozornost. Zajímá nás více než cokoli jiného, co stojí za tímto jeho gestem. Následně se pak, skrze jeho další projevy, začínáme přibližovat jeho nitru, i když nás stále neopouští pocit, že proniknout do jeho mysli je nemožné stejně jako zaujmout k jeho osobnosti jednoznačný postoj. Nevíme, co přesně lze spatřovat za jeho aktivní grafikou. Tento jeho umělecký projev, kterým se aktivizuje, nám do značné míry přibližuje jeho velmi obdivný vztah ke světu, ve kterém žije. Jež vnímá dle svým vlastních zásad a pravidel. Nelze si nepovšimnout, že jeho fascinace světem je, v ohledu na to, kde žije, velmi pozoruhodná. Vždyť, kdo by spatřoval tolik krásy na rozbourané periférii města. Všechny až fádni maličkosti reality přitahují jeho pozornost neobvyklou silou. Z toho jak se dovede dívat na realitu, z toho vychází jeho tolik svérázný umělecký výraz. Jeho zájmem je holá realita v celé své kráse a skutečnosti: „*Chce životní realitu učinit nejen součástí poetiky a estetiky, ale samotné podstaty tvůrčího procesu.*“¹⁷⁰ Snaha upoutat na nevšednosti všedních dní je mu jakýmsi vyšším posláním.

Podivujeme se nejenom jeho vztahu k realitě, ale také tomu, jak s ní dovedl pracovat, tomu jak: „*Z odstředěného mléka vyráběl smetanu, z uhelného mouru brilianty, z vrabce ptáka Fénixe, z chromého udělal závodníka,*...“¹⁷¹ Rovněž nás udivuje i tím, jak dokáže do svého originálního tvůrčího procesu vtáhnout obyčejné lidi, kteří už si zapomněli hrát. V nich probouzí svým sugestivním projevem fantazii a oni s nadšením hledají ve fasádách domů to, co jiný by tam nikdy nehledal. Tím, že se účastní jeho umění a přednášek jsou do jisté míry poctěni, dává jim to pocit jedinečnosti. A to je pak tím, co činí Vladimíru Boudníkovi velkou radost. Celý svět by nejraději zapojil do svého směru, který nazval explozionalismus. Vůbec

¹⁷⁰ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 228. ISBN 80-202-0239-0.

¹⁷¹ HRABAL, Bohumil. *Obrázky v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 216. ISBN 80-7110-147-8.

jeho vztah a přístup k lidem byl velmi spontánní a otevřený: „... bláznivě miloval a terorizoval každého, s kým se setkal, protože raději se jevil jako pomatenec než maloměšťák.“¹⁷² A pravdou je, že občas můžeme mít z jeho chování pocit jistého bláznovství. Už jenom jeho vztah k fabrice, ve které pracoval a jíž miloval pro všechny její stránky, které ostatním vadili. A zase, co jiní měli rádi, on nenáviděl, jako například peníze, které ho znervózňovaly do té míry, že je všechny rozdál anebo utratil, aby si vzápětí mohl půjčit na tramvaj. Je toho ale daleko víc, čím se odlišoval. A i když byla jeho jedinečnost v mnohém velmi podivná, nelze za ni spatřovat snahu o originalitu. To by byla chyba. Jeho jedinečnost byla odrazem jeho nitra. Ve všech situacích tak jednal naprosto v souladu se svým vnitřním postojem. Ať už stál vzrušeně u staré oprýskané zdi, horečně se zbavoval financí, promlouval nadšeně o explozionalismu atd. Ať už dělal cokoli, vždy vycházel sám ze sebe. Rovněž i svéráz svého umění vytvořil pomocí své osobitosti a: „*Nepotřeboval přitom gesta ani výsady tvůrčího postavení – dovedl si vydobýt svůj naprosto originální výraz z anonymní všednosti, sveřepě a zaujatě, s otrlostí fatalisty a se zjitřeností senzitiva.*“¹⁷³ Byl citlivým pozorovatelem světa, jeho: „... život se podobal práci lidského srdce, které myslí.“¹⁷⁴

V rámci textu sledujeme i množství příhod, které se odehrávaly v blízkosti „něžného barbara“. A co nás nejvíce zaujme je jeho vztah k neštěstím a katastrofám. Pocta, kterou pociťuje v souvislosti s nejrůznějšími tragickými nehodami, je poněkud zarážející. Vzpomeňme například cirkulárku otáčející se v hlavě člověka. Jeho reakce (vypíná cirkulárku) není to, co nás zneklidňuje. Avšak jeho pocit nadšení, že mohl být celé události přítomen. A nejsou to pouze nešťastné události, které přitahují jeho zvědavost, dokáže se podívat všemu a všem. Jakoby ale ty nevšední události k sobě něčím přitahoval. Význam, který tyto neobvyklé situace měly pak zesilují závistivé výroky básníka Egona Bondyho, který vždy po tom, co se dozví, co kde Doktor a Boudník zažili a viděli, je celý nepřičetný. Avšak po čase ve svém rozčilení polevuje: „*Já už se s váma zlobit nebudu. Já teď musím vylízt tam, kam za mnou nemůžete, kde budu nezranitelný... do posledního patra indický filozofie, kde i nirvána je ulpívání... A protože Vladimír je schopnej všeho, tak odkopnu žebřík, abyste za mnou nemohli.*“¹⁷⁵ I přes tuto snahu je ale i nadále doháněn

¹⁷² HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar.* Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 203. ISBN 80-7110-147-8.

¹⁷³ PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal.* Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 230. ISBN 80-202-0239-0.

¹⁷⁴ HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar.* Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 259. ISBN 80-7110-147-8.

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 226.

k šílenství, protože: „ *Kurva fix![...] To je čistá, ouplná paranoia, ten Vladimír...!*“¹⁷⁶ Uznává tak jeho bezbřehou vnímatelnost světa a odchází do pozadí promlouvat s filozofem Zbyňkem Fišerem, aby se sám se sebou uklidnil. A Vladimír Boudník se i nadále účastní nejružnějších neskutečných příhod, které může naplno prožít a procítit, protože to je mu zdrojem tvůrčí inspirace. Jeho počáteční gesto se nám v tuto chvíli znovu připomíná, jelikož začínáme chápat, proč dokázal bez rozmýšlení vyhodit sobě drahou věc, ten: „... *nazad letící prsten z jedoucího vlaku, to aristokratické gesto, byl pro Vladimíra tím víc tvůrčím činem, čím bolestněji zažil jeho ztrátu.*“¹⁷⁷ Docházíme k závěru, že Vladimír spatřoval smysl svého života právě v umění a všechno mu podřídil. Přátelé mu pak byli pochopením na této jeho svérázné cestě.

Přiblížit více propojenost tří přátel z periferie, je ale složité. Mohli bychom ji spatřovat v jejich vzájemném nadšení pro pivo či v radosti z aktivního uměleckého projevu atd. Při každé návštěvě Egona Bondyho v Libni Na Hrázi Věčnosti č. 24 lze pocítovat jejich zvláštní spříznění. Nakonec se ale nejhluběji projevuje ve chvíli, kdy Vladimír: „... *odstartoval do Vesmíru po rozjezdové ploše, kterou si už dávno připravil, na kterou se trénoval, cvičil...*“¹⁷⁸ V této závěrečné chvíli se pak nejvíce ukazuje síla jejich propojenosti, jejich přátelství, která se nyní odráží ve smutku dvou osamocených přátel, kteří už nebudou muset žárlit na to, že Vladimír vidí všechno to krásné, čeho si oni nevšimli. Spolu s jejich přítelem je tak opustil i nevyčerpatelný zdroj krásy, po které zbyly pouze „mrtvé“ fasády domů.

Postava Vladimíra Boudníka zaujímá ve světě Bohumila Hrabala velmi svérázné místo. I když bychom ji mohli, skrze některé prvky, zařadit mezi Hrabalovy pábitele. Například pro jeho nadšené pomluvy o umění a vlastně o všem. Stejně tak bychom ho mohli zařadit mezi tragické postavy, protože i skrze nadšení pro život je v něm cosi, co mu činí život těžkým, jakási vnitřní nevyrovnanost. Nakonec i jeho konec je tragickým vyústěním jeho nitra. Ovšem vzhledem k jeho výjimečnosti se spíše přikláníme k jeho nezařaditelnosti. V Hrabalově světě zaujímá zcela zvláštní místo solitéra. Skrze množství autorových textů, ve kterých se objevil (*Expolze Gabriel, Made in Czechoslovakia, Blitzkrieg, Automat Svět*), nebo které jsou věnovány přímo jeho osobnosti (*Legenda o Egonu Bondy a Vladimírkovi, Dandy v montérkách*), je zřejmé, že byl pro Hrabala velkým zdrojem inspirace a obdivu, který pak nejlépe vyjádřil právě v textu *Něžný barbar*.

¹⁷⁶ HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994, str. 239. ISBN 80-7110-147-8.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 206.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 272 – 273.

Závěr

V rámci své práce jsem se zabývala především protagonisty próz Bohumila Hrabala. Za své dlouholeté tvůrčí období vytvořil tento spisovatel velké množství postav. Práce ale v ohledu na rozsah zmiňuje pouze některé vybrané postavy. Zvolené téma vyžadovalo zaměřit se i na teoretické otázky spojené s literární postavou. Vedle toho poté i na samotného spisovatele, Bohumila Hrabala, a to zejména z toho důvodu, že právě jeho vlastní osobnost je pro pochopení jak jeho díla, tak i jeho protagonistů, důležitá.

V první kapitole se pozornost našeho zkoumání upřela na literární postavu jako na předmět literárně-teoretického zkoumání. Bylo nutné zaměřit se rovněž na to, jak se její podoba měnila vlivem nejrůznějších společností a dob. Zprvu této kapitoly se tak práce snažila přiblížit její historický vývoj, a to od nejstarších dob až po současnost. Poté se pokusila literární postavu definovat. V tomto ohledu byla věnována pozornost studiu odborných teorií, které se otázkami literární postavy zabývají.

Část zaměřená na osobnost samotného spisovatele, připomněla zejména to, co v důsledku podstatně ovlivnilo Hrabalovu tvorbu. Práce věnovala pozornost zejména zájmům, které představovaly pro autora velký zdroj inspirace, jako filozofie, literatura (domácí i zahraniční) a výtvarné umění. Následně se práce pokusila přiblížit a osvětlit pojem pábení, poté pak obecněji charakterizovat pábitele. Chtěla poukázat zejména na společné rysy, na základě kterých lze pábitele bezpečně rozpoznat. V závěru této kapitoly byl předmětem zkoumání autorův osobitý styl a jazyk, které nešlo v žádném případě opomenout, jelikož měly zásadní vliv na autorovu poetiku.

Stěžejní kapitola práce věnovala pozornost již pouze protagonistům Hrabalových próz. Práce se snažila zabývat zejména těmi postavami, které prezentují nějaký rys, dle kterého je lze přiblížit a rozčlenit. Tyto vybrané postavy se poté pokusila typologicky rozlišit a utřídit do jednotlivých podkapitol. Zaměřila se na mužské postavy, následně na ženské postavy. V obou případech nebyly předmětem bádání pouze ty, které by patřily mezi pábitele. V Hrabalově tvorbě lze vedle těchto typických protagonistů, které lze seskupit, nalézt také charakterově velmi odlišné postavy. Dokladem toho jsou poté zejména poslední dvě části, ve kterých byla pozornost věnována postavám, u nichž lze mluvit o jistých známkách smutku a tragiky. V úplném závěru poté práce věnovala pozornost protagonistům tzv. pedagogických textů, zejména pak jejich hlavnímu představiteli, který je v rámci ostatních postav zcela nezařaditelný. Je tak jedním z těch, kteří výrazně obohacují Hrabalův fikční svět.

Protagonisté próz Bohumila Hrabala na sebe stále poutají mnoho pozornosti. Samotnému dílu tohoto spisovatele bylo věnováno již mnoho studií a pojednání. Především se tvorbou tohoto spisovatele zabývá Milan Jankovič, jehož publikace byly v rámci studia Hrabalovy tvorby velkým přínosem. Tato práce si ve svém počátku kladla za cíl předně představit vybrané „obyvatele“ Hrabalova fikčního světa a pokusit se je typologicky rozlišit. Dospěla pak cíle, že v rámci autorova rozmanitého světa nemají své pevné místo pouze oni pábitelé, ale také osobnosti, které jsou charakterově velmi odlišné. Skrze všechny tyto Hrabalovy postavy lze ale vnímat jeho vlastní pohled na svět, z čehož jasně vyplývá i význam jeho díla. Cesta k pochopení smyslu Hrabalovy rozsáhlé tvorby tedy vede právě skrze představitele jeho jednotlivých próz.

Bibliografie

Prameny

- HRABAL, Bohumil. *Básnění*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 1. Praha: Pražská imaginace, 1992. ISBN 80-7110-063-3.
- HRABAL, Bohumil. *Židovský svícen*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 2. Praha: Pražská imaginace, 1991. ISBN 80-7110-022-6.
- HRABAL, Bohumil. *Jarmilka*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 3. Praha: Pražská imaginace, 1992. ISBN 80-7110-049-8.
- HRABAL, Bohumil. *Pábení*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 4. Praha: Pražská imaginace, 1993. ISBN 80-7110-077-3.
- HRABAL, Bohumil. *Kafkárna*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 5. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-139-7.
- HRABAL, Bohumil. *Obrazy v hlubině času: Postřižiny; Městečko, kde se zastavil čas; Něžný barbar*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 6. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-147-8.
- HRABAL, Bohumil. *Obsluhoval jsem anglického krále*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 7. Praha: Pražská imaginace, 1993. ISBN 80-7110-121-4.
- HRABAL, Bohumil. *Rukověť pábitelského učně*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 8. Praha: Pražská imaginace, 1993. ISBN 80-7110-109-5.
- HRABAL, Bohumil. *Hlučná samota*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 9. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-126-5.
- HRABAL, Bohumil. *Nymfy v důchodu*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 10. Praha: Pražská imaginace, 1994. ISBN 80-7110-148-6.
- HRABAL, Bohumil. *Svatby v domě*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 11. Praha: Pražská imaginace, 1995. ISBN 80-7110-162-1.
- HRABAL, Bohumil. *Kdo jsem*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 12. Praha: Pražská imaginace, 1995. ISBN 80-7110-154-0.
- HRABAL, Bohumil. *Dopisy Dubence*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 13. Praha: Pražská imaginace, 1995. ISBN 80-7110-159-1.
- HRABAL, Bohumil. *Pojízdná zповědnice*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 14. Praha: Pražská imaginace, 1996. ISBN 80-7110-163-X.
- HRABAL, Bohumil. *Domácí úkoly*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 15. Praha: Pražská imaginace, 1995. ISBN 80-7110-155-9.

HRABAL, Bohumil. *Naivní fuga*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 16. Praha: Pražská imaginace, 1995. ISBN 80-7110-161-3.

HRABAL, Bohumil. *Klíčky na kapesníku*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 17. Praha: Pražská imaginace, 1996. ISBN 80-7110-164-8.

HRABAL, Bohumil. *Ze zápisníku zapisovatele*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 18. Praha: Pražská imaginace, 1996. ISBN 80-7110-165-6.

HRABAL, Bohumil. *Bibliografie, dodatky, rejstříky*. Sebrané spisy Bohumila Hrabala, sv. 19. Praha: Pražská imaginace, 1997. ISBN 80-7110-166-4.

Literatura

CULLER, Jonathan: *Krátký úvod do literární teorie*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-070-8.

ČERNÝ, Václav. Za hádankami Bohumila Hrabala, pokus interpretační. In V. Č. *Eseje o české a slovenské próze*. Praha: Torst, 1994, s. 89 – 134. ISBN 80-85639-21-1.

DANEŠ, František. *Intonace a věta ve spisovné češtině*. Praha: Československá akademie věd, 1957. ISBN neuvedeno.

DIERNA, Giuseppe. Dvě kapitoly o Bohumilu Hrabalovi. In *Česká literatura*, č. 4. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1994, s. 401 - 416. ISSN 0009-0468.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2008. ISBN 978-80-85778-61-8.

FRYNTA, Emanuel. Náčrt základů Hrabalovy prózy. In HRABAL, Bohumil. *Automat svět*. Praha: Mladá fronta, 1966. ISBN neuvedeno.

FURNICOVÁ, Ioana. Fikční svět jako mundus imaginalis: Vertikální a horizontální osa v Hrabalově novele Příliš hlučná samota. In *Česká literatura*, č. 2. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008, s. 236 - 244. ISSN 0009-0468.

CHATMAN, Seymour. *Příběh a diskurs: Narativní struktura v literatuře a filmu*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-260-2.

JANKOVIČ, Milan. *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1013-2.

JANKOVIČ, Milan. *Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala*. Praha: Torst, 1996. ISBN 80-7215-003-0.

JANKOVIČ, Milan. Poznámky k rytmičnosti prózy. In *Česká literatura*, č. 1, s. 30 – 45. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998, s. 30 – 45. ISSN 0009-0468.

JANKOVIČ, Milan. Bohumil Hrabal: Příliš hlučná samota. In *Česká literatura*, č. 5. Praha: Československá akademie věd, 1991, s. 443 - 448. ISSN 0009-0468.

- JANKOVIČ, Milan – ZUMR, Josef (eds.). *Hrabaliana*. Praha: Prostor, 1990. ISBN 80-85190-04-4.
- KOSKOVÁ, Helena. Magnus parens současné české prózy – Bohumil Hrabal. In H. K. *Hledání ztracené generace*. 2. vydání. Jinočany: H&H, 1996. ISBN 80-85787-93-8.
- KOŽMÍN, Zdeněk. *Umění stylu: Úloha jazyka v současné próze*. Praha: Československý spisovatel, 1967. ISBN nevedeno.
- KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2623-6.
- LOPATKA, Jan. Nebývalé problémy textologické. In J. L. *Předpoklady tvorby*. Praha: Československý spisovatel, 1991. ISBN 80-202-0258-7.
- PECHAR, Jiří. *Od příběhu k románu: (K poetice výpravné prózy)*. Praha: Československý spisovatel, 1989. ISBN nevedeno.
- PELÁN, Jiří. *Bohumil Hrabal: pokus o portrét*. Praha: Torst, 2002. ISBN 80-7215-177-0.
- PYTLÍK, Radko. *Bohumil Hrabal*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0239-0.
- PYTLÍK, Radko. Pábitelé jazyka. In ČERVENKA, Miroslav (ed.). *Struktura a smysl literárního díla*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 198 - 214. ISBN nevedeno.
- ROTH, Susanne. *Hlučná samota a hořké štěstí Bohumila Hrabala*. Praha: Pražská imaginace, 1993. ISBN 80-7110-094-3.
- RICHTEROVÁ, Sylvie. Totožnost člověka ve světě znaků. In S. R. *Slova a ticho*. Praha: Československý spisovatel, 1991, s. 68 - 78. ISBN 80-202-0333-8.
- SLAVÍČKOVÁ, Miloslava. *Hrabalovy literární koláže*. Praha: Akropolis, 2004. ISBN 80-7304-051-4.
- SUCHOMEL, Milan. O potřebě mýtů a klaunů. In M. S. *Literatura z času krize: Šest pohledů na českou prózu 1958-1967*. Brno: Atlantis, 1992. ISBN 80-7108-051-9.
- SVOZIL, Bohumil. Bohumil Hrabal a jeho nymburská trilogie. In B. S. *Próza obrazná i věcná*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1995, s. 47 - 57. ISBN 80-85778-13-0.
- VLAŠÍN, Štěpán et al. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977. ISBN nevedeno.
- VODIČKA, Felix et al. *Svět literatury I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. ISBN nevedeno.
- HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- Kol. autorů. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0607-9.

Resumé

The main theme of this thesis is to classify characters of Hrabal's novels. Considering a huge range of the characters, I decided to choose characters of in my opinion the most important novels. I also mention some essential circumstances, which are very important too, as regards the main goal of my thesis.

First chapter concerns a problem of a character as a subject of literary theory. I tried to define a novel character as my own view of this problem. Searching for the definition of literary character I mentioned a historical development of a character in a literary theory, because I think it can serve as some basis for this definition. Of course I also consider academic publication I have studied.

In a second chapter I pay attention to Bohumil Hrabal, because I think it is very useful for typology of his characters and also for complete understanding of his novels. I dealt just with kind of knowledge, which influenced his characters.

I analyzed Hrabal's characters and found out their specific features, which put them together with other particular characters and so I could categorized his characters into a few groups. Every group has its specific feature. I also tried to summarize their basic idea. These characters are viewed objectively and widely, which enables me to focus on their qualities and features. At this point I wanted to free myself from secondary sources but novels itself.

As I consider the goal of my thesis, I want to present my own point of view and understanding of Hrabal's fictional world and his characters. I emphasized my own literary experience with Hrabal's novels, but I also used lots of academic writing regarding my topic. At the end of my thesis there is a list of works cited.